

ERGÜL
ERNUR

TRAVM
A
HABER
CİLİĞİ
VE
GAZETE
CİLER
ÜZERİN
E
ETKİSİ:
KKTC
ÖRNEĞİ

E

YÜKSE
K
LİSANS

2024

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

**TRAVMA HABERCİLİĞİ VE GAZETECİLER ÜZERİNE ETKİSİ:
KKTC ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGÜL ERNUR

LEFKOŞA

2024

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

TRAVMA HABERCİLİĞİ VE GAZETECİLER ÜZERİNE ETKİSİ:
KKTC ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGÜL ERNUR

TEZ DANIŐMANI
YRD. DOÇ. DR. ÖZEN ÇATAL

LEFKOŞA

2024

Onay

Ergül Ernur tarafından hazırlanan “**TRAVMA HABERCİLİĞİ VE GAZETECİLER ÜZERİNE ETKİSİ: KKTC ÖRNEĞİ**” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Medya ve İletişim Çalışmaları Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak 25.06.2024 tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı
Jüri Başkanı:	Doç. Dr. Ayhan Dolunay
Jüri Üyesi:	Yrd. Doç. Dr. Kamil Kanipek
Danışman:	Yrd. Doç. Dr. Özen Çatal

İmza
.....
.....
.....

Anabilim Dalı Başkanı Onayı

05/07/2024
.....
DOÇ. DR. AYHAN DOLUNAY
Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

...../20
.....
PROF. DR. HÜSNÜ CAN BAŞER
Enstitü Müdürü

Etik İlkelerine Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

ERGÜL ERNUR

12/03/2024

Teşekkür

Yüksek lisans öğrenimim sırasında ve tez çalışması boyunca gösterdikleri her türlü destek ve yardımlarından dolayı çok değerli hocalarım tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Özen Çatal'a ve İletişim Fakültesi Dekan Vekili Doç. Dr. Ayhan Dolunay'a en içten dileklerle teşekkür ederim.

Tez çalışmama destek veren gazetecilere, teşekkürü borç bilirim.

Manevi ve maddi anlamda her zaman bana destek olan aileme ve iş arkadaşlarıma tüm kalbimle teşekkür ederim.

ERGÜL ERNUR

Özet

Travma Haberciliği ve Gazeteciler Üzerine Etkisi: KKTC Örneği

Ernur, Ergül

Yüksek Lisans Medya ve İletişim Çalışmaları Ana Bilim Dalı

Toplumları bilgilendirme ve aydınlatma görevi olan gazeteciler, zor ve fedakarlık isteyen bir meslek icra etmektedir. Acı dolu anlara tanıklık eden, travmaya neden olan kaza, cinayet, deprem, sel, yangın gibi doğal afetleri, savaşları, mahkeme koridorlarındaki suçlarla ilgili olayları haber yapan gazetecilerin, yaptıkları işin psikolojilerine etkisi ve kişisel hayatlarına yansımaları görmezden gelinen konulardan biri olsa da son yıllarda birçok bilimsel çalışmada öne çıkan başlıklar arasında görülmektedir. Yukarıda sıralanan travmatik olayların her biri, gazetecilerin en sık karşılaştığı travmatik olaylar olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada gazetecilik ve travma literatürü taranarak, travma haberciliği yapan gazetecilerin deneyimlerine odaklanılmıştır. Türkiye’de ve Dünya’da bu alanda yapılan pek çok araştırma olmasına rağmen, travma haberciliğinin gazeteciler üzerindeki etkisini konu olan bir çalışma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) örneğinde henüz yapılmamıştır. Literatürdeki bu boşluk da dikkate alınarak tasarlanan çalışmada, uluslararası akademik çalışmalardaki örnekler incelenmiş, travmatik haber yapan gazetecilerin durumunu yakından görmek için röportajlar yapılarak, Kuzey Kıbrıs’taki medya için öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Bu çalışmada, Kuzey Kıbrıs’ta Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği’ne üye, sarı basın kartı sahibi 12 gazeteciyle yüz yüz mülakat yapılmıştır. Çalışma, aktif haber yapan, iş kazaları, trafik kazaları, adliye, afet, yangın, deprem, sel, intihar, cinayet gibi travmatik olayları takip eden muhabir/basın çalışanı/gazeteci sayısı ile sınırlı tutulmuştur. Derinlemesine mülakat yöntemiyle gazetecilere meslek hayatları, travmatik haber deneyimleri, bu deneyimlerin psikolojik ve kişisel hayatlarına etkisi, bunlarla baş etme yöntemleri ve travma eğitimine ilişkin toplam 15 soru yöneltilmiştir ancak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin verdiği esneklik de kullanılarak cevaplar ve beden diliyle anlatılmak istenenler karşısında ek sorularla daha derinlere inilmiştir. Tematik analiz yöntemi kullanılarak, 12 gazeteciyle yapılan röportajlar önce deşifre edilmiş, ardından ortak konular belirlenerek temalar oluşturulmuştur. Her bir temanın altında konu, kodlarla

daha da detaylandırılmıştır. Çalışma sonucunda travmatik olaylara maruz kalan gazetecilerin psikolojik olarak farklı şekillerde etkilendikleri, travma veya ruhsal bozukluk yaşadıkları, bu durumun ailelerini de etkilediği, tanıklık ettikleri olayların artmasıyla duyarsızlaşma, duygusuzlaşma geliştirdiği ortaya çıkmıştır. Travma eğitiminin gazetecilik mesleğine başlamadan önce verilmesinin önemine de değinilen çalışmada, Kuzey Kıbrıs'ta görev yapan gazetecilerin bu yönde bir eğitim almadığı ancak gereklilik duyduğu da belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: travma haberciliği, kriz haberciliği, gazetecilik, travma sonrası stres bozukluğu, Kuzey Kıbrıs

Abstract

The Impact of Traumatic Events on Journalists: The Example of Northern Cyprus

Ernur, Ergül

Master of Science in Media and Communication Studies

Journalists, who have the responsibility of informing and enlightening societies, engage in a demanding and sacrificial profession. Despite being one of the overlooked aspects, the impact of their work on journalists' psychology and personal lives is becoming prominent in recent years, as evidenced by numerous scientific studies. The traumatic events mentioned above, such as accidents causing trauma, murders, earthquakes, floods, fires, natural disasters, wars, and crimes in courtroom corridors, stand out as the most common traumatic events encountered by journalists. In this study, journalism and trauma literature were reviewed, focusing on the experiences of journalists reporting on trauma. Despite numerous studies conducted in Turkey and worldwide in this field, a study specifically addressing the impact of trauma reporting on journalists has not yet been conducted in the example of Northern Cyprus. Taking into account this gap in the literature, the study was designed to examine examples from international academic studies, conduct interviews to closely observe the situation of journalists reporting traumatic events, and develop recommendations for the media in Northern Cyprus. In this study, face-to-face interviews were conducted with 12 journalists who are members of the Cyprus Turkish Journalists Association and holders of yellow press cards in Northern Cyprus. The study was limited to journalists/reporters/press workers actively covering traumatic events such as workplace accidents, traffic accidents, judiciary, disasters, fires, earthquakes, floods, suicides, and murders. Through in-depth interviews, journalists were asked a total of 15 questions regarding their professional lives, traumatic news experiences, the impact of these experiences on their psychological and personal lives, coping methods, and trauma education. However, the flexibility provided by the semi-structured interview technique was utilized to delve deeper with additional questions in response to the answers and non-verbal cues. Thematic analysis method was used to first transcribe the interviews with the

12 journalists, then common topics were identified and themes were formed. Each theme was further elaborated with codes. As a result of the study, it was found that journalists exposed to traumatic events were affected psychologically in various ways, experienced trauma or mental disorders, which also affected their families. It was revealed that the increasing number of witnessed events led to desensitization and emotional detachment. The importance of providing trauma education before starting a career in journalism was also emphasized in the study, although it was determined that journalists working in Northern Cyprus did not receive such education but felt the need for it.

Keywords: trauma journalism, crisis journalism, post-traumatic stress disorder, North Cyprus

İçindekiler

Onay Sayfası	I
Etik İlkeler Uyumluk Beyanı.....	II
Teşekkür.....	III
Özet.....	IV
Abstract.....	VI
İçindekiler.....	VII

BÖLÜM I

Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı.....	1
Araştırmanın Önemi.....	2
Sınırlılıklar.....	2

BÖLÜM II

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar.....	4
Kavramsal/Kuramsal Çerçeve.....	4
Travma.....	4
Birincil Ve Dolaylı Travma.....	6
Gazetecilik Ve Travma.....	10
Kriz Haberciliği/Travma Haberciliği.....	12
Doğal Afet Haberciliği.....	14
Şiddet Haberciliği.....	15
Travma/Kriz Haberciliği ve Etik.....	16
Gazetecilerin Travmatik Görevleri ve Travmayla Baş Etme Yöntemleri.....	21
Travma Konusunda Destekleyici Eğitim.....	26

BÖLÜM III

Yöntem.....	31
Araştırma Modeli.....	31

Derinlemesine Görüşme.....	31
Araştırma Soruları.....	35
Örnekleme ve Sınırlılıklar.....	35
Veri Toplama Araçları.....	36
Verilerin Analizi ve Yorumlanması: Tematik Analiz.....	37
Tematik Analiz.....	37
Çalışmanın Tematik Gruplandırılması ve Kodlama.....	39

BÖLÜM IV

Bulgular ve Tartışma.....	41
Mesleki Zorluklar.....	41
Zaman Kısıtlılığı.....	42
Sosyal Çevre.....	44
Sahada Müdahale, Gerginlik.....	45
Ekonomik Zorluklar.....	46
Politik/Siyasi Baskı.....	46
Mesleki Stres.....	47
Gazetecilik Mesleğinin Aile Ve Sosyal İlişkilere Yansıması.....	48
İş ve Özel Hayat İkilemi.....	49
Sosyal Hayat.....	51
Travmatik Etki Yaratan Olaylar.....	52
Doğal Afetler: İsis Örneği ve Sel Felaketi.....	53
Mülteciler.....	57
Cinayet.....	58
Yangın.....	60
Trafik Kazası.....	60
Mahkeme Haberleri.....	64
Toplumsal Eylemler.....	65
İntihar.....	66
Travmatik Olayların Psikolojik Etkisi.....	67
Uykusuzluk.....	68
Şüphencilik, Panik, Korku.....	69
Öfke.....	69
Empati.....	70

Yansıtma ve Bastırma.....	73
Travmatik Olayların Gazetecinin Hayatında Yarattığı Davranış Değişiklikleri...	78
Aile ve Sevdikleri İçin Endişe.....	79
Trafikteki Alışkanlıklar.....	79
Telefon Çalmasına Karşı Duyarlılaşıma.....	80
Depreme Karşı Tedbir Alma.....	82
Hayatın Değerini Anlama.....	83
Gazetecilerin, Travmatik Olayların Bıraktığı Etkiyle Baş Etme Yöntemleri.....	85
Profesyonel Destek Ve Travma Eğitimi Konusunda Gazetecilerin Yaklaşımları..	87

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	91
Sonuç ve Öneriler.....	91
Kaynakça.....	98

BÖLÜM I

Giriş

Problem Durumu

Gazeteciler haber hazırlama süreçlerinde, ölümlü trafik kazaları, cinayet, intihar doğal afetler gibi birçok travmatik olaya direkt veya dolaylı olarak tanıklık etmektedir. Araştırmalara göre, travma ve felaket olaylarına tanık olan gazeteciler duygusal olarak travma sonrası stres bozukluğu veya ikincil travmatik stresle karşı karşıya kalmaktadır (McCobian, 2001, Buchanan & Keats; 2011). Öte yandan yapılan bazı araştırmalar, gazetecilerin %86 ile %100'ünün kariyerleri boyunca meslekleri gereği potansiyel travmatik olaylara maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır (Smith, vd. 2017, s.218). Feinstein vd. (2013)'nin haber odalarında gerçekleştirdiği çalışma sonucunda, haber odasında çoğunlukla canlı, büyük şiddet içeren görüntülere sıklıkla maruz kalan gazetecilerin duygusal açıdan rahatsız edici bir durumla karşı karşıya kaldığı sonucuna varmıştır (s.6). Gazeteciler, takip ve tanıklık ettikleri travmatik olayların görüntüleriyle veya mağdurlarla yaptıkları görüşmeler esnasında ya da sonrasında travma yaşayabilmektedir.

Sıklıkla travmatik olayları içeren kriz haberciliği yapan gazeteciler, maruz kaldıkları bir tür şiddet içerikli bu tür olaylar neticesinde, psikolojik sağlık sorunları riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir.

Şiddet, kan, felaket gibi durumları içeren travmatik olaylara tanıklık eden, mesleki zorluklar nedeniyle kendini psikolojik ve fiziksel olarak baskı altında hisseden gazeteci için bu durum ruh sağlığı açısından ciddi bir tehdit olarak görülebilmektedir.

Gazetecilerin travmatik olaylar ve psikolojik etkileri üzerine yapılan sınırlı sayıdaki araştırmanın ağırlıklı olarak gazetecilerin travmatik haberler sonrasında gelişen Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nu (TSSB) ölçmeye yönelik nicel çalışmalar olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışma ise konuya ilişkin nitel çalışmalara duyulan gereklilikten yola çıkarak, Kuzey Kıbrıs'ta görev yapan gazetecilerin takip ettikleri travmatik haberler ve bunların psikolojileri üzerine etkisini araştırmayı amaçlamış, derinlemesine görüşmeye dayalı metodolojik bir çerçeve önermektedir.

Araştırmanın Amacı

Görevi kamuoyunu bilgilendirmek olan gazeteciler görevlerini icra ederken trafik kazaları, cinayetler, intiharlar, doğal afetler, şiddet içeren, kamuoyunda derin yaralar açan pek çok şiddet içerikli, travmatik olaya tanıklık etmek durumunda kalmaktadır.

Kamuoyuna bilgi aktarmak için travmatik birçok olayın yakın tanığı olan gazeteciler, karşılaştıkları ölüm, yaralanma, acı dolu unutulmaz anların yaşattığı olumsuzluklara maruz kalabilmektedir. Bu çalışma, etik kaygılarla çoğu filtrelenerek aktarılan birçok travmatik olaya görgü şahitliği eden gazetecilerin, bu mesleki deneyimler sonucu psikolojik olarak nasıl etkilendiklerini ve bu deneyimlerin özel hayatlarına nasıl yansıdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kuzey Kıbrıs örneğini ele alan çalışma, Kuzey Kıbrıs'taki basın-yayın kuruluşlarında görev alan gazetecilerin kaza, afet, cinayet gibi travmatik içerikli haberlere yaklaşımını ve psikolojileri üzerine etkilerini incelemekte, bu durumlarla başa çıkma yöntemlerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Önemi

Gazetecilerin, psikoloji, sosyoloji, travma, travma sonrası stres bozukluğu, tükenmişlik ilişkileri konusundaki önceki çalışmalar, konuyu çoğunlukla savaş muhabirliği başta olmak üzere dünya genelinde yaşanan travmatik örnekler üzerinden ele almaktadır. Travma haberciliği üzerine yapılan bazı çalışmalar ise gazetecilerin travmatik haber takibi ve psikolojik sonuçlarına ilişkin yapılan analitik çalışma bulgularını derleyen literatür taramasından oluşmaktadır. Kuzey Kıbrıs örneğine bakıldığında ise, gazetecilerin çalışma koşulları ve mesleki deneyimlerinin gazetecilerin psikolojileri üzerinde yarattığı etkiye dair çalışmaların genel anlamda eksikliğinden söz edilebilir. Kuzey Kıbrıs'taki travmatik olayları yakından takip eden gazetecilerin üzerinde bu olayların nasıl bir etki yarattığını araştıran bu çalışmanın, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti özelinde ilk olma özelliği taşımasının yanı sıra verilerin yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle, yüz yüze görüşmeler yoluyla elde edilmesi de özgün bir çalışma olarak literatürdeki boşluğu gidermek açısından önem taşımaktadır.

Sınırlılıklar

Gazetecilerin mesleki deneyimleri sırasında karşılaştıkları travmatik olaylardan nasıl etkilendiği ve bununla nasıl başa çıktığını ortaya koymayı

amaçlayan bu araştırma, özelde Kuzey Kıbrıs'ta mesleklerini icra eden muhabirleri/gazetecileri ele almaktadır.

Ölümlü veya ciddi yaralanmalı trafik kazaları, cinayet, intihar, şiddet olayları, patlama, yangın, doğal afetler gibi travmatik olaylara tanık olan gazeteciler özelinde gerçekleştirilecek çalışmada çalışma kapsamına dahil edilecek gazeteciler amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenmiş ve travmatik haberleri takip eden gazetecilerle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda çalışmaya geleneksel ve dijital medyada görev alan 12 gazeteci dahil edilmiştir. Geleneksel medya ve dijital medya bağlamında ayırım yapılmayan çalışmada, sınırlılık gazetecilerin travmatik haber deneyimlerinden yola çıkarak belirlenmiştir. Örneklem grubu, travmatik olaylara birebir tanık olan, söz konusu haberleri takip eden, görüntüleyen, haberleştiren muhabirler özelinde oluşturulmuştur.

BÖLÜM II

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

2.1 Travma

Bireylerin ruhsal ve fiziksel varlığını farklı şekillerde örseleyen, incitip, sarsan olayların yarattığı etki travma kavramıyla anlatılabilmektedir (Kokurcan, A., & Hüseyin, H. Ö., 2012). 19'uncu yüzyıldan önce travmanın psikolojiye etki ettiği düşünülmendiğinden, travmaya bağlı psikolojik sorun yaşayanların mental bir hastalığa sahip olduğu veya biyolojik bir rahatsızlığı bulunduğu düşünülmekteydi (Micale, 1989; akt.; Çolak, Kokurcan, Hüseyin, 2010). Bireylerin yaşadığı travmaların bireyler üzerinde yarattığı psikolojik etkiler ise 1870 Fransa-Prusya savaşı sonrasında askerlerde görülen psikolojik sorunlarla gündeme gelmiştir. Araştırma sonucunda, savaş gibi, acı, ölüm ve kan içeren olayların travmaya neden olduğunu söylemenin mümkün olduğu belirtilmiştir (Veith, 1977). Ayrıca Veith, travmanın psikolojik etkileriyle alakalı ilk çalışmayı 19 yüzyılda Fransız nörolog Jean-Martin Charcot'nun histeri rahatsızlığı olan hastalarla yaptığını ifade etmektedir.

Literatüre katkı koyan araştırmacılara göre, çok sayıda ölü, yaralı ve kaybın olduğu Birinci Dünya Savaşı tüm dünyayı derinden etkiledi. Norman'a (1989) göre, bu savaş, uluslararası bir travma olarak dünya tarihine girdi ve travmanın psikolojik etkilerine bir kez daha dikkat çekmiştir.

Psikoloji uzmanları da, travmatik durumların Tip I ve Tip II olmak üzere sınıflandırıldığını belirtmektedir. Tip I, akut, ayırt etmeksizin (rastgele), hayatın herhangi bir sürecinde kişinin yaşadığı ruhsal travma olarak tanımlanırken; Tip II, kişinin gelişimsel döneminde yani çocukluk çağında etkili olan travmatik durumların yarattığı ruhsal bozukluk olarak anlatılmaktadır (Fischer G, Riedesser P., 1999; akt.; Şar, 2017).

Kasıtlı şiddet sonucu, çok fazla yaralı veya kaybın olduğu durumlar için kullanılan "kitlesel travma" (Yumru, M., 2019) kavramının, çok sayıda kişiyi hatta kitleleri aynı anda etkilediği belirtilmektedir (Şar, 2017). Şar, kitlesel travmanın sonuçlarını ise, travma sonrası veya akut stres bozukluğu, herhangi bir psikiyatrik teşhise uymayan farklılıklar olarak aktarmaktadır.

Bıçakçı ve Okumuş (2023), akademik çevrelerden derlendiği bilgilerde travmanın ardından yaşanan psikolojik tepkilerin farklılık gösterebileceğini ancak buna bağlı gelişen psikiyatrik bozuklukların travma sonrası stres bozukluğu ve akut stres bozukluğu olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Travma sonrası görülebilecek stres belirtilerini ise “olayı yeniden yaşama, travmayı hatırlatan uyaranlardan kaçınma, biliş ve duygudurum belirtileri, artmış uyarılmışlık belirtileri” olarak sıralamaktadırlar.

Kerim Karagöz, “İletişim Sürecinde Görselliğin Etkisi” başlıklı sunumunda (II. Uluslararası İletişim Sempozyumu-2012) medyada kullanılan görsellerin tekrar tekrar sunulması nedeniyle, hedef kitlenin o görüntülerle duygusal bağ kurduğunu, çoğunlukla da hatırlandığını anlatmaktadır. Karagöz (2012), tekrarı olan zihinsel görüntülerin, düşünmeyi de sağladığı için kalıcı olup, görsel hafızaya kaydedildiğini belirtmektedir.

Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmetleri İdaresi'nin travma ve travmaya dayalı yaklaşımlar için bir rehber oluşturduğuna atıf yapan Griffin (2020), travmanın olaylar, deneyimler ile etkiler olmak üzere üç faktörün varlığıyla tanımlandığını anlatmaktadır. Ona göre, motivasyon düşürüp, stres üreten olumsuzluklar ‘olay’ olarak adlandırılırken, bireyin olumsuz olaya karşı kişisel tavrı ‘deneyim’, olumsuz olaya karşı bireyin yaşadığı sağlık durumu, dayanıklılık ve diğer durumlar da ‘etkiler’ olarak tanımlanmaktadır (Griffin, 2020).

Amerikan Psikiyatri Birliği Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın beşinci baskısına bakıldığında (DSM-5), travma ve stres ilişkili bozukluklar kategorisinde travma sonrası stres bozukluğu, akut stres bozukluğu ve uyum bozukluğu tanımlarını sıralamaktadır. Travmaya maruz kalan bireylerin çoğu davranış biçimi ya da fizyolojik olarak bu durumla ilgili sıkıntılar çekmekte, bu sıkıntılarının düzeyi ise bireyden bireye farklılık gösterdiği gibi bazen tedaviyle sonuçlanmaktadır (Sebuktekin, 2018). Roberts (2011), stres yaşayan bireylerde belli bir düzeyde görülen bozulmaya karşın travmatik bir olaya maruz kalan bireylerin yüzde 30'unun travma sonrası stres bozukluğu semptomlarını gösterebildiğini kaydetmektedir (akt.; Sebuktekin, 2018).

Travmatik olaylar olarak listelenebilen, kaza, terör saldırısı, yaşamı tehdit eden olaylar, savaşı yaşamak, istismar tekrarları, çocuklukta yaşanmış fiziksel-duygusal ihmal ayrıca doğal afetler, işkence, tecavüz, istismar gibi kötü muameleye

maruz kalma, hayati risk taşıyan hastalıklar, ani ölüm, ani kayıp gibi kişiyi şok eden, dehşete düşüren, korku hissini yaşatan, bireyi fiziksel ve ruhsal olarak zorlayan olayları, birey kendisi yaşayıp tecrübe edebileceği gibi, bu tür olaylara tanıklık etmesi, tanıdığı sevdiği birinin yaşadığını duyması da bireyin travma yaşamasına yol açabilmektedir (Erdoğan, E., & Akbulut, N. T. (Eds.), 2021).

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nda (DSM, I., 1994), “ciddi yaralanmaya, birisinin vahşice öldürülmesine, kaza ya da afetteki haline, yaralanmasına tanık olma, ceset, ceset parçalarını görmek, bunların bir başkası tarafından görülüp anlatılması yakın arkadaş ya da aile üyelerinden birinin ölümü, kazaya, travmaya uğramasının öğrenilmesi de travmatik nitelikte olabilmektedir” denilmektedir.

Öte yandan, Birliği (1994) ise travma yaratan yaşantılar veya olaylar, kişinin yaşamının tehdit altında olması, ölüm, ağır yaralanma, beden bütünlüğüne zararın belirmesi, kişinin bireysel tecrübesi ya da tanıklık ettiği olaylar şeklinde tanımlamaktadır. (Birliği, A. P., 1994).

2.1.1 Birincil ve dolaylı travma

Kılınç'a (2017) göre, travmatik yaşantılar sadece bireylerde değil, toplumda da travmalara sebep olabilmektedir. Giller (1999) de, kişiler üzerinde travmatik etkiler yaratabilecek olayları tek seferlik güçlü olaylar olarak tanımladığı kaza, doğal afet, suçlar, ameliyat, ölüm ve diğer şiddet olayları ayrıca soygun, tecavüz ve cinayet gibi tek darbeli travmaların, yalnızca mağdurlar üzerinde değil, tanıklar, mağdurların yakınları üzerinde de ciddi etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

Figley (1995), bireylerin bedensel olarak travmatik olayları direkt yaşamasa da söz konusu olayla ilgili bilgi edinmesi halinde de travma yaşanabileceğine işaret ederek bu aşamada birincil ve ikincil travmadan söz etmektedir (Gündüz, 2020).

Kişinin psikolojisini negatif yönde değiştirecek, stres olacak durumları yaşaması başka bir ifadeyle tehdidin kişiye yönelik olması hali birincil travmatik stres; travmatik olayı yaşayan kişilerle bire bir çalışanları yani etkileşimde olan bireyi dolaylı etkilemesi de ikincil travmatik stres şeklinde tanımlanmaktadır (Figley, 1995: 1; akt.; Gündüz, 2020; Figley, 2002; Kahil, A., & Palabıyıkoglu, N. R., 2018). İkincil travmatik streste olduğu gibi travmaya dolaylı yoldan maruz kalınması

durumunda ortaya çıkan stres tepkisi ise dolaylı travma olarak tanımlanmaktadır (McCann ve Pearlman, 1990).

Dolaylı travmaya örnek verilebilecek açıklamayı McMahon (2001) yapmaktadır. O, kriz zamanlarında gazetecilerin benzersiz bir görev yürüterek olay yerinde felaketi yaşayanların acılarını başka insanlara aktardığını aynı zamanda tanıklık ettikleri felaketi yaşayan kurbanlar ya da mağdurlarla empati kurarak acılarından etkilenebildiklerini belirtmektedir.

Kriz ya da olağan üstü durumdan haberi olan kişilerin, birincil tepkileri üzerinde duran Çaplı ile Taş (2010), bu kişilerin endişe ve güvensizlik şeklinde tepkiler verdiğine dikkat çekmektedir. Kahil ile Palabıyıkoglu (2018) da travma konusunda ikincil maruziyeti yaşayan bireylerin, birincil maruziyeti yaşayanlarda olduğu şekilde, kaçınma, artan uyarılma belirtisi gösterebileceğini, gündelik yaşamını devam ettirmekte zorluk yaşayabileceğini belirtmektedir.

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin (2013) hazırladığı Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabının beşinci baskısında, travmatik olaylara maruz kalan kişilerin, travma reaksiyonları geliştirebileceği belirtilmektedir. Başka bir kişinin yaşadığı travmatik olaylara tanıklık etmenin de o anlara tekrar tekrar maruz kalmanın da aynı sonuca etki edebileceği uyarısı yapılmaktadır (2013).

Gazetecilerin, trafik kazaları, cinayetler, silahlı saldırılar, savaş gibi birçok travmatik olaya ve travma mağdurlarına maruz kalması işlerinin bir parçası olmaktadır (Backholm ve Bjorkqvist 2012; Brown, Evangeli ve Greenberg 2012).

Bu tür olaylara maruz kalan gazeteciler ayrıca çoğu kez travmatik olay yerlerinden korkunç detaylar toplayarak, bunu haberde işleyip ve kamuoyunu bildirmektedir (Lifton ve Faust 2009).

Bu aşamada Cankız Çevik'in yaptığı çalışma bizlere iyi bir örnek olacaktır. Çalışma, şiddet içerikli olayları haber yapan gazetecilerin dolaylı travma deneyimlerini ele almaktadır. 62 gazeteciyle yapılan çalışma sonucunda, yüzde 60'tan çoğu aynı haftada çok defa travmatik olaya maruz kaldığını, yüzde 28'i görev başındayken yara aldığını, yüzde 50'ye yakını görev sırasında gazetecilerin fiziksel şiddete uğradığını, birinin yara almasına veya öldürülmesine tanıklık ettiklerini ifade etmiştir. Çalışmada yer alan gazetecilerin yüzde 67'sinde dolaylı ikincil travmatik stres tespit edilirken yaşın ve tecrübenin artmasıyla bu stresle yaşama olasılığının da azaldığı saptanmıştır. Ayrıca çalışmada, katılımcılar arasından sadece yedisinin

şiddeti haber yapma konusunda eğitim aldığı, yüzde 67'sinin psikolojik açıdan profesyonel desteği tercih etmediği, gazetecilik mesleği dolayısıyla yaşadıkları travmaları aynı işi yapan kişiler, sosyal çevreleri, amirleri ve aile bireyleriyle konuşmayı tercih ettikleri tespitine varılmıştır (Çevik, 2019)

Gazetecilerin mesleklerinden dolayı travmatik olaylara maruz kalmasının yanı sıra kişisel olarak da bu tür olayları deneyimlemesi gelecekte karşılaşacakları zorluklar karşısında dayanıklılıklarının azalmasına yol açabilmektedir. Kişisel veya iş yaşamlarında travmatik olaylara maruz kalan bireylerde de travma reaksiyonları yaşama olasılığının yüksek olduğu belirtilmektedir (Breslau, Chilcoat, Kessler ve Davis, 1999).

Travmatik olayları takip edip haber yapmak gazetecilerin iş rutininin bir parçası olmaktadır. Travmatik konuları içeren olayları haber yapan gazetecilerin tanıklık ettikleri bu tür olaylar nedeniyle birincil veya ikincil travmaya maruz kalmalarından dolayı gazeteciler travma sonrası stres bozukluğu yaşayabilecek meslek grupları arasına alınarak, bu alanda çeşitli örneklerle inceleme altına alınmışlardır. İlk araştırmalar 1990'lı yıllarda ABD'de başlamış olup, gazetecilerin tanıklık ettikleri ya da maruz kaldıkları travmatik olaylar sonrası yaşadığı psikolojik sıkıntılar araştırılmış, depresyon ile stres düzeylerine bakılmıştır. Gazetecilerin travmatik olaylardan etkilendiğini fark eden ilk araştırmacılar Simpson ve Boggs (1999), farklı bakış açısı yaratarak yeni çalışmalar yapmıştır. Araştırmacılar bu çalışmasını Columbia Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'ne bağlı Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi bünyesinde gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaya göre araştırmacılar, polis, asker, itfaiyeci gibi güvenlik güçlerinde çalışanlarda olduğu gibi gazetecilerin de şiddet olaylarına sürekli tabi olduklarını, kendilerini “acıya ve travmatik etkilere dayanıklı” olarak tanımladıklarını ayrıca ruhsal problemlerini önemsemediklerini belirtmiştir. Aynı çalışmada her gün yayınlanan gazetelerde çalışan 131 muhabire uygulanan anket sonucunda, muhabirlerin yüzde 86'sının en az bir şiddet olayını haber yaptığı, yüzde 38'inin çok kez travmatik olay yaşadığı, yüzde 16'sının saldırıya maruz kaldığı ya da yara aldığı tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda, ankete katılan gazetecilerin yüzde yetmişinin travmatik bir olayı haber yaptıktan kendini stresli hissettiği de belirtilmiştir (akt.; Şafak, 2023). Trajediye farklı şekillerde maruz kalan gazetecilerde depresyon, sosyalleşme sorunu, kaygı bozukluğu, uykusuzluk,

başa çıkma zorluğu, öfke ve gerginlik gibi psikolojik sorunlar yaşama ihtimali bulunmaktadır (McMahon, 2001).

Simpson, R. A., & Boggs, J. G. (1999) tarafından yapılan bir çalışma sonucunda, basın çalışanlarının travmatik olayları çokça deneyimlediği, kötü rüya görme, uyku düzensizliği, rahatsızlık evren anılar, duygusuzluk, yabancılaşma, suçluluk hissi gibi travma sonrası stres bozukluğu semptomlarını yaygın şekilde gösterebildiği ayrıca olaylar karşısında duygularını bastırıp, direnç gösterdiği saptanmıştır (Akt. Günden M., & Şafak A., 2022). İtibarlarını ve iş güvencelerini korumak isteyen birçok gazeteci, duygusal kırılganlığı kabul etmemektedir (Beam ve Spratt, 2009). Öte yandan Smith ve arkadaşları (2019) da, inkar ve direnç gösterme eğiliminden dolayı birçok gazetecide, yüksek travma maruziyeti olmasına rağmen, ruhsal sorunları görece düşük oranlarda görüldüğünü belirtmektedir.

Travmatik haber yapan gazetecilerin, bu hikayelerden ne yönde etkilendiklerine ilişkin yapılan çalışmalarda daha çok travma sonrası stres bozukluğu ile ikincil travmatik stres konularına odaklanılmaktadır.

Travma ve travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik problemler, yalnızca haberi takip eden muhabiri değil, haber merkezinden konuyu takip eden basın mensuplarını da etkileyebilmektedir. Olay yerinden elde edilen travmatik, rahatsız edici görsellere uzun süre maruz kalmak travma sonrası stres bozukluğu belirtilerine neden olabilmektedir (Atalay, 2017).

Tanı koymak için psikiyatri uzmanlarının referans kabul ettiği Amerikan Psikiyatri Derneği tarafından yayımlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın 5. baskısında, travma sonrası stres bozukluğu için belirlenen kriterler şöyle sıralanmaktadır:

“Ölümlerle ya da ölüm tehlikesiyle yüzleşmek, ciddi yaralanma ya da cinsel istismara maruz kalmak, travmatik olayı deneyimlemek, travmatik olay başkalarının başına gelirken, birebir şahit olmak, travmatik olayın aileden birine ya da yakın bir arkadaşının başına geldiğini öğrenmek, travmatik olayla ilgili rahatsız edici detaylara tekrarlayan biçimde ya da aşırı şekilde maruz kalmak (Olay yerindeki insan artıklarını toplayanlar, polis vb)” (APA, 2013).

Mitchell ve arkadaşlarına (2017) göre, travma sonrası stres bozukluğu doğrudan tepki olarak gelişen bir dizi negatif psikolojik semptomları içermektedir.

Onlara göre bu semptomlar geçmişe dönüş, şiddetli kaygı, ruh halindeki olumsuz değişiklik, aşırı uyarılma ve yetersizliktir.

Figley (1999) ise, travma sonrası stres bozukluğunda görülen semptomların neredeyse aynısını içeren ikincil travmatik stresin, daha çok başkalarının çektiği acıların detaylarına yeniden ve yeniden maruz kalma durumunda ortaya çıktığını, semptomlarının da travmatik stres ve tükenmişlik olduğunu anlatmaktadır (akt.; Dworzniak ve Garvey, 2019).

Travma mağdurlarıyla görüşme yoluyla ikincil travmaya maruz kalanlar kişilerde bu durum kişinin kendisine, başkalarına ve dünyaya ilişkin algısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Culver, McKinney ve Paradise 2011).

Amerika Birleşik Devletleri'nde bir sivil toplum kuruluşu olan ve gazetecilik yapanlara mesleki eğitim veren Poynter Enstitüsü'nden gazeteci, yazar Bob Steele (2001) bir yazısında, psikolog Martin Cohen'in travma kurbanları üzerine çalışmasından söz ederek, gazetecilerin de meslekleri nedeniyle travmatik strese maruz kaldıklarını ifade ettiğini belirtmektedir. Cohen'e göre, travmatik olayları haber yapan gazeteciler farklı şekillerde de olsa travma sonrası stres sendromuna maruz kalmaktadır (akt; Çaplı, B., & Taş, O., 2010).

Poynter Enstitüsü'nden başka bir gazeteci olan Hannah Storm (2020) da bir yazısında kendi mesleki deneyimlerinden söz ederek gazetecilik kariyerinde ve kişisel hayatında yaşadığı çok sayıda travmatik deneyim sonucunda kendisine travma sonrası stres bozukluğu teşhisi konulduğunu belirtmektedir. Storm, yazısında ayrıca klinik psikolog ve travma uzmanı Kevin Becker'in, çalışma koşulları, yerleri ve görevlerine bağlı olarak travma sonrası stres bozukluğu sergileyen gazeteci oranının yüzde 4 ila yüzde 59 arasında değiştiğini de ifade etmektedir.

Amerika'da çeşitli medya kuruluşlarından 167 gazeteciyle yapılan bir çalışmada, travmatik hikayeleri haber yaptıktan sonra gazetecileri travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) riski altına sokan kişisel ve çevresel faktörler incelenmiştir. Çalışma sonucunda, travmayla ilgili hikayeleri haber yapan gazeteciler üzerinde örgütsel stres etkenlerinin ve kaçınmacı duygusal başa çıkmanın olumsuz etkisine rastlanmıştır (Smith, R. J., Drevo, S., & Newman, E., 2018).

Columbia Gazetecilik Okulu'na bağlı DART Gazetecilik ve Travma Merkezi'nin yaptığı bir çalışmaya göre, travma sonrası stres bozukluğu belirtileri göstermesinde kişinin kendi topluluğunda travmatik olaylar yaşaması ile olayla

kişisel bir bağlantıya sahip olması risk faktörleri arasında yer almaktadır (dartcenter.org).

Görülmektedir ki, sürekli travmaya ve travmatik olaylara maruz kalma gazeteciler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

Rentschler (2010), travmatik olaylar karşısında duygusal olarak başa çıkmakta zorlanan özellikle genç gazetecilere, olaylar karşısında duygusal olarak başa çıkabilmeleri için eğitim verilmesinin olumlu etki yaratabileceğini savunmaktadır.

2.2. Gazetecilik ve Travma

Gazeteciler “fikir işçileri” olarak anılmakta ve temel görevlerinin haber vermek, kamuoyuna bilgi vermek olduğu belirtilmektedir. Gazeteciler, haber olabilecek bilgileri toplar, yazar, düzenler ve dağıtır. Gazeteciler, yaptıkları haberlerle hedef kitleyi düşünmeye sevk etmektedir (Tokgöz, O., 1994).

İspirli (2001: 253), gazetecinin halkın gözü, kulağı, dili olduğunu, görevinin de tanık olduklarını, duyduklarını ve gerçekliğine inandıklarını yazarak kamuoyuna aksettirmek olduğunu vurgulamaktadır (akt.; Akdal, 2017).

Kriz haberciliği yaparken birçok travmatik olayın da tanığı konumunda olan gazetecilerin, mesleki kimlikleriyle birlikte toplumun bir bireyi oldukları da düşünüldüğünde, herkes gibi onların da toplumda sarsıntıya neden olan olaylardan ruhsal veya psikolojik açıdan etkilenebileceği söylenebilmektedir.

Kamuoyunu bilgilendirmek, enformasyonu sağlamak için mesleki deneyimleri boyunca birçok travmatik olayı takip edip, kriz haberciliği yapan muhabirler, olayla ilgili görüntüleri, detaylı bilgileri izleyici ve okuyucudan daha farklı deneyimleyebilmektedir. Muhabirler, şok etkisi yaratan nitelik taşıyan olayları mesleki sorumlulukları kapsamında bire bir tecrübe edebilmektedir.

Gazeteciler görevleri gereği doğrudan travmaya maruz kalabilecekleri, doğal afetler, trafik kazaları, hayati tehlikenin olduğu durumlar gibi beklenmedik olaylara ilk giden kişiler olabilmektedir (Barnes, 2016).

Muhabirlerin maruz kaldıkları travmatik olaylar nedeniyle ruhsal değişimler yaşayabileceği, bunlardan bazısının da merhamet yorgunluğu ya da şiddet olaylarının normalleşmesi olarak görüldüğü ifade edilmektedir (Dilara, Ş., 2020).

Gazeteciler, mesleki sorumlulukları arasında olan toplumu doğru bilgilendirmek için çaba gösterirken, sarsıcı birçok olaya hem bir anda hem de

sürekli maruz kalmakta, karşısına çıkan şiddet durumları ve can kayıpları karşısında oluşması muhtemel çaresizlik, suçluluk ve endişe duygularını yaşayabilmektedir (Dworznic, 2008: 20; akt.; Çevik, 2019).

Akademik çevreler, gazeteciliğin travmatik bir meslek olduğunu kabul etmenin yanı sıra travma yaşama olasılığı fazla olsa dahi travmatik tesirin gösterilmesinin uygun bulunmadığı bir meslek olarak tanımlanmaktadır (Çevik, 2019). Atalay (2017), travmatik olaylara maruz kalan gazetecilerin travma bağlantılı suçluluk hissi, tükenmişlik, depresyon, merhamet yorgunluğu gibi ruhla ilgili bozukluk yaşayabileceğine işaret etmektedir.

Travmatik olayların gazeteciler üzerinde etkisini araştıran çalışmaların çoğu 1994 yılından başlamaktadır. Bu çalışmada, infaza tanıklık eden gazetecilerin, ikincil travmayla bağlantılı psikolojik semptomlar sergilediği görülmüştür (Freinkel, Koopman ve Speigel, 1994).

Simpson ve Boggs'un (1999), travmatik olaylara karşı muhabirler ile itfaiyecilerin verdiği psikolojik tepkiler arasında benzerlik olduğunu, bunların da endişe, suçluluk, kabuslar ve geçmişe dönüş gibi semptomlar olduğunu belirtmektedir. Maxson (2000) de ölüm, yaralılar ve şokla karşı karşıya kalan gazetecilerin yüzde 79'unun önemli duygusal etkiler bildirdiğini ifade etmektedir.

Pyeovich, Newman ve Daleiden'in (2003) Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan günlük gazetelerde görev yapan 906 gazeteciyle travma deneyimleri üzerine yaptığı araştırmada, katılımcıların ortalama 7,8'inin travmatik olaya maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. En stresli travmatik olayların hangileri olduğuna yönelik soruya gazetecilerin yüzde 36,1'i yaralanan/ölü çocuklar, yüzde 11,2'si cinayet, yüzde 8,1'i de trafik kazaları olarak yanıt vermiştir. Katılımcıların yüzde 94'ü söz konusu travmatik olaylardan bir veya daha fazlasını deneyimlediklerini ifade etmiş ayrıca yüzde 61,8'i travmatik olayın gerçekleştiği sahada görev başındayken sözlü tehdit aldıklarını da beyan etmiştir.

Mağdurların acılarına gerek olay yerinde gerekse görüşmeler yaparken tanıklık eden gazeteciler, bazen tepki ya da tehditlerle de karşılaşabilmektedir. McMahon (2001), şiddete maruz kalan bireylerin, yaşadığı dramı haber yapan gazetecileri "akbabalar, piranalar" şeklinde suçladığını ifade etmektedir.

Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki, gazeteciler travmatik olaylardan duygusal ve psikolojik olarak etkilenmektedir. Bu nedenle gazetecilere travmaya

karşı duygusal ve psikolojik anlamda başa çıkma yöntemlerinin ayrıca hem kendilerinin hem de travma mağdurlarının psikolojik tepkilerini nasıl anlayacaklarının öğretilmesi gerekmektedir. Bu öğretiyi hem gazetecilerin kendilerini korumayı sağlayacak hem de travma mağdurlarına zarar vermelerini engelleyebilecektir (Dworznik ve Garvey, 2019).

2.3 Kriz Haberciliği/Travma Haberciliği

Gazetecilerin karşılaştığı travmatik olaylara neden olan haber içerikleri literatürde doğal afet haberciliği, şiddet haberciliği, travma haberciliği veya kriz haberciliği şeklinde çeşitli kavramlarla tanımlanmakta olup, bu çalışmada şiddet, cinayet, kaza, doğal afet gibi içeriklerine göre ayrıştırılabilecek haber çeşitleri kriz/travma ana çatısı altında değerlendirilerek tanımlanmaktadır. Bu noktada öncelikle 'kriz' teriminin kavramsal tanımının yapılması yerinde olacaktır. Çeşitli şekillerde gündelik yaşamı etkileyen, ani biçimde gelişen ve toplumsal düzeni sarsan olaylar, bir tür 'kriz' olarak görülebilmektedir. Kökeni Fransızca'da buhran anlamına gelen 'crise' (etimolojiturkce.com) kelimesine dayanan kriz, Türk Dil Kurumu tarafından birdenbire beliren fizyolojik bozukluk", "ruhsal sıkıntı", "bir şeyin çok az bulunması hali", "ekonomik çöküntü", "güç dönem, bunalım, buhran" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, t.y.). Çaplı ve Taş (2010) da kriz kavramını, hayatın rutin akışını ani bir şekilde bozan, toplum düzenini sarsan, kaos potansiyeli fazla olan olaylar olarak tanımlamaktadır.

Kriz durumunun özelliklerini tanımlamaya yönelik çalışmalara bakıldığında ise, kriz durumunun özellikleri şöyle sıralanabilir: tahmin edilemezdir, amaçları ve varlığı tehdit eder, ani gelişen bir durum olduğundan birey ve örgütleri hazırlıksız yakalar, hareket alanlarını azaltır, müdahale ile ivedi kararı üretmeyi gerektirir, karar verici konumundakiler üzerinde psikolojik baskı hissettirir, kimisi için olumsuzluk olurken, kimisi için de fırsat yaratabilir (Demirtaş, 2000; Can, 2002).

Kriz haberciliğine bakıldığında ise, kriz olarak tanımlanabilecek her türlü olayın haberleştirilmesine yönelik haber faaliyetleri olarak gruplanabilir. Ani gelişen olayları anlatan ve beraberinde belirsizliği getiren kriz dönemlerinde medyanın üstlendiği enformasyon görevi kriz haberciliği olarak değerlendirilebilmektedir. Kriz haberciliği, kamusal, siyasi, ekonomik, sosyal ya da sağlık konularında beklenmedik

anda yaşanan, tehdit unsuru içeren, gerilimli olan haberleri içermektedir (Vural, 2004:147).

Krizlerin farklı özellikleri, etki alanları ve davranış şekilleri olduğuna değinen Can (1994), bunu üç gruba ayırmaktadır. Birinci davranış şeklinde, kriz anında karar alıcı bir kişi liderlik yaparak, merkezileşme sağlarken; ikinci grup davranış şeklinde kriz halinin kişiler üzerinde yarattığı panik, stres ve korku gibi duygusal durumları görülmektedir. Can'ın anlatmasına göre, bu davranış durumunda ortaya çıkan panik ve beraberinde gelen stres, saygı ve güvenlikte tatminsizliği, fiziksel ve fikrinsel yorgunluğu da getirmektedir. Yaşanan krizin kişinin ruhsal durumuna etkilerinin daha bariz görüldüğü, karar alma sürecindeki bozulmaları kapsayan üçüncü davranışsal grupta ise, stres halini yaşayan bireyler krize müdahalede yetersiz kalmakta, olaya geniş bakış açısıyla bakamamaktadır (Can, 1994).

Kriz haberciliğinin her bir çeşidi travmatik yani şiddet içeren olaylar olarak tanımlanabilmektedir (Zara, 2011).

Her nerede olursa olsun toplumu derinden etkileyen savaş, sel, fırtına, deprem, ani salgın, ekonomik çöküş, terör, isyan gibi durumlar, medyada kriz yayıncılığı/ haberciliği gibi kavramları ortaya çıkarmıştır. Toplumsal olarak etkilenilen olayları konu edinen kriz atmosferlerinin sonuçları arasında can kaybı, yara alma, psikolojik zarar, maddi kayıplar, güvenlik sıkıntısı gibi durumlar görülmektedir (Demir ve Balcı, 2019).

Kriz haberciliğine konu olan olaylar, medyanın günlük olağan akışında takip ettiği ve yayınladığı haber içeriklerinden farklı olduğundan, rutine kıyasla kamuoyunun daha çok merak ettiği, ilgi duyduğu ve bilgiye ulaşmak istediği habercilik türlerinden biri olarak gösterilebilmektedir.

Kriz dönemleri, medya çalışanlarının gündelik çalışma koşullarından farklı bir tempoda çalışmasına neden olmaktadır. Bu dönemlerde muhabir, spiker, yayın yönetmeni, kameraman, foto muhabiri, stüdyo çalışanları gibi medya çalışanlarının tümü kendi alanlarında aralıksız bir çalışma şekline girmektedir. Yaşanan olayın travmatik içeriğine bakılmaksızın muhabir olay yerinden bilgi toplarken, foto muhabiri ve kameraman acı hikayeyi görüntüler, spiker canlı yayınlarda konuyu anlatır, kurgucular da ham görüntüleri detaylı şekilde izleyerek kurgusunu yapmaktadır. Kriz dönemlerinde farklı şekillerde olaya müdahil olan gazetecilerle ilgili Backholm (2012), olay yerinde haber yapan gazetecilerin rolünün benzersiz

olduğunu, rolünün de birini ölümden kurtarmak ya da birilerine destek olmak değil, dünyaya olup biteni anlatmak olduğunu vurgulamaktadır (akt.; Şafak, 2023).

2.3.1 Doğal Afet Haberciliği

İnsanların günlük yaşamını etkileyen, sekteye uğratan, bireyler ve topluluklar üzerinde etki yaratan, ekonomik, sosyal, fiziksel, çevresel kayıplara neden olan olaylar, afet olarak tanımlanmaktadır (Ergünay, O., Derneği, D. M., & Sekreteri, G., 2009).

WHO (2002), afetlerin oluşma hızı ile sebebi olmak üzere çeşitlilik gösterdiğini belirtmektedir. Buna göre, iklim değişikliği, kuraklık, kıtlık, erozyon, çölleşme ‘yavaş gelişenler’ grubunda yer alırken, doğal afetler olarak da tanımlanan sarsıntı, sel, su taşkını, heyelan, çığ, fırtına, hortum, yangın vb. ‘hızlı gelişen afetler’ olarak gösterilmektedir. Aynı listede, yangın, ani hastalık, kaza ‘insan kaynaklı afetler’; nükleer, biyolojik ve kimyasal kazalar, endüstriyel kazalar, hava kirliliği, asit yağmuru, ozon tabakasının delinmesi, su kirliliği, toprak kirliliği ve ulaşım kazaları da teknoloji kaynaklı afetler olarak sıralanmaktadır (WHO, 2002). Afet olaylarında zarar, ziyan ve kayıplar söz konusu olduğundan dolayı toplumun bilgi edinme ihtiyacı daha da artmaktadır. Bu bağlamda topluma enformasyon sağlamak için sahada çalışıp, afetin yarattığı yıkımı, bundan etkilenen grupların duyduğu acıya tanıklık eden gazeteciler, afetin yarattığı etkiyi anlatan aracı rolünü taşımaktadır (Anar, Ü. İ. E., 2021).

Nugent vd. (2017), afet haberciliğinde “flaş haber”, “Kurtarma/yeniden inşa etme” olmak üzere iki dönem olduğunu anlatırken; Schifferes ve Coulter (2013) de, ilk dönemde hayatını kaybedenlerin, hasara uğrayan ev, iş yeri gibi yapıların, yeniden inşa döneminde de destek ve gönüllük konularının haberlerde işlendiğini belirtmektedir.

Afet haberciliğinde gazetecilerin üstlendiği sorumluluk ve dikkat etmesi gereken etik ilkeler, diğer alanlardaki haber türlerine göre daha çok duyarlılık gerektirmektedir, haber metinlerinde kullanılan kelimeler gibi yayınlardaki ifadeler, sunumlar oldukça önem taşımaktadır (Fırat, A. T. A., 2023).

2.3.2. Şiddet Haberciliği

Gazetecilerin takip ettiği travmatik olaylar arasında, trafikte meydana gelen araç kazaları, uçak kazaları, şiddet, doğal afetler, tecavüz, rehin tutulmak, savaş,

bireylerde ciddi sıkıntı ve zorlanmalara yol açabilecek durumlar (Kılınç G., 2017) yer almaktadır. Birçok kaynak, bu travmatik olayların çoğunun bir tür şiddet olduğunu belirtmektedir. Şöyle ki; ölümlü sonuçlanan olaylar (birini öldürmek, suikast yapmak, zehirlemek gibi) ayrıca fiziksel ve cinsel şiddet olayları (darp, yaralama, ırza geçme) cürümsel şiddet olarak tanımlanırken; her türlü kazadan oluşan olaylar (cana kıyma, cana kıymaya teşebbüs, trafik kazaları) cürümsel olmayan şiddet olarak kabul edilmektedir. (akt.; Özerkmen, 2012).

Her gazeteci, tüm kriz haberlerini veya travmatik olayları yakından takip etmeyebilir ancak cinayet, trafik kazası gibi içinde ölüm barındıran şiddet olayları, mesleklerinin bir parçası halindedir (Çevik, 2019). Aynı şekilde, Simpson ve Cote (2006) da trafik kazaları, uçak kazaları, cinayetler, adam kaçırmaya gibi şiddet içerikli ve travmatik olayların medya tarafından yakın takip edildiğine, bu nedenle gazetecilerin kariyerleri boyunca en az bir kez şiddet içeren bir olayı takip ettiğini ya da kayıp duygusu, öfke, üzüntü yaşayan mağdurlarla görüşerek haber yaptığını dikkat çekmektedir.

Gazeteciler çoğu zaman travmatik olayın yaşandığı yere, bazen sağlık görevlileri ve polisten önce giderek o şiddet görüntülerini yalın şekilde görmekte, o anları haberleştirmekte, fotoğraflamakta ya da montajlamaktadır. Bu anları birebir yaşayan gazetecilerin maruz kaldıkları şiddet görüntüleri dolayısıyla ruhsal sorunlar yaşayabileceği görmezden gelinmemelidir. (Atalay, G. E., 2017).

2.4 Travma/Kriz Haberciliği ve Etik

Gazetecilikle ilgili birçok kaynakta, haber türleri ve içerikleri hakkında çok sayıda sınıflama ayrıca bu haberlerin yazım dilinde kullanılması gerektiği belirtilen çokça kavram ve işleniş şekilleri bulunmaktadır.

Kriz dönemlerinde, doğru, hızlı, etik kural ihlali yapmadan, başka krizler yaratmadan kamuoyuna bilgi aktarılması büyük önem taşımaktadır. İşte bu noktada kriz haberciliği kavramı gündeme gelmektedir (Demir, 2019).

Çalışmanın konusu olan travma haberciliği de bu haber türlerinden biridir. Travmatik olayların konu edildiği kriz haberciliğinin türleri arasında doğal afetler, savaş, ani salgın, isyan, ekonomik kriz, terör, istismar, saldırı, siyasal çalkantı, kaza, patlama, depresyon, göçük yer almaktadır (Demir ve Balcı, 2019; Çaplı ve Taş, 2010; Yıldırım, 2019). Gazeteciler ise bu olağanüstü olaylara müdahale sürecinin bir

parçası olabilmektedir. Akgül (2017), bu durumu, bir muhabirin deprem anını haber sunduğu sırada yaşayabileceğini, yakınları için o an kaygılıyken, işi olan haberin sunumuna devam etmesiyle örneklendirmektedir.

Çetinkaya (2022), krizleri konu alan habercilikte, kamuoyunu doğru bilgilendirmenin önemi ile doğurduğu sonuçları ikiye ayırmaktadır. Kriz gibi olağanüstü zamanlarda habercilik ilkeleri ve kamu yararı göz önüne alınarak sağlanan enformasyon, krizin şiddetini azaltabilmekte ve daha az zararla atlatılmasına yardımcı olabilecek nitelik taşımaktadır. Öte yandan medya kuruluşunun ideolojik ya da ticari kaygılarına yenik düşmesi etik ihlallerini de beraberinde getirebilmektedir. Haber içeriğindeki yanlış, eksik, doğrulanmamış bilgi, toplumun daha çok paniğe ve endişeye kapılmasına hatta başka krizlerin de yaşanmasına sebep olabilmektedir.

Kısacası, kriz dönemlerinde yapılan kriz haberciliğinde, toplumu bilgilendirme görevi yerine getirilirken, kamuoyuna yön de verilmektedir (Çetinkaya, E., 2022). İnceoğlu da (akt. Değer, 2017) duyguların ön planda olduğu, haber içeriklerinin, ani tepkilere neden olabileceğinden dolayı dikkatli olunması gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Kriz haberlerine konu olaylar dikkate alındığında bunların toplumda belirsizliğe, duygusal anlamda olumsuz etkilere neden olabileceğinden medyanın olaya yaklaşım şekli ayrıca yayın/yayım dili önem taşımaktadır. Kriz ortamlarında medyanın toplumu paniğe sürükleyecek unsurlara önem vermeden yayın yapması, krizin birey üstündeki etkisinin derinleşmesine neden olabilmektedir (Demiroğlu, H., 2012).

Kriz haberciliğinde medya ve gazeteciler toplumsal anlamda da sorumluluk taşımaktadır (Çaplı, Taş, 2009). Chibundu, Ishak (2013) bu durumu, medyanın toplum üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, kriz dönemlerinde yayınlanan haberlerin içeriğindeki unsurlar toplumda panik gibi unsurları harekete geçirebilmektedir şeklinde anlatmaktadır.

Medya, kriz dönemlerinde kitlelere bilgiyi ulaştıran en önemli araç olarak görülmektedir. Medyanın etkisi üzerine ilk çalışma, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ulusal Araştırma Konseyi bünyesinde 1979'da yapılmıştır. Bu çalışmayla, kriz ya da felaket dönemlerinde bilgi paylaşımını sağlayan medyanın en önemli yeri tuttuğu teyit edilmiştir (Özden, 2017).

Toplumunu doğru bilgilendirmenin yanı sıra etik kuralları da hiçe saymadan haber yapma çerçevesinde hareket etmesi beklenen gazeteciler, çeşitli ikilemler içerisinde zorlu bir sınavdan geçmektedir. Özden (2017), özellikle kriz süreçlerinde, toplumu etkileyecek görüntüler, fotoğraflar veya olayın rahatsız edici ama etkileyici detayına haberde yer verilmesi ne kadar yanlış görülürse, bazı detaylara etik kurallar gereği yeteri kadar vermemenin de toplumun tepkisini çektiğini belirtmektedir.

Demir (2019), toplumsal değerlerle şekillenen hemen her davranışın etik konusuna dahil edilebileceğini, etiğin neyin yapıp yapılmayacağı, doğruluk ile yanlışlık gibi öğeleri barındıran bir felsefe olduğunu belirtmektedir.

Her meslek grubunun kendine has etik kuralları bulunmaktadır. Bu kuralların meslek profesyonellerinin davranışlarını belli kıstaslara bağlı şekilde sınırlayan ilkeler olduğu söylenebilmektedir. Bu kuralları yazıya, metne döküp altına imza koymak işin kolay tarafı olmaktadır, esas zorluk uygulamada yaşanmaktadır (Yeşil, 2014). Etik ihlaller, sıklıkla kriz dönemlerinde görülebilmektedir. Çünkü kaos potansiyeli mesleki etik kurallara ters gelen durumlar yaratmaya müsait bir ortam yaratmaktadır (Demir, 2019). Kriz dönemlerindeki öncü tehlikeleri ise doğru olmayan haberler, kan, şiddet, sansür, etik dışı tutumlar olarak belirtmektedir.

Yeşil'e göre, etik kuralları uygulama güçlükleri arasında medya gruplarının siyasi yaklaşımları ile ekonomik sıkıntılar etik kuralların uygulanmasında sıkıntılar yaratırken, zamanla yarışarak haber hazırlayan muhabirlerin de heyecan ya da müdürlerinin baskısıyla bazı etik kuralları ya bile isteye çiğneyebilmekte ya da görmezden gelebilmektedir.

Medya bağlamında bakıldığında etik kodların veya kuralların neler olduğuna da bakılmalıdır.

Etik kuralların ilk batı dünyasında görüldüğü, bilgi ve gücü iç denetime kavuşturmak amacıyla yasa gücü ya da meslek gruplarının mesleki iç denetim ilkeleri şeklinde ortaya çıktığı belirtilmekte olup, her ne şekilde olursa olsun insana ve topluma karşı iç sorumlulukları içerdiği vurgulanmaktadır (Dolunay ve Keçeci, 2016:43209).

Dolunay ve Kasap (2017), basın hak ve özgürlüklerine değindiği çalışmada, KKTC'de bu alanda, ana akım medyayı bağlayan kapsamlı düzenlemeler bulunmadığından, etik olmayan haberlerin yapılabildiğine işaret etmektedir. Aynı çalışmada durumu daha vahim kılan yeni medyadan da söz edilerek, kişilerin

haklarının ihlal edildiği haberlerin bu mecrada daha fazla görülebildiğine değinilmektedir (Dolunay ve Kasap, 2017).

Gazete çalışanlarını ve iletişim alanında çalışanları kapsayan iletişim etiği, medya mensuplarının uyması gereken ilkeleri kapsamaktadır. Bu ilkeler arasında kamu yararı, tarafsızlık ve nesnellik, kişilik hakları ve özel hayata saygı (maddi ve manevi), dürüstlük, haber ve yorum ayrımı, eleştiri sınırlarını aşma - hakaret, iftira, kaçamak kaçınma, kişisel çıkarların reddedilmesi, terörizm, şiddet ve pornografiye yönelik saldırı yer almaktadır (Uzun, 2007; akt.; Dolunay, Ögüç ve Kasap, 2018).

Yukarıda da söz edildiği gibi gazetecilik ilkelerinin temelini oluşturan etik kodlar; doğruluk, gerçeklik, tarafsızlık, kamuoyunun bilgilendirilmesi, kaynağa saygı, özel yaşamın gizliliği, kişi hak ve özgürlüklerine saygı, mesleğin propaganda aracı olarak kullanılmaması, toplumsal faydanın önde tutulması, tehdit veya bireysel kazanç amacıyla haber yapılmaması şeklinde sıralanmaktadır (Akdal, T., 2017).

Öte yandan Altun'un (2011) "ahlaki kodlar" olarak sıraladığı başlıca medya etiği kodları arasında doğruluk, dürüstlük, özerklik, bağımsızlık, objektiflik, tarafsızlık gibi değerler bulunmaktadır. Öte yandan Etik Gazetecilik Ağı (Ethical Journalism Network) da tüm dünyada geçerli olan gazetecilik etik ilkeleri beş kategoride toplamaktadır. Bunlar, "doğruluk", "bağımsızlık", "tarafsızlık", "insanilik" ve "hesap verilebilirlik" olarak sıralanmaktadır (akt.; Saygın, 2024).

Etik Gazetecilik Ağı'na göre "doğruluk" ilkesi, haberlerdeki bilgilerin doğrulanabilir olmasını; "bağımsızlık" ilkesi gazetecilerin siyasi ve ticari güçten etkilenmeden haber yapabilmesini; "tarafsızlık" ilkesi haber ve yorum arasındaki mesafeyi korumayı; "insanilik" ilkesi insanların itibarının korunmasını; "hesap verilebilirlik" ilkesi ise haber içeriğiyle ilgili sorumluluğu üstlenmeyi anlatmaktadır (akt.; Saygın, 2024).

Gazetecilikte etik anlayışı "görevci" ve "yararcı" etik anlayış olmak üzere iki çerçevede değerlendirmekte de mümkün (Altun, 2011). Banar (2013), "görevci etik anlayışı" belirlenmiş kurallar, ilkeler olarak tanımlarken; "yararcı etik anlayışı" önceden belirlenmiş ilke ve kurallardan çok sonuçlarla ilgilendiğini belirtmektedir. Yararcı etik anlayışta, insanı mutlu edenin etik davranışlar olduğunu ifade etmektedir (akt.; Bulunmaz, 2016). Gazetecilikle daha yakından ilişkili olduğu anlatılan yararcı etik anlayışta, her olay kendi içinde değerlendirilerek, sonuçları bilinerek karar üretilmektedir (Bulunmaz).

Saygın (2024), gazetecilik etik kurallarının, haber hazırla sürecindeyken gazetecilerin yaşadığı ikilem ile ahlaki çıkmazı düzenlemesi için yol gösterici olduğunu söylemektedir. Etik ilkeleri gazetecilik mesleği içeriğinden örneklendiren Saygın, bunları medyada çocuk ve kadın temsiline nasıl yapılacağı, video ve fotoğrafların ne şekilde kullanılacağı, haber kaynaklarıyla nasıl iletişim kurulacağı, nefret söyleminden uzak durma şekilleri, özel hayatını gizliliğini ihlal etmeden duruma nasıl yaklaşılacağı gibi birçok konu olduğunu aktarmaktadır. Saygın, bu kuralların gazetecilerin doğru davranışını şekillendirdiğini ifade etmektedir.

Çalışmamızın konusu olan travmatik olaylar ve kriz haberciliği bağlamında bakıldığında bu tür haberlerin işlenişinde gazetecilik etik ilkelerinin her biriyle yakından ilişkide olduğu görülür. Örneğin, gazeteciler birçok travmatik olayda, olayın detaylarını, dikkat çeken, çarpıcı kısımlarını ön plana çıkarırken diğer yandan tarafsızlık, özel hayatın gizliliği, toplumsal fayda gibi gazetecilik ilkelerine de sadık kalabilmek için denge oluşturmaya çalışmaktadır.

“Yeni İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Dönüşüm” konulu II. Uluslararası İletişim Sempozyumu’da “Teknolojik Gelişmeler Ve Haberde Etik Sorunlar” başlıklı bildirisinde, Nurettin Güz (2012), bir haberle ilgili görüntülerdeki ayrıntının önemine değinerek, kamuoyunun bilgilendirilmesi görevi ve etik sorumluluk arasındaki çelişkiyi ortaya koymaktadır. Güz, olayın anlaşılabilmesi için bazı haberlerin ayrıntılarının sunulmasının mecburiyet içerdiğini ancak sunulmamasının da haber içeriğinde eksiklik yaratacağı için etik ihlalin gündeme gelebileceğini belirtmektedir. Güz ayrıca haberdeki ayrıntının kişilerde yaratacağı negatif psikolojik etkilerin ise detayın haberin parçası olmaktan çıkmasına neden olacağını anlatmaktadır.

Akdal (2017), objektifliğin, tarafsızlık ilkesiyle de ilişkilendirildiğini ifade ederek olayı aktarırken gazetecinin kişisel görüşünü, yorumunu haber dışında tutmasının, bilgileri gerçekliğe bağlı şekilde vermesinin özellikle hedef kitlede bir anda duygu değişimi oluşturabilecek, coşturabilecek ve yönlendirebilecek nitelikte eğilimlere imkan vermemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Travmatik olaylar sonrası kayıpları olan insanların yaşadıkları hakkında haber yapmak, gazeteciler için tartışmalı etik ikilemlerinden biri olmaktadır (Richards, 2005). Hirst ve Patching (2007, akt.; Barnes, 2016), muhabirlerin haber olan olaylara karşı duygusal bir tutumu olduğunu, bu tutumların ise bireyin deneyimlerine göre

yani sosyal geçmişleri, yetiştirilme tarzları, toplumdaki farklı gruplara karşı hissettikleri gibi unsurlara göre değişiklik gösterdiğini belirtmektedir.

Jackson (2009), gazetecilik ilkeleri arasında yer alan nesnellik ile ahlaki değerler kavramlarının, yan yanayken çelişkili görünse de, bu iki unsurun gazetecilerin zihinlerinde çatışma yaratmadan bir arada var olduğunu belirtmektedir. Yazar, bu durumu iki farklı olayla örneklendirmektedir. Birinci örnekte, gazetecinin kürtaj tartışmalarıyla ilgili bir haber hazırlarken, toplumdaki ahlaki ve politik ideolojileri öncelikli düşünmesi gerektiğinden tarafsızlığını koruması gerektiğini belirtirken; aynı gazetecinin kişisel çıkar uğruna kitap yakmaktan ceza alan bir icra kurulu başkanını yozlaşmış, cezayı da hak etmiş kişi olarak tanımlamasının, ahlaki yargı, konunun istismarına karşı olan toplumsal geleneklerle uyumlu olacağından kabul edilebilir olacağını anlatmaktadır (2009).

Metin Ersoy, Havadis gazetesindeki köşe yazısında, teoride tarafsızlık ve objektifliğin hoş görünebileceğini ancak gazeteciye pasif, sorumluluktan uzaklaştıran bir durum olduğunu belirtmektedir. Gazetecilerin yaşadığı etik ikilem, daha çok rekabetçi koşullar nedeniyle olmaktadır. Örneğin cinayet, patlama, trafik kazası gibi olaylarda çekilen bazı fotoğrafların yayınlanıp yayınlanmaması kararı verilirken, bir taraftan etik kodlar diğer taraftan hem “tırar kaygısı”, hem de haberin bir yanının eksik kalacağı düşüncesi ikilemi yaşanabilmektedir (2014).

Kamuoyunu doğru bilgilendirmek için gazeteciler, özgürlüğe başka bir deyişle kısıtlanmamaya ihtiyaç duymaktadır. Gazetecinin bilgiye ulaşma ve sunma konusunda yaşayabileceği herhangi bir kısıtlama, kamuoyunun da yanlış bilgilendirilmesine neden olabilmektedir. Bu durum gazetecinin, mesleki aktarım konusunda özgürlük kısıtlaması yaşamasına neden olurken, kamuoyunun hatalı ve noksan bilgiye ulaşmasına sebep oluşturmaktadır (Coşkun, 2020).

Gazetecilik mesleğine yeni başlayanların erken yaşta travmatik olaylarla karşılaşması olasılığı oldukça yüksekken, duygusal ve etik sorunlarla baş etme konusunda da kendilerini hazırlıksız hissetmektedirler (Dworznik ve Grubb, 2007; Maxson, 2000).

Kriz dönemlerinde gazetecilerin kamuoyunu nasıl bilgilendirmesi gerektiği üzerinde durulurken, gazetecilerin psikoloji göz ardı edilmektedir (Çaplı ve Taş, 2010). Ülkeyi etkileyen kriz dönemlerinde medya çalışanlarının sorumluluklarının daha fazla olduğu bilinmektedir ancak kendilerinden etik kurallara uyarak

mesleklerini icra etmeleri istenen gazetecilerin böyle dönemlerde sarsıldığı, stres altında çalıştığı, zor şartlara göğüs gerdiği kısacası onların da birer mağdur olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (2010). Bu aşamada Çaplı ve Taş, şu uyarıyı yapmaktadır; “Aksi halde kriz dönemlerinde medya çalışanlarını konforlu alanlarda görevlerini yürüttüğü varsayımı da bir etik dışı davranışı ortaya çıkarır” (s.247)

400 gazeteciyle yapılan bir araştırmaya göre, katılımcıların üçte biri şiddet veya travma mağdurlarıyla baş etme konusunda kendini iyi hissetmediğini ortaya çıkardı (Beam & Spratt, 2009).

Travmatik bir olayı haber yapan deneyimsiz gazetecilerin bazı durumlarda eksiklikler yaşayabileceği belirtilmektedir. Şöyle ki; travma mağdurlarıyla görüşme sırasında gösterilmesi gereken hassasiyet (Dufresne, 2004; akt.; Amend vd., 2012), mağdur üzerinde yeniden travmaya neden olmak (Simpson ve Coté, 2006; Embelton ve diğerleri, 2003); yanlış ifade, yalan söyleme, gereksiz müdahale gibi etik ihlalleri yapmak (Maxson, 2000; Müller, 2010; Walsh-Childers, Lewis ve Neely, 2011) ve kapsama alanını hareket ettirememeye.

2.5 Gazetecilerin Travmatik Görevleri ve Travmayla Baş Etme Yöntemleri

Gazeteciler, travmatik bir olay sonrası olay yerinde hatta travmayı yaşamış, belki de ölüm haberini yeni duymuş insanların evine giderek onlarla konuşmak, fotoğraflarını çekmek zorunda kalabilmektedir. Bu gibi durumlar gazeteciye iyi bir öykü için bilgi toplamak ile etik ikilemi yaşamaya zorlayabilmekte, hatta yapmak zorunda kaldığı iş nedeniyle de suçluluk duygusuyla mücadele etmek durumunda kalabilmektedir (Browne, 2012: 207; akt.; Çevik, 2019).

Başka meslek gruplarına kıyasla (acil servis, itfaiye) gazeteciler, ölümlerin fotoğraflarını çekmek veya ebeveynlere evlatlarının hayatını kaybettiği bilgisini ulaştırmak için bu mesleği tercih etmemiştir (Dworznik, 2008; akt.; Çevik, 2019).

2011 yılında Oslo’da meydana gelen terör saldırısında görev alan bir grup Norveçli gazeteciyle olaydan sekiz-dokuz ay sonra yapılan bir anket çalışmasında, kadınların erkeklere oranla daha fazla ikilem yaşadığı, işle ilgili suçluluk hissinin, etik ikilem yaşama ile travma sonrası stres tepkileri arasında anlamlı bir etki olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda kriz haberciliği yapan gazetecilerin yaşadığı etik ikilemlerin uzun vadede psikolojik bozulmalara neden olabileceği tespit edilmiştir (Backholm, K., & Idås, T., 2015).

Seely (2017), gazetecilerdeki suçluluk duygusunun kişilerin mahremiyet alanlarına müdahil oldukları için hatalı davrandıkları hissini yaşamalarından ayrıca soru sordukları kişilerin acısını paylaşamadıkları için gösteremedikleri davranışlardan kaynaklanabildiğini belirtmektedir (akt; Çevik, 2019).

Gazetecilerin maruz kaldıkları travmatik olaylar sonrası travma sonrası stres bozukluğu yaşayabileceklerini ortaya koyan ilk çalışma 2002 yılında Feinstein vd. tarafından yapılmıştır (akt; Atalay, 2017). Bu çalışmada, savaş muhabirliği yapmış 140 gazeteci ile 107 yerel gazeteci grubu incelenmiş ve savaş gazetecilerinin diğer gruba göre daha fazla alkol tükettiği, travma sonrası stres bozukluğu ile depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sin vd. (2005), 2004 yılında Güney Asya'da yaşanan ve Singapur'da da yıkıma neden olan tsunami felaketinin Singapur'daki gazeteciler üzerindeki psikolojik etkisini incelemiştir. 12 Singapurlu muhabir, kameraman, sesçi, teknisyen gibi medya çalışanıyla gerçekleştirilen çalışmada, anket yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma sonucunda, katılımcıların yüzde 25'inde somatik yani bedensel belirtilerin yüksek, yüzde 75'inde orta ve üçte birinde Travma Sonrası Stres Bozukluğuyla benzer belirtiler gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Somatik semptomlar, fiziksel ile ruhsal semptomlarla yakından ilişkili olup (Geniş, 2021), bireylerin fiziksel rahatsızlıklar karşısında aşırı endişe duyduğunda ortaya çıkan bir rahatsızlık olarak tanımlanıp, kişinin gündelik yaşamını yoğun duygu ve düşünceyle etkisi altına almaktadır (npistanbul.com/somatik-septom-bozukluklari).

Gazetecilerin tsunamiye karşı psikolojik tepkilerini ölçmek amacıyla Güneydoğu Asya, Almanya, Avusturya ve Avusturya'daki çeşitli medya kuruluşlarından 61 gazeteciyle araştırma yapan Weidman, Fehm ve Fydrich (2008), katılımcılara bir liste vererek, tsunami olayıyla ilgili bağlantılı olarak sıklıkla maruz kaldıkları durumları sormuştur. Araştırma sonucunda, gazetecilerin yüzde 65'i şok geçiren ya da sorunlu mağdurlarla sık sık iletişime geçtiğini belirtirken, yüzde 30'a yakını bazen iletişime geçtiklerini, yüzde 5'i de nadiren iletişim kurduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 90'ına yakını yoğun çürümüş kokusu aldıklarını, yaklaşık yüzde 80'i cansız bedenler gördüğünü, ortalama yüzde 80'i de travma mağduru çocuklarla temas ettiklerini kaydetmiştir. Araştırmacılar, bu çalışmanın,

gazetecilerin travmatik olaylar sırasında maruz kaldıkları duygu durumlarını göstermek açısından önemli bir çalışma olduğunu ifade etmektedir (2008).

Newman ve arkadaşları (2003) ölümlü, yaralanmalı ve travma içeren olayları fotoğraflayan 875 foto muhabirleriyle yaptığı çalışmada, bu tür olayların gazeteciler üzerindeki etkisini, ne sıklıkla bu tür haberlere gittikleri ve maruz kaldıkları travmatik olaylar neticesinde yaşadıkları psikolojik sonuçları ele almıştır.

Newman'ın yaptığı çalışma sonucunda, katılımcıların yüzde 98'inin trafik kazaları, yangınlar, cinayetler gibi travma yaratacak olaylara gittikleri, yüzde altıya yakınında da travma sonrası stres bozukluğu tanısı kriterlerine rastlanmıştır. Yaptıkları işin ruh sağlığına olumsuz etki edebileceği konusunda çalıştıkları kurum tarafından ikaz edilen foto muhabirlerinin oranı sadece yüzde 11 olmuştur (akt.; Atalay, 2017).

2011 yılında Yeni Zelanda'nın büyük kentlerinden ikincisi olan Christchurch'de meydana gelen 6.3 şiddetindeki depremde 185 kişinin yaşamını yitirdiği olayın bölge gazetecileri üzerindeki travma deneyimlerini inceleyen Scanlon, S. K. (2014), çalışmasında yerel medyadan 21'i yazılı, 11'i görsel basından olmak üzere 33 gazeteciyle bire bir görüşmüştür. Çalışmada, gazetecilerin sarsıntı anında yaşadıkları tecrübeler, bu durumla başa çıkma yöntemleri, haberciliklerini nasıl etkilendiğini sorgulanmıştır. Çalışma sonucunda yerel gazeteciler, kendilerini olayın bir parçası olarak gördüklerini, yıkık, hasarlı evler, perişan insanlar, artçı sarsınlar ve sınırlı olanaklar gibi kendilerini etkileyen birçok sorunla boğuşurken, neler olduğunu anlamakta ve kamuoyunu bilgilendirmekte zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan bir fotoğraf editörünün, depremde arkadaşını yitirdiğini, taş yığına dönen eviyle uğraşmasının yanında iş için fotoğraflı haberleri de organize etmeye çalıştığını ifade etmiş ve çoklu stres yaşadığını kaydetmiştir. Türkiye'de 15 Temmuz'da yaşanan darbe olayını, Ankara ile İstanbul'da sahada takip eden (4-17 Eylül 2016) yedi tecrübeli gazeteciyle yüz yüze görüşme yönetimiyle yapılan bir çalışmada, yaşadıkları travma irdelenmiştir. Gazeteciler, görevlerini yerine getirmeye çalışırken, ailelerinin endişe içinde olduğunu, telefon görüşmelerinin bile onları rahatlatmamasına karşı görev yerini bırakmadıklarını ifade etmiştir. Aynı gazeteciler, saldırı, çatışma altında çalıştıklarını, görevde oldukları süre boyunca stres altında olduklarını, silahların hedefinde olma gibi psikolojik olarak ciddi olumsuzluklar yaşamalarına rağmen, çalıştıklarını belirtmiştir. (Coşkun, 2020)

Chen (2017), Çin'in önemli medya kuruluşlarında çalışan savaş muhabirliği yapmış, biri foto muhabiri olmak üzere mesleki deneyimi yüksek toplam dört gazeteciyle yaptığı çalışmada, gazetecilerin tanıklık ettikleri travmatik olayların üzerlerinde bıraktığı etkileri araştırmıştır. Meslek yaşamları boyunca Çin'in Sichuan eyaletinin Wenchuan ve Ya'an kentlerindeki depremleri, Doğu Yıldızı yolcu gemisi kazası, Tianjin kentindeki büyük patlama gibi travmatik birçok olayın yanı sıra Irak savaşı, Filistin-İsrail ile Gazze çatışmalarını yerinden takip eden gazetecilerden oluşan katılımcılarla yapılan görüşme sonucunda gazetecilerin psikolojik açıdan Travma Sonrası Stres Bozukluğu'na benzer semptomlar yaşadığını ortaya koymuştur. Travmatik olaylara maruz kalan gazetecilerin, travmatik olayın üzücü anlarını sürekli anımsadığı, kabuslar gördüğü, üzüntü hissi yaşadığı, kas gerginliği, terleme, taşikardi gibi fiziksel semptomlar, uyarılma, uyku güçlükleri gösterdiği belirtilen araştırmada, bu semptomları tetikleyici unsurlar olarak sesler, nesnelere ve renklerin sıralandığı ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan foto muhabirinin, havai fişek gösterisi sırasında çıkan sesteki etkilendiği ve kendini Gazze'deki çatışmada hissettiğini aktarması da çalışmada yer alan örneklerden biridir. Öte yandan bazı katılımcılar da öfke, hayal kırıklığı, endişe ve suçluluk duygusu hissettiklerini, fiziksel anlamda da mide rahatsızlıkları, daralma ve sırt problemleri yaşadıklarını ifade etmişlerdir. (Chen, 2017).

Melki ve arkadaşları (2013), Amerika'da travma gazeteciliğini öğretme yaklaşımlarıyla ilgili derin bilgi toplamak amacıyla meslek yaşamları boyunca en az bir kez travmatik olayları haber yapan 22 gazetecilik profesörüyle görüştü. Katılımcıların neredeyse tamamı, travma olaylarını haberleştirirken yaşadıkları deneyimlerin hayatlarını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Gazetecilerden birinin travma haberciliği sonrası yaşanan duygusal olumsuzluğu tuğla inşa etmeye benzetmesi ise dikkat çekmektedir. Söz konusu gazeteci, "Ben bunu tuğla inşa etmek gibi görüyorum. Her bir tuğla oraya yerleştirilir ve böylece ya duygularınıza duvar örersiniz ya da duygularınız yerle bir olur" (s.70) şeklinde anlatmaktadır. Tecrübeli bir savaş muhabiri, savaş bölgesinden ayrıldıktan sonra normal hayata adapte olma sürecinin 6 ay sürdüğünü ifade ederken, karşılaşmayı hiç beklemediği ahlaki ikilemlere de işaret etmiştir (Melki vd., 2013).

Birçok çalışmada da görüldüğü gibi travmatik olaylara maruz kalan gazeteciler, fiziksel, duygusal ve psikolojik olarak yaralanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Travmatik yani şiddet, felaket içeren olayları haber yapan gazeteciler, psikolojik ve ruhsal olarak alabilecekleri zararlardan kendilerini koruyabilmek ya da baş etmelerini sağlayabilmek için bazı stratejiler kullanabilmektedir. Zara (2011), travmatik olaylara maruz kalan kişilerde kaçış, çok çalışma, devamlı bir şeyle meşgul olma, değer verilen kişilerin üzerine titreme, ağlama, öfkeli çıkışlar, aile içi geçimsizlik, tedirginlik, sosyal hayattan soyutlama, alkol ve madde tüketiminde artış gibi problemler yaşayabileceğini belirtmiştir.

Fedler (2004) de, baş etme yöntemlerini mesafeli davranmak, alkole ve tütün ürünlerine yönelmek, başkalarını baskı altına almak, işi bırakmak ya da medya sektöründen tamamen ayrılmak olarak sıralamaktadır.

Travmayla başa çıkabilmek amacıyla kişinin gerçek hislerini saklaması “maske takmak” olarak tanımlanabilmektedir (Hopper ve Huxford, 2015). İnsanlar arası iletişim duygusal iletişim üzerine kurulmuştur ancak gazeteciler, meslekleri gereği de sürekli duygusal emek harcamaktadır. Hopper ve Huxford, gazetecilerin, işleri gereği çoğu zaman duygularını bastırmak ve taklit yapmak ihtiyacı duyduklarını söyleyerek, bunun yapılması gereken ve gerekmeyenleri dayatan meslek normlarının bir sonucu olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre döngü şöyle işlemektedir; işi yapmak duyguların bastırılmasına destek olurken, duyguları baskılamak da işin yapılabilmesini sağlamaktadır (Hopper ve Huxford, 2015, s. 25).

Chen, 2013 yılında Çin'in şehirlerinden olan Chengdu, Ningbo ve Dalian'da travmatik olayları haber yapan 21 gazeteciyle görüşerek, travmatik olaylarla nasıl başa çıktıklarını, stres düzeylerinin ne olduğunu araştırmıştır. Çalışma sonucunda, travmatik olayları takip sırasında gazetecilerin olayın travma yaratan yönlerine kayıtsız kalarak, duygularını bastırdıklarını belirlenmiş ayrıca travmayı anımsatacak unsurlardan kaçındığı, işlerine odaklandıkları tespit edilmiştir (2017). Chen'in çalışma sonucuyla görüşü paralel olan Backholm (2012) de, olay yerinde görev yapan gazetecileri “otomatik pilota” benzeterek kişisel duygularını arka plana atarak çalıştıklarını ancak olaya ilişkin travmayı görev yerinden ayrıldıktan sonra yaşadıklarını ifade etmektedir.

2015 yılına kadar birçok araştırmada gazetecilerin haber yazarken duygularını bastırmasının ne sağlıklı ne de sağlıksız olduğunu belirtilirken; Hopper ve Huxford (2015) tarafından yapılan araştırmada, gazetecilerin duygularını bastırmasının ya da ertelemesinin uzun vadede sorunlara neden olabileceğini ortaya koymuştur. Çalışmaya katılanlar, bu hisleri kendinden nefret, acı çekme ve suçluluk duygusu olarak sıralamıştır.

Buchanan ve Keats (2011), 31 Kanadalı gazeteciyle yaptığı araştırma sonucunda; gazetecilerin, travmatik bir olayı takip etmemek için yöneticisine doğruyu söylememek, kâbus görüyormuş numarası yapmak, açıkça gitmek istemediğini söylemek, bazı olayları yas sürecini uzatmama bahanesiyle fotoğraflamamak, olayın yaşandığı yere isteyerek geç gitmek, olayı duymamış gibi yapmak şeklinde yollara başvurduklarını ortaya koymuştur. Araştırma neticesinde ayrıca gazetecilerin söz konusu travmatik olayı hatırlatacak lokasyonlara gitmemeyi, konuyu konuşmaktan kaçındığı hatta kara mizaha da başvurduğu ortaya konmaktadır. Çalışmada, gazetecilerin tanıklık ettikleri olumsuzlukları mizaha çevirip normalleştirdikleri, baş etmek için de olayın dramatik yönü dışındaki ayrıntılara odaklandıkları, duygularını bastırdıkları, madde kullanımına ya da fiziksel aktivitelere yöneldikleri aktarılmıştır (Buchanan, M., & Keats, P., 2011).

Newman ve arkadaşlarının (2003), 875 foto muhabiriyle yaptığı çalışmaya katılanların yüzde 84'ü mesleklerinden ötürü yaşadıkları duygusal travmayı arkadaşları veya yakınlarıyla paylaştıklarını, yüzde sekizi ise psikolog ya da psikiyatristten destek aldığını ifade etmiştir (akt.; Atalay, 2017).

2.5.1 Travma Konusunda Destekleyici Eğitim

Mesleki yaşantılarının önemli bir kısmında travmatik olaylara tanıklık etmek durumunda kalan gazeteciler deneyimledikleri olaylar sonucunda oluşması muhtemel travma sonrası stres bozukluğu veya diğer psikolojik sorunlar yaşayabilme riskiyle karşı karşıya olmalarına karşın, şiddet olayları karşısındaki etkilenmeleri çoğu zaman dikkate alınmamaktadır. Ruh sağlığı üzerinde yaratacağı etkiye rağmen gazetecilerden bu kamu görevini yerine getirmesi beklenmektedir (Calumbiran, 2021). Bu noktada, gazetecilerin travmatik olaylarla başa çıkma becerisinin artırılması noktasında gazetecilik eğitimi süresi başta olmak üzere hazırlık eğitimi almalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Newman vd. (2019)'ın da belirttiği gibi

gazetecilerin çoğu şiddeti haber yapma, mağdurlarla röportaj yapma veya travmatik stresin kendi hayatları üzerindeki potansiyel etkilerini deneyimleme konusunda herhangi bir hazırlık eğitimi almamaktadır (s. 294). Gazetecilerin travma eğitimi konusu yeni yeni 2000'li yılların başlarında gündeme gelmiş ve literatürde tartışılan bir konu olmuştur. Amerika ve bazı Avrupa ülkelerinde konuya ilişkin çalışmalar olmasına karşın, ülkemizde bunun önemi henüz anlaşılammış ve gazetecilik eğitimi müfredatlarında henüz yerini almamıştır.

Calumbiran, gazetecilerin psikolojik sağlıklarına zarar verebilecek görevler için çalıştıkları medya şirketleri tarafından ek ücret ödenmesine, yeterli destek sağlanmasına ve tazminatlar verilmesine hazır olması gerektiğine işaret etmektedir. Araştırmacı ayrıca, gazetecilerin travma olaylarını raporlamanın risklerini, bunu nasıl yapabileceklerini ve bu olaylarla nasıl başa çıkılması gerektiği konusunda da eğitim almasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu eğitimin travmayla başa çıkmayı kolaylaştıracağını ayrıca mesleki yaşamlarına etkisini de azaltacağını savunmaktadır (2021).

Melki ve arkadaşları (2013), Amerika'da kapsamlı gazetecilik eğitimi için müfredat standartlarını belirlemekle tanınan Association for Education in Journalism and Mass Communication (AEJMC/ Gazetecilik ve Kitle İletişiminde Eğitim Derneği) tarafından akredite edilmiş gazetecilik okullarında öğretim üyeliği yapan 623 kişiyle yapılan anket çalışmasında travma gazeteciliğinin nasıl, hangi derslerde ve ne şekilde öğretildiğini sorgulamıştır. Anket verilerine göre, fakültelerin yüzde 75'inde travmayla ilgili tek başına bir ders verilmediği, derslerin yüzde 62'sinde de travma gazeteciliğine ya çok az yer verildiği ya da hiç yer verilmediği ortaya çıktı. Öğretim üyelerine göre, travma derslerinin ele alınmasındaki en büyük engeller zaman, kaynak ve ilgi eksikliği olarak sıralandı. Ankete katılanların yüzde 75'i gazetecilik derslerinde travma konusunun ele alınması gerektiğine inandığını kaydetmiş hatta kriz iletişimi ve gazetecilik etiği gibi bazı ilgili derslere travma gazeteciliğinin de dahil edilmesini önermiştir. Aynı çalışmada 22 gazeteciyle yapılan görüşmede de, gazeteciler, travma gazeteciliği eğitiminin gerekli olduğu görüşünü ortaya koymuş, özellikle öğrencilere röportajlar ve hikayeleri empatiyle nasıl ele alacaklarını öğretmenin önemine işaret etmiştir (Melki, vd., 2013).

Ayrıca, Birleşik Krallık'ta yaşları 39 ila 54 arasında değişen beş profesyonel haber ve adliye muhabiriyle yapılan anket çalışması sonucunda da, gazetecilerin

hiçbirinin ne üniversitede ne de haber merkezlerinde ceza mahkemeleriyle ilgili bir destek veya eğitim aldığı ortaya çıkmıştır. Adliye muhabirleri, yeni kalifiye gazetecileri gerçeklere hazırlamak için yapılması gereken çok iş olduğunu, özellikle davaları takip eden gazetecilere destek ve eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Muhabirler uzun kariyerleri boyunca herhangi bir dayanıklılık veya travma eğitimi de almadıklarını belirterek davalara nasıl bakmaları gerektiğini, duygularıyla nasıl başa çıkacaklarını öğrenmek için daha kıdemli meslektaşlarından destek aldıklarını anlatmıştır. Adliye muhabirleri, gazetecilikle ilgili eğitimlerde, kurslarda veya medya kuruluşlarında dayanıklılık ve travma eğitimi verilmesi gerektiği konusunda da hem fikir olmuştur (Rippon, 2023).

Weiss'e (2013) göre, ABD üniversitelerinin yalnızca yüzde 12'si travma ve gazetecilik çalışmaları üzerine eğitim verirken; Spect, ne Birleşik Krallık'taki 61 üniversitenin öğrencilerini ne de haber merkezlerinin personelini, travma gazeteciliğinin potansiyel risklerine karşı yeterince hazırladığını belirtmektedir (2018, akt.; Hill ve diğerleri, 2020).

Bunlara ek olarak, uluslararası alanda 208 gazeteci ve insani yardım görevlisiyle yapılan bir anket çalışması sonucunda da, katılımcıların hiçbirinin travma yaşama olasılığına karşı üniversitede herhangi bir eğitim almadığı ortaya çıkmıştır (Dubberley vd., 2015).

Medya şirketlerinin travma da dahil olmak üzere gazetecileri potansiyel zararlardan etik olarak koruma görevi olduğuna değinen Calumbiran (2021), yapılması gerekenleri gazetecilerin ruh sağlıkları için endişelerini dile getirebilecekleri güvenli bir alan yaratılması, haber merkezlerinde dayanıklılığı azaltan durumların ortadan kaldırılması için ruh sağlığı tartışmaları yapılması, travma konusunda zihinsel sağlığı destekleyici eğitimlerin verilmesi, atölye çalışmaları aracılığıyla profesyonel desteğe erişim sağlanması olarak sıralanmaktadır.

Travma haberlerinin gazetecilerin ve kamuoyunun üzerindeki etkisiyle ilgili medya şirketlerinin daha çok farkındalık kazanması gerektiğini savunan DART Merkezi sayesinde, BBC, AP, Reuters, CNN gibi büyük haber kuruluşları gazetecilerin eğitimlerine travma ve stresi de dahil etmiştir (Massé, 2011). Ancak Rakshit, küçük haber kuruluşları ya da serbest çalışan gazetecilerin kaynak sıkıntısı

veya yeterli farkındalık olmamasından dolayı bu tür hizmetlerden yoksun kaldığını belirtmektedir (2009, akt.; Günden ve Şafak, 2022).

Bu noktada DART Merkezi'nde gazetecilik öğrencilerine verilen travma eğitiminin sonuçlarını konu alan “Şiddeti Haber Yapmak: Mağdurlar ve Travma Hakkında Etik Habercilik Rehberi” (Covering Violence: A Guide to Ethical Reporting About Victims and Trauma) adlı kitapta yer alan bazı notlara bakmakta yarar vardır. Kitapta, gazeteciler ve görüştüğü kişiler üzerinde travmanın etkisiyle ilgili farkındalık yaratacak eğitimin eksikliğine değinilmiş, böyle bir eğitimin verilmesinin ise gazetecilikteki temel etik sorunlara da yanıt olabileceği üzerinde durulmuştur (Simpson ve Coté, 2006).

Bazı akademisyenler, genç gazetecilerin kariyerlerinin henüz başındayken travmayla karşılaşma olasılıkları yüksek olduğundan, travma eğitimi için en doğru yerin gazetecilik eğitimi alınan okullar olduğunu savunmaktadır (Barnes, 2013; akt.; Ogunyemi ve Akanuwe, 2021). Medya etiği derslerinin gazetecilerin mesleklerinde yaşayacağı ikilemler konusunda yetersiz kaldığını anlatan Ogunyemi ve Akanuwe (2021), eğitim sisteminde öğrencilerin travma mağdurlarıyla konuşmasının stres ve ikincil travmayla başa çıkma stratejilerini öğrenmeye yardımcı olacağını düşünmektedir.

Hill ve arkadaşları (2020), gazetecilik eğitimcilerinin, travmatik olayların simülasyonlarını gerçekleştirmek için belki de tiyatro ve drama öğrencilerini çeşitli roller oynamaları için kullanabileceklerini önermektedir. Ayrıca ruh sağlığı uzmanlarının da sınıfları ziyaret ederek gazetecilik öğrencilerine travmatik hikayeleri anlatmanın ruh sağlığı üzerindeki sonuçlarını anlamalarına yardımcı olabileceğini belirtmektedirler. Öneriler arasında, travmatik olaylarla karşılaşan yeni mezun gazetecilerin, öğrencilerle bir araya getirilebileceği, travma haberciliği alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından öğrenci gazetecilere akran desteği sağlanabileceği, öğrencilere trajediye ve işyerindeki stres faktörlerine karşı dayanıklılık geliştirmelerine yardımcı olacak bilgiler verilebileceği de yer almaktadır (2020). Travma sonrası stres bozukluğu riski olan mesleklerde ve bu durumu yaşayan bireylere, şirket yönetimlerinin veya devletin bir program çerçevesinde psikolojik destek sağlaması gerektiği konusundaki öneriler, çok sayıda uzman ve bilirkişi tarafından dile getirilmektedir. Bisson ve arkadaşları (2007), bu konuda bir dizi öneri sunmaktadır. Onlara göre, travmatik bir olaydan kısa süre sonra etkilenenlere

empatik şekilde pratik, pragmatik psikolojik destek sağlanmalı, bireylere olası tepkiler hakkında bilgi verilmeli, başa çıkma stratejileri anlatılmalı, etraflarındakilerden (özellikle aile ve toplum) desteğe nasıl erişebilecekleri ve gerekirse daha fazla yardıma nasıl, nerede ve ne zaman erişileceği anlatılmalıdır. Travmatik bir olaydan sonra bireylerin uygun ve erken destek alabilmeleri için gerekli hazırlıkların yapılmasının önemine işaret eden Bisson ve arkadaşları, herhangi bir erken müdahale yaklaşımının, doğru ve güncel bir ihtiyaç değerlendirmesine dayanması gerektiği konusunda da uyarıda bulunmaktadır (2007). Travmatik olaylar sonrası bir şirket ya da firmanın çalışanlarına yardım sağlayabilmesi için ise şöyle bir çerçeve çizilmiştir:

“Travma, etkileri ve başa çıkma yolları konularında çalışanlar bilinçlendirilmelidir. Krize müdahale, ilk tıbbi yardım gibi konularla ilgili bilinçlendirme tüm çalışanlara sağlanmalıdır. İhtiyaç duyan çalışanlar profesyonel bir ruh sağlığı kurumuna yönlendirmelidir. Travma sonrası ve kayıplarda çalışanlara makul ve standart ölçüde iş yükü verilmelidir. Travmaya maruz kalan kişilere işyerinde grup desteği sağlanmalıdır. Karşılıklı saygı ve hoşgörünün olduğu bir ortam sunulmalıdır. Dürüstlük ve güven çerçevesinde profesyonel danışma, yardım ve destek sağlanmalıdır. Stres yönetimi planlaması bağlamında çalışanların işlev gücü ve stres yönetimine dikkat edilmeli ve çalışanlar stres belirtileri ve başa çıkma stratejileri konusunda eğitilmelidirler. Gelecekte olası bir travma için acil yardım planı oluşturulmalı ve bu planı kurum içinde uygulayacak olan kişiler eğitilmelidir” (Zara, 2011; s. 115-116).

BÖLÜM III

Yöntem

3.1 Araştırma Modeli

Kuzey Kıbrıs'ta travmatik haberleri takip eden medya çalışanlarının travmatik deneyimlerden nasıl etkilendiği ve bunlarla baş etme yöntemlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmış olup, araştırma kapsamına alınan katılımcılarla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler ise, tematik yöntemle analiz edilmiştir.

Araştırmada, travmatik olayları takip eden gazetecilerin deneyimleri ile elde ettiği bakış açısını açığa çıkarmak amacıyla olan çalışmada bu nedenle genellikle genel bir bakış açısına sahip olup, araştırmanın sorununu yorumlamaya yönelik bir yöntem olarak görülen, araştırmaya dair olaylara kişilerin bakış açısıyla yani yükledikleri anlamlar açısından yorumlanmasını sağlayan (Altunışık ve Diğerleri, 2010: 302) nitel bir yöntem tercih edilmiştir.

Özdemir'e (2010) göre, nitel araştırma, derinliklerin keşfedilmesinde kullanılan bilgi üretme seçeneklerinden biridir. Nitel yöntem irdelenen konuyla ilgili detayı görmeyi, derinlere ulaşmayı sağlamakla birlikte araştırmacıya kaşif gibi davranıp, ek sorular sorarak, katılımcıdan daha çok bilgi temin edip, gerçeğin izini sürmesine yardımcı olmaktadır (Karataş, 2015).

Nitel araştırmalarda kullanılan derinlemesine görüşme, görünenden çok detaylarda gizli kalmış gerçeğin ortaya çıkmasına, anlaşılmasına imkan vermektedir. Derinlemesine görüşme, araştırmanın amacına yönelik hazırlanan soruların yanı sıra açık uçlu soruların da yöneltildiği, yüz yüze, bire bir görüşülerek bilgi toplanmasını sağlamaktadır. Bu yöntem, katılımcı kişinin beden dilinin takibini sağlaması, duygularının ve tecrübelerinin gözlenmesine de olanak sağlamaktadır (Tekin, 2006). Çalışmada da, katılımcıların deneyimlerinin derinlemesine analiz edilmesini sağlamak amacıyla derinlemesine görüşme tekniği kullanılmakta olup, kişilerin verdiği bilgiler ve tepkiler doğrultusunda ek soruların sorulabilmesini, dolayısıyla daha derin bilgi edinilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış sorular kullanılmaktadır.

3.1.1 Derinlemesine Görüşme

Nitel araştırmalarda veri toplama tekniklerinden biri olan ‘görüşme’ (Punch, 2005), bilgi edinmek amacıyla sohbet tarzında gerçekleşen başka bir anlatımla, araştırmaya katılanların bir konu, olay, durum hakkındaki hislerinin ve fikirlerinin ne olduğunun anlaşılmasını sağlamaktadır (Berg ve Lune, 2015; Karataş, 2017). Buradaki esas amaç, çalışmaya katkı koyan bireyin, araştırılan konuya veya duruma i dünyasındaki bakış açısını öğrenmektir (Patton, 1987). Sevecan ve ilingiroğlu (2007) da, bu tekniğin kişilerin hislerinin, fikirlerinin, şikayetlerinin anlaşılmasına olanak sağladığını vurgulamaktadır.

Jones (2020), nitel araştırma yöntemiyle yapılan bir çalışmada, bireylerin hayattaki deneyimlerinin ruhlarına ve zihinlerine nasıl yansıdığını, izlerinin neler olduğunu öğrenmenin en iyi yollarından birinin bireyin kendisine sormak olduğunu belirtmektedir.

Nitel araştırmalar çerçevesinde yapılan görüşmelerde katılımcıya yöneltilen sorularda kişinin kendini kısıtlanmadan ifade etmesi ayrıca bireyin kendini rahat hissetmesi önemli olmaktadır (Karahan vd., 2022). Karahan vd., ayrıca derinine inilerek birçok bilgiyi elde etmenin yöntemlerinden birinin de görüşme tekniğiyle yapılabildiğini belirtmektedir.

Görüşme tekniği yüz yüze olabileceği gibi teknolojinin gelişmesiyle evrimii de olabilmektedir. Görüşmelerin farklı şekillerde olabileceğini anlatan Fontana ve Frey (1994), bunları “bireysel yüz yüze, yüz yüze grup, posta aracılığıyla, bireysel yanıtlanan soru formu veya telefon görüşmesi” şeklinde sıralamaktadır. Öte yandan, Oltmann (2016), yüz yüze görüşmenin, taraflar arasında yani araştırmacı ile katılımcı arasında etkileşimi sağlaması, araştırma konusu hakkındaki verilerin ve anlamın bir araya gelmesine imkan sağladığını ifade etmektedir. Karahan, Selda, U. C. A., & Güdük (2022), yüz yüze görüşme sayesinde araştırmacının beden dilinden de birçok bilgi edinebileceğini, jest ve mimiklerinin, ses tonlamasının, konuşurken duraklamasının ya da susmasının ek bilgi sağlayabileceğini anlatmaktadır.

Görüşme tekniği, olaylara başkasının bakış açısıyla bakmayı, deneyimlerini kendi dillerinden dinlemeyi, anlamlandırmayı mümkün kılmaktadır (Türnüklü, 2000). Başka bir araştırma tekniğine karşın nitel yöntemlerden biri olan görüşme tekniği, bireyin özeline inip, gizli kalmış gerçeklerin öğrenilmesine olanak sağlamaktadır.

Derinlemesine görüşmede de araştırmacı ile katılımcı karşı karşıya gelip, yüz yüze görüşme sağladığından, karşılıklı bir iletişim içine girmesinden dolayı diğer veri toplama tekniklerinden farklılık göstermektedir. Derinlemesine görüşmede, teknik olarak soru sorup karşılığında cevap almak vardır ancak esası, katılımcının duygularını, inançlarını, deneyimlerini öğrenmeye dayalıdır. Bu yöntemle, araştırmacının tezleri denenirken, katılımcının sorulara verdiği yanıtlarla da fikirleri ve iç dünyasındaki yaşanmışlıklar gün yüzüne çıkarılabilmektedir (Fatih ve Demir, 2023).

Derinlemesine görüşme yüz yüze gerçekleştirildiği için uzun süreler alabilmektedir. Bu teknikle katılımcının yaşam deneyimlerini, sosyal davranış biçimini, yaşam şeklini anlamayı da sağlamaktadır (Friesen, 2010). Fatih ve Demir (2023), görüşme sürecinde önemli olan bazı noktalara da dikkat çekmektedir. Buna göre, araştırmacı ile katılımcının görüşme yerinin, katılımcının kendini rahat ifade edebileceği bir yer olması gerektiğini belirtmektedirler. Öte yandan, sağlıklı veriler elde edilebilmesi için ses kayıt cihazı, akıllı telefonlar ve kamera gibi teknik cihazların katılımcının da onayı alınarak kullanılmasının önemine değinmektedirler. Türnüklü (2000) ile Yıldırım ve Şimşek (2013), görüşme türlerini yapılandırılmamış görüşme, yapılandırılmış görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme olarak sıralamaktadır. Araştırma esnasında yeni sorular ekleme imkanı verme esnekliği bulunan yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler, bilinmezliğe ve belirsizliğe olanak tanımamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı önceden sorularını hazırlar ancak görüşmenin akışında, katılımcının verdiği cevaplar ya da vücut diliyle anlattıklarına bağlı olarak ek sorular ya da alt sorularla katılımcının yanıtlarını daha da derinleştirmesini isteyebilmektedir (Türnüklü, 2000).

Bu çalışmada da gazetecilerin mesleki zorunluluktan dolayı maruz kaldıkları travmatik olaylar sonrası yaşadığı deneyimlerini ve etkilerini ölçebilmek, analiz edebilmek için derinlemesine görüşmenin en doğru sonucu vereceği düşünüldüğünden tercih edilmiştir.

Şöyle ki; rakamsal olarak ifade edilebilen ve veriye kısa sürede ulaşma imkanı olan araştırmalarda yüzeysel görüşmeler daha çok tercih edilirken, yaşanmışlığı, deneyimlenme ihtimali yüksek, sosyal bir durumu inceleyen

araştırmalarda derinlemesine görüşme tekniğinin kullanımının doğru bir tercih olduğu işaret edilmektedir (Yağar ve Dökme, 2018).

Yarı yapılandırılmış görüşmede, araştırmacının izleyeceği bir yol mevcuttur ancak görüşme sırasında kişinin verdiği cevaplara, beden diliyle ifade ettiklerine göre yeni sorular sorulması, soruların değiştirilmesi ya da ekleme yapılması gibi uygulamalarla konunun daha derin analiz edilmesine olanak sağlamaktadır (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2017). Yarı yapılandırılmış görüşmede önceden hazırlanan sorulara ekleme ya da değiştirme olması ise bilgiye ulaşmayı sağlamak amacıyla yapılmaktadır (Sevencan ve Çilingiroğlu, 2007).

Derinlemesine görüşmede, katılımcı kişinin verdiği cevaplar yeni soruların sorulmasına da olanak sağladığından, kısacası iletişimin daha esnek olmasından dolayı, konunun daha detaylı incelenmesine olanak tanımaktadır. Yüz yüze gerçekleşen bu görüşme yönteminde katılımcıya yöneltilen sorular, bireysel tecrübelerini anlatmaya imkan tanımış olup, çoğu zaman açık uçlu oluşturulmaktadır. Bu tarz görüşmeler, gerçekliği ortaya koyma amacı dışında katılımcının deneyimlerini ifade etmesiyle birlikte araştırmacının çalışması için ihtiyaç duyduğu sonuçlara ulaşmasına yardımcı olmaktadır (Tekin, 2006)

Araştırmacıların da aktardığı şekilde, sosyal içerikli birçok araştırmada kullanılan nitel araştırma yöntemi, bu çalışmanın araştırma konusuna dair daha detaylı bilgilere ulaşma açısından araştırmamıza ciddi bir yol gösterici olmuştur. Bilinmeyenleri ve öznel deneyimleri ortaya çıkarmanın nicel yöntemlerle mümkün olmayan kısımlarını, nitel yöntemle gün yüzüne çıkarmak daha elverişli olduğu için kullanılmıştır.

Çalışmanın konusuna bakıldığında meslek hayatları boyunca sayısız travmatik olaya maruz kalan, tanıklık eden ve objektif şekilde bu olayları kamuoyuna aktarma görevi olan gazetecilerin, bu olaylar karşısında yaşadığı duygu durumunu gözlemlemek çalışmanın en önemli noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada doğru veriye ya da sonuca ulaşabilmek için katılımcının düşüncelerini ve deneyimlerini anlatmasına imkan tanıyabilmek, onu anlayabilmek araştırmamıza ciddi katkı sağlayacağından dolayı yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği en doğru sonucu vereceğinden yola çıkarak tercih edilmiştir.. Araştırmada, gazetecilerin deneyimlediği travmatik olayların hayatlarında ve mesleklerinde bıraktığı izlerin neler olduğunu öğrenmek, temel amaçlar arasında yer

aldığından yüz yüze iletişime olanak sağlayan derinlemesine mülakat yönteminin kullanılmasının doğru sonuç vereceği öngörülmüştür. İlgili metodolojik literatürde de yer aldığı üzere, derinlemesine mülakat yöntemi, katılımcının duygularını, deneyimlerini, iç dünyasındaki yaşanmışlıklarını, yaşam şeklini, sosyal davranış biçimlerini anlamaya olanak tanımaktadır, bu da bu çalışmanın özneleri konumundaki gazetecilerin özgün deneyimlerini öğrenmemize imkan sağlamaktadır.

3.2 Araştırma Soruları

Kuzey Kıbrıs'ta çeşitli medya kuruluşlarında görev yapan muhabirlerin mesleki deneyimleri sırasında karşılaştıkları travmatik olayların kişisel yaşantılarına, ruhsal durumlarına nasıl yansıdığını ve bu durumla başa çıkma yöntemlerini ele alan bu çalışma temel olarak aşağıdaki üç araştırma sorusuna cevap aramaktadır.

-Gazeteciler haber takibi yaparken karşılaştıkları travmatik olaylardan nasıl etkilenmektedir?

-Gazetecilerin meslekleri gereği şahit oldukları travmatik vakalar kişisel yaşantılarına nasıl yansımaktadır?

-Gazetecilerin şahit oldukları travmatik haberler sonrası psikolojik zorluklarla başa çıkma yöntemleri nelerdir?

3.3 Örneklem ve Sınırlılıklar

Gazetecilerin mesleki deneyimleri sırasında karşılaştıkları travmatik olaylardan nasıl etkilendiği ve bununla nasıl başa çıktığını ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, özelde Kuzey Kıbrıs'ta mesleklerini icra eden muhabirleri/gazetecileri ele almaktadır.

Ölümlü veya ciddi yaralanmalı trafik kazaları, cinayet, intihar, şiddet olayları, patlama, yangın, doğal afetler gibi travmatik olaylara tanık olan gazeteciler özelinde gerçekleştirilen çalışma kapsamına dahil edilen gazeteciler amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenmiş ve travmatik haberleri takip eden gazetecilerle sınırlandırılmıştır.

Travmatik olayların tanığı olan gazetecilerin, geleneksel ve dijital medyada görev yapıyor olmasından dolayı çalışmada görüşülecek gazetecilerle ilgili bu alanda bir ayırım yapılmamıştır.

Kuzey Kıbrıs'ta gazetecilerin örgütlü olduğu birlik olan Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'nin basın çalışanı 401 üyesi bulunmaktadır. Yöneticiler ve

emeklilerin de içinde olduğu bu üyelerin birçoğu aktif görev yapmadığı gibi, sıcak haber denilen ve araştırmamızın konusunu içeren travmatik haberlere de gitmemektedir.

Araştırmada basın çalışanı, Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'ne üye, sarı basın kartı sahibi 12 kişiyle yüz yüz mülakat yapılmıştır. Sahada çalışan sınırlı sayıda muhabir olduğundan travmatik haberlere şahitlik eden gazeteciler 12 ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmamız, aktif haber yapan, travmatik olayları takip eden muhabir/basın çalışanı/gazeteci sayısı ile sınırlı tutulmuştur.

Bu bağlamda, araştırmada Kuzey Kıbrıs basın sektöründe, iş kazaları, trafik kazaları, adliye, afet, yangın, intihar, cinayet, silahla adam yaralama gibi içeriklere sahip haberleri takip eden gazetecilerle röportaj yapılmıştır.

Mülakat yapılan 12 muhabirin 9'u erkek, 3'ü kadın gazeteciden oluşmaktadır.

Katılımcıların 6'sı 25-34 yaş aralığında, 5'i 35-44 yaş aralığında, 1'i ise 45-54 yaş aralığında yer almaktadır.

Ayrıca katılımcıların 6'sı evli, 6'sı ise bekadır.

Çalışmamıza katılan gazetecilerin eğitim durumlarına bakıldığında 10'unun üniversite mezunu, 1'inin doktoralı, 1'inin ise lise mezunu olduğu görülmektedir.

Çalışmamıza katkı koyan gazetecilerin tümü çalıştıkları kurumlarda tam zamanlı olarak görev yapmaktadır.

Katılımcıların neredeyse tümünün geçmişinde geleneksel medya yer alsa da teknolojinin gelişmesiyle birlikte medyanın da dijitalleşmesi nedeniyle birçoğu görev yeri değiştirdiğini belirtmektedir. Buna göre, mülakat yapılan 12 gazetecinin 3'ü şu anda geleneksel medyada görev yaparken, 9'u internet gazetelerinde çalışmaktadır.

3.4 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, çalışmaya katılan gazetecilerin deneyimlerinin derinlerine inilmesi ve kapsamlı veri toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmaktadır. Çalışmada sahada görev yapan ve travmatik birçok olaya tanıklık eden muhabirlik, fotoğrafçılık, yayın yönetmenliği, kameramanlık yapan gazetecilerle yüz yüze görüşülerek, derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Sorular gazetecinin meslek hayatına ilişkin genel sorular, travmatik haber deneyimlerine ilişkin sorular, travmatik deneyimlerin kişisel iyilik durumu ve mesleki hayatlarına ilişkin toplam 15 sorudan oluşmaktadır.

Derinlemesine mülakatlarda 15 temel soru yer almaktadır ancak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin verdiği esneklik ve imkan dahilinde, mülakat sırasında gelen cevaplar doğrultusunda, beden diliyle anlatılar karşısında, ortaya konulan duygu durumunun gerektirdiği ek sorularla daha derinlere inilmiştir.

Araştırmaya katkı koyan katılımcılar önce telefonla aranarak, araştırmacının çalışması hakkında bilgilendirilmiş ve onayları alınan gazeteciler araştırmaya dahil edilmiştir. Olumlu cevap alınan gazetecilerden ayrı ayrı randevular alınarak, ön görüşme yapılmış ve mülakat tarihi ile yerine karar verilmiştir.

Derinlemesine mülakatlarda önemli unsurlardan biri olan katılımcıların kendilerini rahat ifade edebileceği ortamların yaratılması amacıyla, randevu mekanları katılımcıların tercihinin bırakılmış olup, katılımcıların tümü, görüşmenin çalışma ortamları dışında yapılmasını tercih etmiştir. Bu doğrultuda, randevu günü, saati ve yerinde gerçekleşen buluşmalarda katılımcılara önce onam formu okutularak, hem sözlü hem de yazılı şekilde onayları alınmıştır. Yanısıra, katılımcılardan demografik bilgi formunu doldurmaları da istenmiştir.

Gerçekleştirilen mülakatlar ortalama 30 dakika ile bir saat sürmüştür. Katılımcıların onayı alınarak mülakat sırasında ses kayıt cihazı (cep telefonu) kullanılarak, görüşmeler kayıt altına alınmış ve kayıt altına alınan görüşmeler deşifre edilerek doküman haline getirilmiştir.

Katılımcıların isimleri, katılımcıların mahremiyetinin sağlanması amacıyla araştırmacıda saklı olup, çalışma içerisinde kodlanarak kullanılmıştır. Bu bağlamda katılımcılar, Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 11, Katılımcı 12 şeklinde kodlanmıştır.

3.5 Verilerin Analizi ve Yorumlanması: Tematik Analiz

Derinlemesine mülakat yoluyla elde edilen verilerin yorumlanması aşamasında, nitel veriler arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması ve özellikle soyut verilerin anlamlandırılması için elverişli bir araç olan tematik analiz yöntemi kullanılmıştır.

3.5.1. Tematik Analiz

“Tematik” kavramı, donelerin içinde var olan konuları belirlemeyi amaçlarken (Gibson ve Brown, 2009); tematik analiz yöntemi de, veriler arasındaki

benzerliklerin, farklılıkların ve ortaklıkların analiz edilmesini sağlamaktadır (Toker, A., 2022). Araştırmada elde edilen bulguların anlamlandırılması, yorumlanması ve analizi için kullanılan tematik analiz, daha çok aynı ve farklı olan temalara odaklanmaktadır (Braun ve Clarke, 2019).

Tematik analiz, yorumlayıcı ve açıklayıcı özelliği nedeniyle karmaşık verilerin açıklanmasını, soyut durumların anlaşılmasını, saklı kalmış ve açık durumdaki içeriklerin dikkate alınmasını sağlamaktadır (Vaismoradi ve Snelgrove, 2019).

Kuramsal özgürlük sunan tematik analiz, araştırmacıya verileri detaylı açıklama imkanı sağlarken, karmaşık anlatmasına da olanak sağlayabilecek kadar esnek bir araştırma yöntemidir (Braun, V., & Clarke, V., 2019).

Bu analizle, donelerdeki temalar belirlenir, analiz edilir ve raporlanır böylece derin betimleme imkanı sağlamaktan daha da öteye gitme imkanı vererek araştırmaya dair birçok başlığın ya da içeriğin farklı boyutunu anlamlandırmaktadır (Boyatzis, 1998).

Geniş çerçevede ve kesinti olmadan, derinlemesine analiz sürecinin yürütüldüğü tematik analizde (Toker, A., 2022), araştırmacıdan içi dolu ve kompleks yorum sağlaması beklenmektedir (Sandelowski, 2010).

Tematik analizin bir diğer özelliği ise, nicel değil tam anlamıyla nitel veri açıklaması kullanılmasını sağlamasıdır (Sandelowski, 2000).

Veriler içerisindeki ortaklıkları belirleyerek, bunların anlamlandırılmasına olanak sağlayan tematik analiz (Braun ve Clarke, 2012), örneklem, kodlama ve kodlamaların kullanımı olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır (Toker, A., 2022). Toker (2022), tematik analizin ayrı bir araştırma yöntemi olmadığını vurgulamakta ve araştırmacının iç görü arayışına yardımcı olduğunu belirtmektedir. Genellikle yazılı verilerin analizinde kullanılan tematik yaklaşım, verilerin ortaya çıkaracağı sonucun bilinmemesi, bir fikrin olmaması durumunda yararlı bir analiz yöntemi olarak görülmektedir (Braun ve Clarke, 2012).

Tematik analiz, nitel verilerin analizinde kullanılacak güçlü bir yöntem olmakla birlikte esnekliği (Toker, 2022) nedeniyle de araştırmacıya yardımcı olmaktadır. Kiger ve Varpio (2020), elde edilen doneler içindeki fikirleri, söylemleri, tecrübeleri ve fiziksel anlatıların anlamlanması için tematik analizin tercih edilebilecek yöntemlerden olduğundan bahsetmektedir.

Namey vd. (2008), tematik analizin esas amacının keşfetmek olduğuna işaret ederek nicel hesaplamalar yani kelime sayımının ötesinde açık ifadelerin, fikirlerin yanı sıra gizli kalmış olanları anlatmaya, açıklamaya ve tanımlamaya odaklandığını belirtmektedir. Bu aşamada temalar için oluşturulan kodlar, analizde özet sağlamakta, ham verilerle de ilişkilendirilmektedir.

Tematik analiz, katılımcıların tecrübelerinden oluşan gerçekliğin yanı sıra deneyimlerin, anlatılan olayların, realitenin etkilerini de inceleyen yapısal bir yöntem olmakla beraber, gerçeklik ile yapısalılık arasındaki eleştirel gerçekliği de sağlayan bir yöntem olabilmektedir (Clarke ve Braun, 2013).

Ele alınan konunun derinliği ile yaygınlığı hakkında genel görünüm sağlama imkanı sunan bu yöntem, çalışmadaki eğilimi de belirlemektedir (Karaoğlu, R., & Çetinkaya, S., 2022)

3.5.2. Çalışmanın Tematik Gruplandırılması ve Kodlama

Veriler içerisindeki örüntüleri ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen tematik analizde, derinlemesine görüşme yoluyla elde edilen veriler, sorular, sorulara verilen cevaplardan yola çıkarak benzerlik ve farklılıklar bağlamında temalara ayrılmıştır. Braun ve Clarke (2019)'nin da belirttiği gibi, Bir tema, verilerin içerisinde araştırma sorusuyla ilgili önemli bir noktayı açıklar ve araştırma sorusuna dair örüntü oluşturan cevapları veya anlamları temsil eder (s.878). Bu bağlamda, gazetecilerin travma deneyimleri ve psikolojik etkilerine yönelik ifadelerinden yola çıkarak kodlamalar yapılmış ve bunlar çalışma koşulları, mesleklerinin özel yaşantılarına yansımaları, travmatik haber deneyimlerinin yansımaları ile bunlarla başa çıkma yöntemleri gibi altı ana tema altında toplanmıştır. Çalışma kapsamında yer alan tema ve kodlar aşağıdaki gibidir:

Tema: Mesleki Zorluklar

Kodlar: Zaman kısıtlılığı, sosyal çevre, sahada müdahale, ekonomik zorluklar, siyasi baskı, mesleki stres.

Tema: Gazetecilik Mesleğinin Aile ve Sosyal İlişkilere Yansımaları

Kodlar: İş ve özel hayat ikilemi, sosyal hayat.

Tema: Travmatik Etki Yaratan Olaylar

Kodlar: Doğal afet, mülteciler, cinayet, yangın, trafik kazası, mahkeme haberleri, toplumsal eylemler, intihar.

Tema: Travmatik Olayların Psikolojik Etkisi

Kodlar: Uykusuzluk, şüphecilik, panik ve korku, öfke, empati, yansıtma ve bastırma.

Tema: Travmatik Olayların Gazetecinin Hayatında Yarattığı Davranış Değişiklikleri

Kodlar: Aile ve sevdikleri için endişe, trafikteki alışkanlıklar, telefon çalmasına karşı duyarlılaşma, Depreme karşı tedbir alma, Hayatın değerini anlama

Tema: Gazetecilerin, Travmatik Olayların Bıraktığı Etkiyle Baş Etme Yöntemleri

Kodlar: Profesyonel destek almak, yakınlardan destek almak, sağlıklı alışkanlıklar edinmek, düşünmekten kaçınmak, duyguları bastırmak, sosyal aktivite, kabullenme.

Tema: Profesyonel Destek Ve Travma Eğitimi Konusunda Gazetecilerin Yaklaşımları.

Kodlar: Travma eğitimi gerekliliği, deneyimin eğitimden daha etkili olduğu, kendi kendine yetme.

BÖLÜM IV

Bulgular ve Tartışma

Travmatik haberleri takip eden gazetecilerin bu deneyimleri ve deneyimlerinin psikolojik iyi oluş halleri üzerindeki etkisine yönelik gerçekleştirilen çalışmada, katılımcıların deneyimleri tematik analiz yöntemiyle analiz edilmektedir. Bu bağlamda aşağıda yer alan temalar çerçevesinde katılımcıların deneyimleri analiz edilmiştir. Çalışmaya katılan 12 katılımcının tamamı travmatik haber deneyimi olan gazetecilerden oluşmakta olup, profillerine bakıldığında mesleki tecrübelerinin 4 ile 30 yıl arasında değiştiği ve ortalamasının 12,5 sene olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğu meslek hayatlarına geleneksel medyada başlamış olup, kimisi meslek hayatlarını dijital alanda sürdürmektedir. Çalışmada yüz yüze görüşme yapılan gazetecilerin büyük bölümü, tam zamanlı ve yüz yüze çalışmaktadır.

Katılımcıların mesleki uzmanlaşma alanlarına bakıldığında, keskin sınırlara rastlanmamış olup, her tür haber takibi yapmakta olan bu gazetecilerin, ilgi alanları olarak kriminal haberler ile mahkeme haberleri, ekonomi, siyaset, fotoğraf gibi alanlar öne çıkmaktadır.

Çalışmanın sınırlılıklarında da belirtildiği gibi, çalışmaya katılan gazetecilerin tümü meslekleri gereği travmatik olaylara tanıklık ettiğini, olay yerine gittiğini, birebir orada yaşananları gözlemleyip, haberini yapıp, fotoğraflarını ve görüntülerini çektiğini belirtmektedir.

4.1 Mesleki Zorluklar

Gazeteciler, kaza, yangın, cinayet, kavga, doğal afetler, toplumsal olaylar gibi birçok haber konusunu ve gelişmeyi kamuoyuna hızlı ve doğru aktarabilmek için bazen hayatlarını tehlikeye atmakta bazen de saatlerce yorucu şekilde beklemektedir

(Thomas, 2009), bu zorlu koşulların yanı sıra yaz-kış demeden, sıcakta, soğukta, tatil günlerinde bile 24 saat çalışmakta, güç koşullarda haber peşinde koşmaktadır (Tunçkol, 2000). İşte bu zor koşullar gazetecilerin süreç içerisinde yıpranmasına, enerjilerini kaybetmelerine, tüketmiş hissetmelerine neden olmaktadır (akt., Koçer, 2012). Bu da gazetecilerin hem psikolojik iyi oluşunu etkilemekte, hem de psikolojik zorluklara karşı savunmasız bırakmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında görüşmeler gerçekleştirilen gazetecilerin mesleki alanda yaşadıkları zorluklar araştırma kapsamında tema olarak belirlenmiştir.

Katılımcılara gazetecilerin yaşadığı mesleki zorlukların neler olduğu sorusu yöneltildiğinde tamamı mesleklerinin, özel hayatlarını da kapsayacak hatta ciddi anlamda etkileyecek şekilde ele geçirdiğinden söz etmiştir. Katılımcılar, 7 gün 24 saat esasına göre çalıştıklarını ifade ederek planlı ve programlı bir hayat süremediklerini, kolaylıkla izin ve tatil yapamadıklarını da söylemektedir.

Yüz yüze görüşülen katılımcılar, mahkeme, kaza, yangın, cinayet gibi travmatik olayları kapsayan haberlere gittiklerinde, habere konu olan tanındıklarıyla karşılaşma, yüz yüze gelme, aileleriyle karşı karşıya kalma, sözlü veya fiziksel şiddete maruz kalma, işlerinin yapılmasının engellenmesi gibi sıkıntılarla karşılaştıklarını anlatmaktadır.

Mesleki zorluklar arasına ekonomik problemleri de koyan katılımcılar, gazetecilik mesleğinin yüksek maaşlı bir iş olmadığını ifade etmektedir. Katılımcılar, gelir kaynağının çok büyük bir kısmını reklamdan elde eden medyanın, bu kaynağı elde edememesi veya yeterince para kazanamaması durumunda maaş alamama riskiyle karşı karşıya kalabildiklerini belirtmektedir.

Bir diğer mesleki zorluk olarak gazeteciler, politik/siyasi baskı, reklam kaygısı, işveren müdahalesi gibi durumları sıralamaktadır. Katılımcılar, bu tür baskı veya engellerin, çok sık olmamakla birlikte özgürce haber yapmalarını engelleyebildiğini ifade etmektedir. Bir diğer zorluk olarak gazeteciliğin stresli bir meslek olduğunu belirten katılımcılar, psikolojilerini etkileyen birçok olaya tanıklık ettiklerini anlatmaktadır.

4.1.1 Zaman Kısıtlılığı

Mesleki zorluklar teması altında ele alınan zaman kısıtlılığı konusunda çalışma kapsamında gazeteciler, mesleklerinin belirli mesai saatleri ile sınırlı

olmadığını belirterek, günün her saatine göreve çağrılabilindiklerini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, katılımcılar kendi yaşantılarına ilişkin planlamalar yapamamalarının, geç saatlerde göreve gitmek zorunda kalmanın, uzun çalışma saatlerinin mesleklerinin zorlukları arasında yer aldığını ifade etmektedir. Demir'in (2016) de belirttiği gibi muhabirler, "uzun ve yoğun çalışma saatlerine rağmen, aldıkları ücretin yaptıkları işin karşılığı olmadığını"; "Gazetecinin karşı karşıya olduğu yoğun gündem ve sürekli koşuşturma nedeniyle kendini geliştirme şansına sahip olmadığını, bu yüzden meslekte bir tatmin yaşamadığını" (katılımcılar, kişisel görüşme, Ocak-Şubat-Mart 2024) ifade etmektedir.

Gazetecilerin mesleki zorluklar arasında sıraladığı bir diğer konu ise, tatil ve izin yapamamak olmuştur. Katılımcıların tümü, hafta sonu, resmi tatil, yaz tatili, yılbaşı gibi dönemlerde istedikleri tarihlerde izin alamadıklarını belirtmektedir. Tatil günlerinde daha çok rotasyon usulüyle çalıştıklarını ancak bir olay olması durumunda işe çağırıldıklarını veya iş için görevlendirme aldıklarını belirten katılımcılar, meslekleri gereği izinli olmaları halinde dahi görevi reddedemediklerini söylemektedir. Özetle katılımcılar, gazetecilerin mesaisi olmayan bir meslek yaptıklarını vurgulamaktadır.

Katılımcı 1, gazetecilerin yaşadığı "zaman" sıkıntısını şöyle anlatmaktadır: "Ne saat habere gideceğiniz, bir yere gidip gitmeyeceğimiz hiç belli değil. Herhangi bir plan yapamayız. Gazetecilik diğer meslek grupları gibi çalışmıyor. Biz yılbaşı, bayram gibi dönemlerde dahi tatil planı yapamıyoruz. Plan yapamadığımız için özel hayatımızda da bazı zorluklar yaşıyoruz" (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 2, zamansız bir meslek yaptıklarını şöyle ifade etmektedir: "Gazetecilerin mesaisi diye bir şey yok. Akşam eve gidiyoruz ama bu mesaimiz bitti demek değil. Bir kaza, yangın olay olduğunda ona bakmamız gerekiyor. Ya da iş yerindeki arkadaşınız başka bir yere gittiyse onun yerine işle ilgilenmemiz gerekebiliyor" (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 4, "Zaman kavramı olmayan bir meslekte çalışıyoruz. Telefonun ne saat çalacağı ya da nasıl bir haberle karşılaşacağımız belli değil" demektedir.

Çalışmamıza katılan kadın gazetecilerden biri olan Katılımcı 6, yaptığı mesleğin annelik görevlerini de etkilediğini ifade etmektedir. Katılımcı 6, zamansızlıktan dolayı yaşadığı zorluğu şöyle aktarmaktadır:

“Cinsiyet ayrımcılığı yapmak istemem ama kadınsanız, çocuğunuz varsa bunlar mesleğinizi, ailenizi etkiler. Gazetecilik zaten stresli bir meslektir, kadın ve anne olmak da biraz daha strese sokabilir sizi. Zamansız bir meslektir, özellikle çalışma saatleri düzensizdir. Örneğin bir dava başladığında sekiz dokuz saat de sürebilir. Süt ihtiyacı için veya uyuma ihtiyacı için sizi bazen bebeğiniz de beklediğinde artı bir stres yaratabilir” (Katılımcı 6, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 8, “7/24 çalıştığımız bir meslek. Haberinizi yaparsınız evinize gidirsiniz ama aniden bir olay olduğunda, işe çağrılma durumunuz var” diyerek şu vurguyu yapmaktadır:

“Gazeteciyseniz, ailenizden, arkadaşlarınızdan fedakârlık etmek zorundasınız” (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 10, mesaisiz bir meslek yapmasının sosyal hayatını yok ettiğini ifade ederek “Bazen işimiz günlerce sürebiliyor. Bazen sabahlara kadar olay yerinde oluyoruz. Düzenli bir hayatımız olmuyor. Uyku düzenimiz yok. Yemek yeme bile çoğu zaman bir lüks oluyor” demektedir (Katılımcı 10, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 12 ise mesleğinden dolayı telefonunun sürekli açık olduğunu ve her an aranabileceği endişesi olduğundan yaşadıklarını “Acaba uyku uyuyacak mıyım, uyumayacak mıyım diye düşünürsünüz. Çünkü iş için telefonunuz herhangi bir saatte çalabilir, herhangi bir olaya gidebilirsiniz” sözleriyle anlatmaktadır. Katılımcı 12, gazetecilerin sosyal bir ortamda arkadaşlarıyla eğlenirken, herhangi bir olay olduğunda görevlendirme alıp, oradan ayrılmak zorunda kalabildiğini de belirtmekte olup, şu ifadesi dikkat çekmektedir:

“Bu mesleği sevmeyen biri asla ve asla yapamaz” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

4.1.2 Sosyal Çevre

Katılımcıların olay yerinde görevlerini yerine getirmelerinin sosyal çevreleri tarafından engellenmesi amacıyla karşılaştıkları müdahaleler ya da görev yerinde karşılaştıkları bazı zanlı, mağdur veya habere konu kişilerin tanıdıkları çıkması durumları da mesleki zorluklar teması altında değerlendirilmektedir. Söz konusu durumların çoğunlukla mahkeme haberleri takibi sırasında yaşandığını belirten gazeteciler, böyle bir durumla karşılaştıklarında duygusal ikilem yaşadıklarını ifade

etmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin küçük bir ülke olması nedeniyle özellikle haber mahalinde tanıdıklarla karşılaşmak mesleğin sosyal zorlukları arasında karşımıza çıkarken, katılımcılar, “bu benim işim, mesleğim, yapmak zorundayım” diyerek kendilerini telkin edip, gönülleri razı olmasa da tanıdıklarının fotoğrafını çektiklerini, haberini yazdıklarını belirtmektedir.

Katılımcı 2, yaşadığı bu ikilemi şöyle ifade etmektedir:

“Öyle zamanlar oluyor ki, tanıdıklarınızın bile haberini yapmak zorunda kalıyorsunuz. Özellikle mahkeme haberlerinde. Mahkeme muhabirliği yaptığım dönemde birçok zanlı, çocukluk arkadaşım çıkmıştı. Zorlanmışım. Ama görevimiz olduğu için bunu yapmak zorunda kaldım” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 11 de, takip ettiği bir mahkeme haberi sırasında karşılaştığı zanlının tanıdığı çıkması sonucunda yaşadığı psikolojik baskıya değinerek, söz konusu kişinin fotoğrafı haberde kullanılıp kullanılmaması konusunda yaşadığı ikileme vurgu yapmaktadır.

Katılımcı 9, sürekli aynı işi yapmak ve aynı tempoda çalışmanın kendisini yıprattığını, bıkkınlık getirdiğini belirtirken; Katılımcı 1, tanıdıklarının mahkeme haberini yapmak istemediği için görev reddettiğini şöyle anlatmaktadır:

“Amcamın oğlu mahkemeye getirilmişti. Onu karşımda görmek benim için farklı bir duyguydu. Elimde fotoğraf makinesi çekemedim. Ve hemen içeriye bilgi verip yöneticilerime “ben yapamayacağım” dedim. Onlar da sağ olsunlar bana anlayış gösterip, tekrardan mahkemeye başka bir muhabir gönderdiler” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

4.1.3 Sahada Müdahale, Gerginlik

Gazetecilerin mesleki anlamda yaşadıkları zorluklar teması altında yer alan kodlardan biri de sahada yaşanan müdahalelerdir. Katılımcılar, bir habere gittiklerinde habere konu olan kişi ya da kişilerin, yakınlarının hatta bazen güvenlik güçlerinin engeli veya müdahalesiyle karşılaştıklarını anlatmaktadır. Olay yerinin, olaya karışan kişinin fotoğrafının/görüntüsünün çekilmesini engelleyen veya engellemek isteyen çok sayıda kişiyle meslek hayatları boyunca muhatap olduklarını belirten katılımcılar, olay yerinde ciddi gerginlikler yaşadıklarını ancak iş önceliğini korumak zorunda olduklarını ifade etmektedir.

Katılımcı 2, gerek zanlılar ile yakınları, gerekse trafik kazalarına karışan kişiler ya da yakınları ile aralarında çıkan gerginliklerin, mesleki zorluklardan biri olduğunu söylemektedir. Katılımcı 7 de, kaza veya olumsuz yaşanan olaylarda görevlerini yaparken üzerlerine yürünerek engellenmek istediklerini kaydetmektedir. Katılımcı 5, sahada zor şartlar altında iş yapmaya çalışmalarının mesleğin en zor kısımlarından olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı 9, sahada gazetecilerin yaşadığı müdahalelere dikkat çekici bir örnek vermektedir. Katılımcı 9, “İnsanlar magazin haberinde ‘beni çek’ derken, herhangi bir olumsuz olayda çekmeyelim diye bizle tartışıyor” ifadesini kullanmaktadır. Bazı zaman müdahaleyle karşılaşmadan işlerini yapmak için gazeteci kimliklerini saklamak zorunda kaldıklarını aktaran Katılımcı 9’un ifadesi şöyle:

“Dışarıda habere gidiyoruz, çok fazla saldırıya, müdahaleye maruz kalıyoruz. Örneğin kriminal haberlerde insanlar haberlerinin basında çıkmasını istemedikleri için çok fazla tepki gösteriyor. Çoğu zaman habere gittiğimizde mecburen kimliğimizi saklamak zorunda kalıyoruz” (Katılımcı 9, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Sahada zorluk yaşandığını belirten Katılımcı 7, insanların çoğu zaman görüşleri sorulduğunda konuşmamayı tercih ettiğini, bunun nedeninin de siyasi çıkarları olduğunu ifade etmektedir.

4.1.4. Ekonomik Zorluklar

Bireylerin gelir seviyeleri hayat standartlarını belirlerken bu da dolaylı olarak kişilerin iyi oluş hallerini etkileyen unsurlardan biridir. Gazetecilik mesleği genel anlamıyla kazancı orta veya düşük olan meslekler arasında yer almaktadır. Çalışmaya katılan gazeteciler, mesleki zorluklar teması altında değerlendirilen ekonomik zorlukların da kendilerini psikolojik açıdan zorlayan unsurlar arasında yer aldığını ifade etmektedir. Katılımcılar, gazetecilik mesleğinin yüksek maaş kazandıran bir meslek olmadığını, hatta kimi zaman maaşlarını alamama durumu ile karşılaştıklarını da dile getirmektedir.

Katılımcı 2, bu durumu şöyle izah etmektedir:

“Bazı iş yerlerinde (medya) çalıştığımızda maaşı alamama durumunuz oluyor. Çünkü basın sektörü reklama bağlı olduğu için kimi zaman sorunlar çıkıyor” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 3 de, gazeteciliğin maddi olarak tatmin edici bir meslek olmadığına dikkat çekerek “Sadece mesleki haz elde ettiğimiz bir iş yapıyoruz” diyerek, gazeteciliğin para kazanmanın ötesinde bir meslek olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Katılımcı 9, mesleki zorluklar arasında ilk sıraya parayı koymaktadır ve “en büyük sorun” olarak ifade etmektedir. Katılımcı 9, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Sektörde para sıkıntısı var. Ticaretle uğraşan biri kazanç elde ediyor ama medyada çalışan bütün arkadaşlarım para konusunda problem yaşıyor. Maaşlar çok az” (Katılımcı 9, kişisel görüşme, Ocak 2024).

4.1.5 Politik/Siyasi Baskı

Katılımcılar mesleki zorluklar arasına üstlerinden gelen baskıyı da koymaktadır. Bu durumu “siyasi/politik baskı”, “kurumun ideolojisi” gibi ifadelerle aktaran gazeteciler, bu tür baskıların kimi zaman özgürce haber yapılmasına da engel olduğunu anlatmaktadır.

Mesleki zorluklar teması altında ele alınan siyasi/politik baskı, gazeteciler tarafından yapılan haberlerin yayın kuruluşunun ideolojisi ile uyumlu olmadığı veya ticari kaygı yaşandığı hallerde karşılaşılan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmaya katılan gazetecilerin karşılaştıkları sorunlar arasında değerlendirdiği bu durum yayın politikası ile örtüşmeyen haberlerin gazete yönetimi tarafından yayınlanmasının reddedilmesi, değiştirilmesi veya yapılmaması konusunda uyarı şeklinde tezahür etmektedir. Bu bağlamda katılımcılar, çok sık olmamakla birlikte bu tür durumlarda özgürce gazetecilik yapamadıklarını ifade etmektedir.

Katılımcı 2, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Kurumun ideolojisi haber yapmamızda etkilidir. Bazen bir haber yapmak istiyorsun çarpıcı ama kurumun reklam kaygısı, farklı bir politikası olmasından dolayı sorunlar yaşanıyor” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 7 de, siyasi kısıtlamalardan dolayı haber yapamadıkları zamanlar olduğunu belirtmektedir.

4.1.6. Mesleki Stres

Polis, adliye ve saha muhabirleriyle yapılan bir çalışmada, tehlikeli çalışma koşulları olan gazetecilerin bedensel ve ruhsal sorunlarla karşı karşıya kalabileceği belirtilmektedir. Bu sorunların stres, aşırı yorgunluk, hatırlamama, bir şeye odaklanamama olduğu sıralanmaktadır (Kaçar, 2018).

Kaçar'ın değindiği bu zorluklar, çalışmaya katılan gazetecilerin mesleklerini stresli ve psikolojiyi etkileyen bir meslek olarak tanımlamalarıyla örtüşmektedir. Katılımcı 3, sözlerinde yaşadıkları mesleki stresin psikolojileri üzerinde yarattığı etkiye değinmektedir:

“En önemli şey stres altında çalışmak, yani stresli bir iş yapıyoruz. Onun haricinde yaşanan olaylardan etkileniyoruz, psikolojik olarak yıpranıyoruz” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 4 de, mesleki zorluklar arasında gittikleri bazı olayları “ister istemez” içselleştirmelerinin bazı sıkıntılar yaşattığını belirtmektedir. Katılımcı 5, mesleki stresin yarattığı yıpranmaya değinerek yaşanan stresin uzun süreli travmatik etkilerle sonuçlandığını ifade etmektedir:

“Yıpranıyoruz. Mesleğin verdiği travmatik etkilerle mücadele ediyoruz. Sahada gördüğümüz, şahit olduğumuz şeyler biz gazetecileri en çok zorlayan unsurlardan bir tanesidir. Bunların altından kalkıp meslek hayatına devam etmek zor. Her gün neyle karşı karşıya kalacağımızı bilmeden çalışıyoruz. Uzun sürede de travmatik etkilerle karşı karşıya kalıyoruz” (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Şubat 2024).

4.2 Gazetecilik Mesleğinin Aile Ve Sosyal İlişkilere Yansıması

Çalışma şartları, iş-aile çatışması yaşanmasında etkili faktörlerden biridir. Uzun çalışma saatleri, nöbetleşe çalışma, esnek olmayan işlerden kaynaklı koşullar, bu çatışmalara neden olmaktadır (Akkas v.d., 2015). Çalışmaya katılan gazetecilerin tümü de benzeri deneyimler yaşadıklarını vurgulayarak, mesleklerinin ve mesleki zorluklarının aile ile sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir.

Katılımcılar zamansız bir meslek yaptıklarının altını çizerek yaşadıkları sıkıntıları dile getirmektedir. Hayatlarının neredeyse çoğu zamanını mesleklerinin aldığı ifade eden katılımcılar, sosyal hayatlarında plan yapamadıklarını, iş

dolayısıyla planın bozulma ihtimalinin yüksek olduğunu, ertelendiğinde bir daha olur mu garantisi bulunmadığını söylemektedir.

Sosyal hayatlarında gittikleri bir yerden kaçmak zorunda kaldıkları zamanların sıklaşması nedeniyle arkadaşları tarafından “bir daha çağırılmama” ya da “çağırırsak yine gider mi” gibi endişelerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını anlatmaktadır.

Mesleklerinin aile birlikteliğini sağlamada, paylaşım yapmakta zorluklara neden olduğunu anlatan katılımcılar, ailelerine yeterince zaman ayıramadıklarını bildiklerini ancak mesleklerinin bunu zorunlu kıldığını belirtmektedir. Katılımcılar, zorlu bir meslek yaptıkları için aile üyelerinin sürekli endişe halinde olabildiğini, bir habere gittiklerinde “evladım nerde, ne yapıyor, iyi mi” gibi sorularla boğuştuklarına işaret etmektedir. Evli ve çocuklu olan katılımcılar, ailelerine fazla ayıramamalarının ikili ilişkilerde iletişim kopukluğuna neden olduğunu ifade etmektedir.

Çetin (2019), uzun ve belirsiz mesai saatlerinin bireyin ailesine ayıracağı zaman diliminin azalmasına neden olduğunu belirterek bireyin sınırlı kaynaklarının görev ve sorumluluk alanlarındaki dengesiz dağılımın da çatışmayı ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Bellavia ve Frone, doğrudan tetikleyici gibi görünmese de bireyin iş ve aile çatışması yaşamasına neden olan bazı hususlar olduğuna dikkat çekerek bunların başkalarıyla koordineli çalışma, iş dışında e-posta, bilgisayar, telefonla işin sürdürülmesinin aileye ayrılan zamanı etkilediğinden çatışmaya neden olduğunu ifade etmektedir (2005; akt., Çetin, 2019). Turgut da iş ve aile rolleri arasındaki çatışmanın en büyük tetikleyicisinin iş yükü olduğunu belirtmekte iş yükünü de sık aralıklarla fazla mesai yapma, zamanla yarışma, hafta sonu işleme, teslim edilmesi gereken işler olarak tanımlamaktadır. Uzun süreli işleme bireyde iş stresi, yorgunluk, tükenmişlik hissine neden olduğundan bireyin aileye ayırdığı zaman sürecini kaliteli geçirmesini engellemektedir (2011). Gazetecilik mesleğinin aile ve sosyal ilişkilere yansımaları teması altında ele alınan iş ve özel hayat ikilemi, sosyal hayat gibi kodlar altında katılımcıların ortaya koyduğu görüşler ve deneyimler de önceki literatürü destekler nitelikte değerlendirilmektedir. Katılımcıların özel hayatlarında gazetecilik kimliğinden çıkamaması, aile ve sosyal hayatlarına vakit ayıramaması ve tüm bunların aile bireyleri üzerindeki etkisi iş ve özel hayat kodu altında ele alınmaktadır. Öte yandan katılımcıların, plansız yaşamak zorunda kalması ve bunun sonucunda

çevreleri tarafından dışlanmaları ve sosyal ilişkilerinde yaşadıkları iletişim kopuklukları sosyal hayat kodu altında ele alınmaktadır.

4.2.1. İş Ve Özel Hayat İkilemi

Çalışmaya katılan gazetecilerin tümünün değındığı ve birleştiğı noktalardan biri de iş ve özel hayat arasındaki ayrımın sınırlarının bulanıklaşmasıdır. İş ve özel hayatlarının birbirinin içine girdiğini, ayrım yapamadıklarını ifade eden katılımcılar, ailelerine ve arkadaşlarına neredeyse zaman ayıramadıklarından söz etmektedir. Mesleğe adanmışlık gibi bir durumun söz konusu olduğundan bahseden katılımcılar, çift karakterli tek bir hayat yaşadıklarını anlatmaktadır.

Katılımcı 1, bu süreci şöyle özetlemektedir:

“Özellikle iş ve özel hayatı ayırmak gerekiyor. Ancak bu meslekte bunu yapmak pek de mümkün değil. Çünkü öyle bir meslek yapıyoruz ki, başarılı olmak için kendinizi tamamen bu mesleğe adanmak zorundasınız. Özel hayatınızda da gazetecilik kimliğiniz sizinle birlikte. Yani çift karakterli bir yapıdan ziyade tek karakterli bir yapı mevcut. Her an bir şey olacak diye teyakkuzda beklemek zorundasınız. Her an her adımı takip etmek zorundasınız. Bir şey olduğunda hemen gazetecilik kimliğiniz ön plana çıkıyor” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Mesleğinin ve özel yaşantısının birbirinin içine geçtiğini ifade eden Katılımcı 2, “Gezmeye gittiğinizde dahi kendinizi gözlem yaparken bulunursunuz. Bunun haber değeri var mı diye düşünürsünüz, içgüdüsel olarak bunun haberini yapmayım dersiniz. Eğlenmeye gittiğiniz yerde, içinizdeki mesleki duygu hemen harekete geçer. Eğer bunu yapmazsanız da eksiklik hissedersiniz” şeklinde tanımlamaktadır. Katılımcı 10, meslek yaşamının özel hayatının önüne geçtiğini, dışarda bir mekana gittiğinde, herkes eğlenirken kendisinin etrafta haberlik bir konu var mı diye bakındığını anlatmaktadır.

Gazetecilik mesleğinin sadece bu işi yapanları değil, onların hayatlarında olan herkesi etkilediğini katılımcıların ifadelerinden anlamak mümkündür. Katılımcılar, anne veya eş olmanın da sorumlulukları olduğunu bildiklerini ancak mesleklerinden dolayı tam anlamıyla yerine getiremediklerinden söz etmektedir.

Mesleğin verdiği zorlukların yanı sıra evlendikten ve çocuk sahibi olduktan sonra sosyal hayatının neredeyse sifıra indiğini anlatan Katılımcı 6, “İş dışındaki tüm

zamanımı çocuğuma ayırıyorum, bu nedenle arkadaşlarımla görüşemiyorum. Arkadaşlarımla sosyal medya üzerinden görüşür oldum” dedi (Katılımcı 6, kişisel görüşme, Mart 2024). Katılımcı 6, bazen işin uzaması nedeniyle bebeğini emzirmeye dahi geç kaldığını belirtmektedir.

Öte yandan Katılımcı 9, 14 yıllık meslek hayatının 13 yılını gece muhabirliği yaparak geçirdiğini belirterek “Ailevi birliktelik ve sosyal ilişkiler tamamen yok” demektedir. Katılımcı 9, eşi evde onu beklerken kendisinin çalışmak zorunda olduğunu ifade ederek bunun sonucunun iletişim kopukluğuna neden olduğunu şu sözlerle söylemektedir:

“Sosyal hayat olmadığına, bir iletişim kopukluğu meydana geliyor ve bu sizin psikolojinizi de etkiliyor. Mesleğinize de yansıyor bu tür olumsuzluklar” (Katılımcı 9, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 5 de aynı durumu şöyle anlatıyor:

“Kötü şartlarda çalışmamız, kötü şeylere maruz kalmamız, bizi etkileyen olaylara maruz kalmamız ikili ilişkilerimizi, aile ilişkilerimizi etkiliyor” (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcılar, mesleklerinden dolayı her gün farklı olaylara ve durumlara tanıklık ettiklerini söylemektedir. Bazı olayların psikolojik olarak kendilerini etkilediğini, mutsuz veya huzursuz şekilde eve gittiklerinde bunun ailelerine de yansıdığını anlatan katılımcılardan Katılımcı 4, durumu şöyle özetlemektedir:

“Etkisinde kaldığımız haberler, bazen eve mutsuz bir ifadeyle gitmemize neden oluyor. Bu da ister istemez ailemize yansıyor” (Katılımcı 4, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Ruhsal çöküntünün ailelerine yansıdığını anlatan katılımcılar, geç saatlerde, uzun süreli, uzak mesafede bir habere gittiklerinde ise bu durumun ailelerinde endişeye neden olduğunu aktarmaktadır. Katılımcı 8, şöyle demektedir:

“Dışarıya habere gittiğimizde onlar da endişeleniyor. Annem örneğin, “Acaba oğlum ne yapıyor şimdi orada soğukta” diye endişeleniyor” (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Mart 2024).

Ailesiyle yaşayan gazetecilerin farklı sorumlulukları olduğuna değinen Katılımcı 12, kendilerinin yaşadığı mesleki zorlukların, ailelerine farklı bir biçimde yansıdığını ya da etkilediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Ailenizle yaşıyorsanız eğer, gecenin bir vakti evden çıkarsanız, aile fertlerinizden annenizi, babanızı veya kardeşinizi mutlaka rahatsız etmiş olursunuz. Gecenin üç buçuğunda yaşanan bir olaydan dolayı dışarı çıkarsanız mutlaka ailenizden birini bilgilendirmek zorunda kalırsınız. Bu durum aile bireylerini tedirgin eder. Acaba iyi mi, tamam mı, başına bir şey gelir mi gibi endişeler olur” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024)

4.2.2 Sosyal Hayat

Katılımcılar özel günlerde de çalışmak zorunda kaldıklarını, bu nedenle aileleri ya da arkadaşlarıyla plan, program yapmakta güçlük çektiklerini ifade etmektedir.

Katılımcı 3, “Zaman mevhumu yok. Bu nedenle yaptığımız planlar çoğu kez iptal oluyor. Özel günlerde, akşam saatlerine kadar, bazen haftanın yedi günü çalışmak zorunda kalıyoruz ve bu nedenlerden dolayı hem sosyal ilişkilerimiz, hem ailevi ilişkilerimiz olumsuz etkileniyor” demektedir.

Katılımcı 4 de yedi-yirmi dört çalışmak zorunda olduklarına dikkat çekerek mesleğinden dolayı bugüne kadar katılmadığı, kaçırdığı çok doğum günleri, cenazeler, etkinlikler olduğunu belirtmektedir. Katılımcı 8, aile veya arkadaşlarıyla bir plan yaptıklarında sürekli bozulduğunu, ya iptal etmek ya da ertelemek zorunda kaldığını belirtmektedir. Katılımcı 8, bu durumu “Üzülüyoruz. Yeniden program plan yapıyoruz ama onun da garantisi yok” şeklinde anlatmaktadır.

Haftanın 6 günü bilfiil çalıştığını belirten Katılımcı 11, bir günlük tatil sürecini nasıl değerlendirmesi gerektiği konusunda yaşadığı ikilemi şöyle aktarmaktadır:

“Geriye kalan bir günde kime, neye zaman ayıracağım konusunda bilinmezlik, belirsizlik yaşıyorum. Kendinize mi zaman ayıracaksınız, hobilerinize mi, eşinize, çocuğunuza mı! Arkadaşlarınızla görüşemezsiniz. Bu durum artık bizim için doğal olur, alışırınız. Belli bir yaşa kadar hissetmezsiniz bu sıkıntıları ama belli bir yaştan sonra farkındalığınız artar” (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Mart 2024).

Aile ve arkadaşlarıyla plan yapmakta zorlandıklarını ifade eden katılımcılar, sürekli aynı durumun yaşanması nedeniyle dışlanma, aranmama gibi durumlarla da karşılaşmaya başladıklarını belirtmektedir.

Katılımcı 12, şöyle aktarmaktadır:

“Bir süre sonra dışarıya çıkmak için plan yapmak istediğinizde acaba bir şey olur mu endişesi yaşamaya başlıyorsunuz. Ayrıca bir yere davet edilme durumunda da çevrenizdekiler ‘ya bir şey olursa da gitmek zorunda kalır’ düşüncesine kapılıyor. Belli bir zaman sonra çağırılmama durumu oluyor. Bu da kırgınlıkları getirir” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 1 de eskiden çok daha geniş çevresi olduğunu ifade ederek arkadaşlarıyla mesleğinden dolayı iletişiminin nasıl koptuğunu şöyle anlatmaktadır:

“Yakın arkadaşlarımla ilişkilerim devam ediyor ancak çoğu arkadaşım artık eskisi gibi arayıp sormaz oldu. Çünkü ne zaman beni arasalar, ‘kusura bakmayın benim işim var, gücüm var veya burada olmak zorundayım. Bunu yapmak zorundayım. Bu olayı takip etmek zorundayım’ gibi iş odaklı reddetmeler yapmak zorunda kalıyorum” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

4.3. Travmatik Etki Yaratan Olaylar

Gazeteciler her yıl birçok travmatik olayı haber yapmaktadır. Çalışmanın da konusu olan travma haberciliğine giren olaylar arasında suçlar, ölümlü trafik kazaları, deprem, sel, fırtına gibi doğa kaynaklı afetler, savaş, çatışma, cinayetler, intiharlar, toplumdaki diğer çeşitli trajediler yer almaktadır (Gönden ve Şafak, 2022; MacDonald, Hodgins ve Saliba, 2017).

Çalışmaya katılan gazetecilerin tümü, her yıl mutlaka en az bir tane travmatik olaya tanıklık ettiğini belirtmektedir. Katılımcılar “Bugüne kadar takip ettiğiniz ve haberini yaptığınız travmatik olayları listelemeniz gerekirse neler söyleyebilirsiniz?” sorusuna karşılık bu gibi durumları, ölümlü trafik kazaları, yaralanmalı trafik kazaları, cinayet, intihar, cenaze, deprem, yangın, sel gibi doğal afetler olarak sıralamıştır.

“Hiç unutamadığınız travmatik olay veya olaylar nelerdir?” sorusu yöneltilerek, gazeteciler üzerinde etki yaratan olayların ortaya çıkarılması amaçlanan görüşmelerde, katılımcıların her biri, birden fazla olayı sıralayarak, detaylandırmıştır. Katılımcılar, tanıklık ettikleri travmatik olayları anlatırken duygularını sadece sözlü olarak değil, beden dili ve mimiklerini de kullanarak ifade etmiştir. Anlattıkları olayların kendilerini nasıl etkilediğini beden dillerinden görmek, takip etmek de

mümkün olmuştur. Kimi zaman sessizliğin, kimi zaman uzun düşünme süreci ya da dalgınlık gibi durumların da yaşandığı röportaj sırasında unutamadıkları travmatik olayları anlatırken gözleri dolanlar da olmuştur.

Çalışmaya katılan 12 gazeteci de, tanıklık ettikleri travmatik olayları anlatırken olay yerinde gördüklerini çok detaylı şekilde aktarmıştır ancak travma etkisi yaratan bu tür detaylara çalışmada yer verilmesinin etik dışı olacağı düşüncesinden hareketle, o kısımlar anlatımların içerisinden çıkarılarak, daha genel tanımlamalarla durumun ve olayın ciddiyetinin anlaşılması sağlanmıştır.

4.3.1 Doğal Afetler: İsis Örneği Ve Sel Felaketi

Sel, deprem, heyelan gibi doğal afetlerin travmatik etkiler yarattığı bilinmektedir. Travmatik haberlerin başında gelen bu tür olayların takibi gazeteciler üzerinde etkiler bırakmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta travma haberciliğine ilişkin bu araştırmada doğal afetlere yönelik gazetecilerin özellikle iki konu üzerinde durduğu görülmektedir. Doğal afet kodu altında Türkiye'de yaşanan 6 Şubat 2023 tarihli deprem sonucu İsis Oteli enkazı altında kalan Kıbrıslı Türkler ile 2018 yılında yaşanan sel felaketi sırasında dört gencin ölmesine ilişkin olaylar öne çıkmaktadır.

Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli ardı ardına meydana gelen iki ayrı depremde Adıyaman'da bulunan Grant İsis Hotel tamamen yıkıldı ve 72 kişi hayatını kaybetti (<https://www.ntv.com.tr>). Deprem sırasında otelde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) Gazimağusa Türk Maarif Koleji öğrencilerinden yıldız kız ve erkek voleybol takımı, bazı öğrencilerin velileri ve öğretmenlerden oluşan 39 kişilik kabile ile Türkiye Turist Rehberleri Birliği'nden 43 kişilik kabile kalmaktaydı (<https://tr.wikipedia.org>). İsis Otel'in yerle bir olması sonrası KKTC kabilesindeki 35 kişi enkazın altında kalarak can vermiştir. Adıyaman'a voleybol turnuvası için giden ve ilk maçlarını kazanan yıldız kız ve erkek voleybol takımıyla birlikte olan veliler ve öğretmenler, KKTC'de "Şampiyon Melekler" olarak anılmaya başlanmıştır. İsis Otel'le ilgili duruşma ise halen sürüyor (<https://brtk.net>).

Katılımcılara, unutamadıkları travmatik olay veya olayların neler olduğu sorulduğunda 12 gazeteci de "Şampiyon Meleklerin" yaşamını kaybetmesini birinci sıraya koymuştur. Katılımcıların tümü bu olayı izlerken, takip ederken ve haberini yazarken işlerini gözyaşları içinde yaptıklarını belirtmiştir.

Katılımcı 1, “Benim için en büyük travmatik olay son yaşadığımız İsias olayıdır” diyerek şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Dava sürecinin yanı sıra cenazelerin KKTC’ye getirilme süreci beni etkiledi. Yani yaşananları Adıyaman’da yerinde takip etmedim ancak ailelerin yaşadığı acılar ülkeye getirilen cenazeler, tabutlar ister istemez beni de etkilemişti. Hatta havalimanında bir yandan görüntü almaya çalışırken, anlatmak, haber yapmak zorundaydım. Diğer yandan ister istemez gözümden yaş akıyordu” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 2 de Şampiyon Meleklerin cenazelerinin adaya getiriliş sürecinde yaşanan dramın kendisini çok etkilediğini belirtmiştir. Şampiyon Meleklerin ölümünün kendisinde en büyük travmayı yaratan, etkileyen olay olduğunu anlatan Katılımcı 3, “Onları unutmamak için temsili çizimlerini koluma dövme yaptırdım” dedi ve şöyle konuştu:

“Türkiye’deki 6 Şubat depremi... Adıyaman’da İsias Otel’in yıkılması sonucu hayatını kaybeden 35 Kıbrıslı Türk... Her ne kadar deprem bölgesine gitmemiş olsam da belki de beni bugüne kadar etkileyen en büyük olay bu olmuştur. Günlerce, umutla çocuklara ulaşılmasını bekledik. Masanın başında, evde çalışıyordum o dönem. 24 saat İsias’ı takip ettik. Masa başında uyuyup, uyandım. Evin içinde eşim, ruh gibiydi. O dönemde hiç iletişim kurmadık. Son çocuğumuzun enkaz altından çıkışına kadar bekledim, bekledik. Büyük bir acıydı. Gözyaşlarıyla haber yazdığım tek olay olabilir. Her çıkan cansız bedene dahi sevinir olmuştuk, ailesine kavuştu diye. Akrabalık bağım, hiçbir şeyim olmadığı halde, tanımadığım insanlar olmasına rağmen beni en çok etkileyen olaydı. Hatta sağ koluma dövme olarak da çocukların hatırasına çizilen bir eseri dövme yaptım. Olayın hiçbir zaman hafızamdan silinmemesi için” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

İsias Otel olayını yerinden takip eden Katılımcı 5, meslek hayatında unutamadığı çok olayla karşılaştığını belirtmektedir ancak “Adıyaman’da gördüğüm şeyler hepsinin önüne geçti” diyerek orada yaşanan drama ve travmaya dikkat çekmektedir. Katılımcı 5, enkaz başında yaşananları şöyle anlatmaktadır:

“Her şey bire bir şahit oldum. Altı gün boyunca tüm Kıbrıslı ekip enkazdan çıkarılana kadar görevimi icra ettim. Beni orada en çok etkileyen cansız bedeni çıkarılan çocuklardan biri olmuştu. Babası onu sol ayak bileğindeki

doğum lekesinden teşhis etmişti. Bu olay beni çok sarstı” (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Ham görüntüleri izleyen ve yayın için hazırlayan Katılımcı 12’nin depremle ilgili sözleri şöyle:

“Türkiye’deki 6 Şubat depreminde birçok insan görevlendirildi. Bizler de bazılarımız sahada, bazılarımız yine benim gibi backgroundda görev yaptık. Neredeyse her gün haberini yaptığımızdan dolayı sürekli o olayı yaşadık. İnsanlar başına gelenleri anlattığında, deprem esnasında yaşadıklarını aktardığında ve ‘keşke’ ile başlayan cümleler kurduğunda doğal olarak siz de tedbir almak için bir ihtiyaç duyuyorsunuz. Depremin temsili babanın kızının elini enkazın altında tuttuğu bir fotoğraf karesi vardır. Ne zaman depremle ilgili bir kurgu yapsam ilk aklıma o gelir. Hepimiz annemizi ve babamızı çok severiz. O nedenle her zaman empati kurarım. Bir gün bir baba olarak kızımın eline bu şekilde tutarsam ne hissedirim diye bunu sürekli düşünüyorum. Beni psikolojik olarak etkileyen bir olaydır. O kurguda da bunu tüm çıplaklığıyla hissedebiliyorum. Çünkü kurgu sırasında sadece gerçekler, ben ve ekran var... Yaşanan olayı yalın yani ham haliyle görüyorum” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Araştırmaya katılan gazetecilerin üzerinde durduğu bir diğer doğal afet olayı ise KKTC’de 5 Aralık 2018’de meydana gelen şiddetli yağışlar nedeniyle Lapta, Girne ve Dikmen’de yaşanan sel felaketidir. Sel felaketinin yaşandığı gece, Ciklos bölgesinde sel sularına kapılan bir arabanın uçurumdan dere yatağına düşmesi sonucu 4 genç yaşamını yitirdi (www.kibrisgenctv.com).

Dört gencin sel sularına kapılarak yaşamını yitirmesi olayı da çalışmaya katılan gazetecilerin neredeyse tümünün unutamadıkları ortak travmatik olaylardan biri olarak anlatılmaktadır. Gazeteciler, sel felaketi haberini ilk aldıklarında bilindik bir doğal afet haberi yapacakları düşüncesiyle olay yerine gittiklerini ancak olay yerine gittiklerinde öğrendikleri gerçeğin herkesi şaşkına çevirdiğini belirtmektedir.

Kendisi de sel sularına kapılıp, ölüm tehlikesi geçiren Katılımcı 1, sel felaketi olayını şöyle anlatmaktadır:

“2018 yılında KKTC’nin Girne ilçesinde yaşanan sel felaketinde dört genç hayatını kaybetti. Dörtlü koalisyon hükümeti dönemi idi. Tufan Erhürman’ın başbakanlığı dönemi. Çok büyük bir sel felaketi idi. Ülkemiz tarihinde ilk

defa böyle bir olay olmuştu. Ciklos mevkiinde sel felaketi olduğu bilgisi geldi, görevlendirildim ve normal bir sel haberi yapmak için bölgeye gittim. Kendim de sel sularına kapıldım, sürüklendim. Aracın üzerine çıkarak Sivil Savunma'nın beni kurtarmasını bekledim. Yol boyunca Sivil Savunma ekibi birçok insanı kurtarmıştı. Olay yerine gittiğimde uçurumdan aşağı sürüklenen bir araç vardı ama araçtan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Araç ezim ezimdi. Balçığa saplanmış şekilde bir tek tekerleği görülüyordu” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

O gün olay yerinde olan Katılımcı 3 de Ciklos mevkiinde sel sularına kapılıp dört gencin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan olaya ilişkin deneyimlerini paylaşırken, arama çalışmalarının günlerce sürdüğünü ve özellikle sel sularının çekilmesiyle birlikte şahit olmak zorunda kaldığı görüntüleri kendisinde yarattığı travmatik etkilere vurgu yapmıştır. (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 4 de o gün oradaydı:

“Lefkoşa-Girne yolunda içinde dört kişinin olduğu bir araç sel suyuyla uçurumdan aşağıya düşmüştü. O dört kişi kayıptı, günlerce arandı, bulunamadı. Aileler çok endişeliydi. Bütün ekipler devreye girmişti. Aileler çılgın çılgıydı. İsyân vardı. O dönemde Kıbrıs gazetesinde çalışıyordum. Hatta bir kişinin cenazesi karışmıştı. Aile tanıyamamıştı.” (Katılımcı 4, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Olayı unutamayan Katılımcı 11:

“4 gencin selde yaşamını yitirmesi olayını bire bir yaşadım. Aklımdan çıkmayan olaylardan biridir. Sel baskını olduğu gece, ben evdeydim. Girne’de Vuni Otel’de su baskını var diye ihbar geldi. Yağmur çok şiddetliydi, göz gözü görmüyordu. Lefkoşa’dan Girne’ye gidiyordum. Otele giderken tam o kazanın gerçekleştiği noktada çok kötü yağmur yağardı. Durayım mı diye düşündüm. Sonra araçların beni fark etmeyeceğini düşünerek, dörtlüleri yakıp, yola devam ettim. Otele gittim, fotoğrafları çektim. Dönüş yolunda polis ve belediye çalışanı karşıma çıktı. Yolun kapalı olduğunu kaza olduğunu söyledi. Gazeteye dönüp bir an önce fotoğrafları yetiştirmem gerekiyordu. Polis kazayı tekrarlayınca, ne oldu diye sorguladım sonra da madem kaza var, ben de gazeteciyim bırakın geçeyim, gidip

fotoğraflayım olayı dedim. Önce talebim reddedildi, sonra ısrar edince izin verdiler geçtim. Oradaki bir görgü tanığı, ‘işte şuradan aşağı gittiler, içinde insan vardı’ diye anlatırken duydum. Polis, ifade alıyordu. Görgü tanığının anlattığı olay, küçük bir arabanın ciklos mevkinden uçuruma yuvarlanmasıydı. İçinde insanlar olduğunu gördüğünü ısrarla söylüyordu. Herkes şaşkın, şok içindeydi. Uçuruma baktığımızda dere yatağıydı. Çok su, şiddetli akış vardı. Gazeteye bilgiyi geçtim. O anda hiç kimsenin yapacağı bir şey yoktu. Gazeteye döndüm, ertesi gün sabah sabah yeniden olay yerine gittim. İçinde dört genç olan araç, geniş çaplı aramalar sonucu bulunmuştu. Çok kötü görüntüler vardı. Cesetler çıkarıldı, cenazeler oldu. Ciddi bir travma süreciydi. O yol güzergâhından her geçtiğimde bu olayı anımsarım” (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Mart 2024).

4.3.2 Mülteciler

Çalışmamıza katılan gazetecilerin neredeyse tümü meslek hayatları boyunca çok sayıda cansız beden gördüğünü belirtmektedir. Katılımcıların bir kısmı haberini yaptıkları travmatik olaylardan birinin mülteciler konusunda olduğunu ifade etmektedir.

Katılımcı 1, mültecilerle ilgili hiç unutamadığı olayın 2019 yılında Kaplıca-Tatlısu arasında bir bölgede yaşandığını ve olay yerine gidildiğinde hayatlarını kaybetmiş birçok insanla karşılaştığını belirterek, karşılaştığı manzaranın meslek hayatında unutamadığı olaylar arasında saymaktadır. Söz konusu deneyimi sırasında yaşadıklarının hala çeşitli vesilelerle yeniden ve yeniden gözünün önüne geldiğini vurgulamıştır. (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Bir diğer katılımcı Katılımcı 6, söz konusu haberin takibi için olay yerine gittiğinde karşılaştığı korkunç manzarayı anlatırken gördüklerini sıra dışı olarak nitelmiş ve kendisinde yarattığı hisleri şu şekilde ifade etmiştir: “İçinde acıyı, yoksulluğu işte o göçe zorlayan dünyada yaşanan savaşları hatırlatır, hissettirir. O deniz kıyısında, o cesedin başında olmak bambaşka bir yere götürür sizi”(Katılımcı 6, kişisel görüşme, Mart 2024).

4.3.3 Cinayet

Çalışmamıza katılan gazeteciler, kendilerini etkileyen ve unutamadıkları travmatik olaylar listesinde cinayet haberlerini de koymaktadır. Katılımcıların

anlatımına göre, her cinayet haberinin kendine özgü detayları, etkileyici unsurları var.

Katılımcı 1, unutamadığı iki cinayet haberine değinerek ilkinin 2018 Ağustos ayında Çatalköy dağ yolunda işlenen cinayetin haberini yapmak durumunda kaldığını ve bu olayın kendisini bir sorgulama sürecine ittiğini, unutamadığı, etkisinde kaldığı olaylardan biri olduğunu belirtmektedir. Mesleğe ilk başladığında bir kadının yedi yaşındaki oğlunu öldürmesine ilişkin haberin de meslek hayatında kendisinde travma yaratan haberlerden bir diğeri olduğunu belirtmektedir. 1,

Katılımcı 3, Alsancak'ta işlenen karı-koca cinayeti haberine gittiğinde, henüz polisin olay yerine ulaşmadığını, ilk gidenlerin gazeteciler olduğunu belirterek orada yaşadıklarını anlattı: “Biz görüntü almaya çalışırken silah sesiyle sarsıldık, kendimizi yerde bulduk. Nereden geldiğini anlamlandıramadık. Düşünün o can korkusunun arasında bile fotoğraf çekmeye çalışmışım. Pek akıl işi değil sanırım. Gazetecilik herkesin yapabileceği bir iş değil. Bu aşk meselesi. Gazetecilik zeka gerektiren, iyi bir eğitim, iyi bir ahlak gerektiren bir iş olsa da sanırım birkaç tahtasının da eksik olması lazım.

Bir olay daha... Meslek hayatımın ilk yılında 7 yaşındaki Mustafa Diker cinayetini haber yapmışım. Hiç unutamayacağım bir olaydır. Babası tarafından kayıp olarak ilan edilmiş, günlerce aranmış, gözü yaşlı bir baba profili çizen kişi yani çocuğun kendi öz babası, çocuğunu hem istismar edip hem de canice öldürmüştü. Kayıp bir çocuğu ararken olay bir anda çok farklı bir duruma evrildi. Çocuğun cesedi bulundu, tecavüze uğramış bir çocuk hem de yıllarca. Bu olayların tüm detaylarını, çıplaklığıyla mahkemede dinledik” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 8 de ilk cinayet haberinin Akdoğan'da cinnet getiren bir adamın eşini öldürmesi olduğunu belirterek “İlk defa böyle bir olayla karşılaşmışım. Üzücüydü” dedi.

Katılımcı 10:

“Kamuoyunda Bilge Lord cinayeti olarak bilinir. Çocuğunu defalarca bıçaklayarak öldüren bir annenin olayı. Bir gün boyunca olay yerindeydik. Hatta çocuğun dedesi de olay sonrası ölmüştü. Çok etkilenmişim” (Katılımcı 10, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 12:

“Girne Harbour’da bıçaklama olayına gitmişim... İki samimi arkadaş, birbirlerine küfür ediyor. Biri bu duruma içerleniyor ve bıçağı alıp arkadaşını öldürüyor. Bu olayın ham görüntülerini görmüştüm. Tüylerim diken diken olmuştu. Bir insanın başka bir insana bunu yapabileceğini düşünmek gerçekten ürpertici” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Mesleğinin 37’nci yılında olan Katılımcı 11, meslek hayatına başladığı yıllarda ilk gittiği haberlerden birinin cinayet olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

“Esentepe taraflarında bir cinayete gitmiştik. Aile cinayeti idi. İlk kez cinayetin ne olduğunu orada gördüm. Bir insan öldürmenin, bir insanın canını almanın ne demek olduğunu gördüm” (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Mart 2024).

Cinayet olaylarının yanı sıra çeşitli vesilelerle ölüm vakalarına tanık olan gazeteciler de cinayet olaylarına tanık olan gazetecilerle benzer duygular yaşadıklarını ifade etmektedir.

Katılımcı 6:

“Mesleğimin ilk dönemleriydi. Bir kuyuya giren dört kişi yaşamını yitirmişti. İlk inen kişi zehirlenme yaşayıp yaşamını yitirmişti. İkinci kişi, birinciyi kurtarmak için, üçüncü ve dördüncü de diğerlerini kurtarmak için kuyuya indi ve hayatlarını kaybetti. O gün kuyunun başında, Sivil Savunma’nın saatlerce o dört kişiyi çıkarmasını beklemiştik. Bu olayı hiç unutamam. Çünkü birbirlerine olan sevgi bağlarıydı onları ölüme götüren. Benim için ciddi bir travma olmuştu. Çok etkilenmişim” (Katılımcı 6, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcılar, ölmüş hayvan kokusunun kendilerine insan cesedi kokusunu anımsattığını, bu kokunun haberini yaptıkları ölümlü sonuçlanan olayları yeniden ve yeniden hatırladıklarını belirtmektedir.

4.3.4 Yangın

Çalışmaya katılan gazeteciler unutamadıkları travmatik olaylar arasına orman yangınlarını da koymaktadır. Katılımcılar, yangınlara haber yapmak için gittiklerinde iş heyecanı ile çalıştıkları için karşılaştıkları ya da yaşadıkları tehlikeleri görmezden geldiklerini veya tehlikeyi hiç akıllarına getirmeden çalıştıklarını anlatmaktadır. Katılımcılardan biri orman yangını gibi olayların ülkenin doğal zenginliklerini yok

ettiği için kayıtsız kalamadıklarını, mesleklerini icra ederken ülkenin bir bireyi olarak alevlere de müdahalede bulduklarını ifade etmektedir.

Katılımcı 1, orman yangını haberini olay yerinden takip etme anını ve o an yaşadıklarını anlatıyor:

“2022’de orman yangınında binlerce dönüm ormanlık arazimiz yandı, kül oldu. Beş gün süren bir orman yangınıydı. Birçok ülkeden uçaklar, helikopterler geldi. Biz gazeteciler olay yerine gittiğimizde sadece fotoğraf, video çekeyim, kaçayım diye düşünmeyiz. Çünkü yanan ormanlarımız, ciğerlerimiz oldu. Ben de dört gece beş gün süren yangını söndürmek için faaliyetlerde bulundum. Bir yandan görüntü almaya çalışıyorum kamuoyuna bilgi vermek için diğer yandan su taşıyorum, alevleri söndürmeye çalışıyorum veya dal parçalarıyla yangına müdahale ederek kontrol altına almaya çalışıyorum. Ve itfaiye mensuplarına da yardım ettim.

Yani biz gazetecilerin aslında sadece işi, fotoğraf veya video çekmek veya haber yapmak değil. Biz de bu ülkenin bir insanıyız, ülkemizi seviyoruz. Dolayısıyla biz de yeri geldiğinde müdahalede bulunuyoruz” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 3:

“Orman yangınlarında alevlerin içinde, ölümle burun buruna geldiğimiz anlar oldu. En iyi görüntüyü çekebilmek için haber odaklı düşünerek, o anki tehlike hiç aklımıza gelmeden hareket ettiğimiz anlar da yaşadık. Kalkanlı yangınında olduydu bu olay” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024)

4.3.5 Trafik Kazası

Çalışmamıza katılan gazetecilerin tümü, meslek hayatları boyunca birçok kez trafik kazası haberine gittiğini belirtmektedir. Gazetecilerin en fazla etkilendiği travmatik olaylar listesinde İsiyas olayı sonrası trafik kazaları gelmektedir. Katılımcılar trafik kazası ihbarı veya görevlendirmesi aldıkları zaman olay yerine gittiklerinde neyle karşılaşacaklarını bilmemelerini olayın “ilk şok anı” olarak değerlendirmektedir.

Ölümlü veya ağır yaralanmalı kazalara gittiklerinde beden bütünlüğü bozulmuş kişiler, kan gibi unsurları sıklıkla gördüklerini ve bunları

görüntülediklerini anlatan katılımcılar, birçok kez kaza sonucu ağır yaralanan insanların olay yerinde son nefesini verişine de tanıklık ettiklerini kaydetmiştir. Katılımcılar trafik kazası haberlerinde tanıklık ettikleri detayları anlatırken o anı tekrar yaşamışçasına heyecanla anlatmıştır. Birçok katılımcı kendilerini çok etkilediğini belirttikleri kazaların detaylarını paylaşırken kısa süreli suskunluklar yaşamış, dalgın bakışlarla o anları duraksayarak anlatmış hatta o manzaranın gözleri önüne geldiğini belirterek el hareketleriyle “işte öyle” deyip, yarıda bırakmayı tercih etmiştir.

Bu tema altında katılımcıların anlattığı olaylar ve detayların, yukarıda da bahsedildiği üzere etik kurallar çerçevesinde uygun olmayacağı düşünüldüğünden, söz konusu bilgiler burada sınırlandırılıp, özetlenerek aktarılmaktadır. Katılımcıların olay yerinde gördükleri, tanıklık ettikleri olay yeri detayları, kendilerinin de ifade ettiği gibi çok ciddi travma yaratan türdendir.

Katılımcı 2, meslek hayatı boyunca çok sayıda trafik kazası haberine gittiğini, aralarında ölümlü ve ağır yaralanmalı kazalar olduğunu da belirtmektedir. Katılımcı 2, hiç unutamadığı ölümlü kazalardan birinde olay yerine gittiğinde hayatta olan kişinin, kendisi olay yerine gittikten kısa süre sonra yaşamını kaybetmesi olduğunu anlatmaktadır. Kazada ölen kişinin bir işçi olduğunu belirten Katılımcı 2, bu durumu işçi olan babasıyla da bağdaştırdığını ifade edip, etkilendiğini şöyle aktarmaktadır:

“Girne dağ yolunda meydana gelen ölümlü trafik kazası beni çok etkilemişti... Ben olay yerine gittiğimde adam daha hayattaydı ama vincin altında kalmıştı. Ben de an ve an fotoğrafını çekmişim. (Orada yaşananların) hepsini dakika dakika gördüm... Benim babam da inşaat işçisi olduğu için olayı onunla bağdaştırdım ve çok sarsıldım. Direkt babamla özdeşleştirmiştim kazadaki inşaat işçisini. O da bu yolu kullanıyordu. Onun başına böyle bir şey gelirse nasıl olacak diye. Ondan sonra bir süre o dağ yolunu kullanmamıştım” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 3:

“Meslek hayatımın ilk yıllarında, bir yılbaşı gecesinde küçük henüz 10 ya da 12 yaşlarında bir kız çocuğu çevre yolunda annesinin kullandığı araçla yapılan trafik kazasında hayatını kaybetmişti. Ve hiç unutamadığım bir şeydi o olay. Zifiri karanlık bir yer. Herkes patlayan havai fişeklerle yılbaşını kutlarken, ben olay yerinde karanlığın içinde görüntü almaya çalışırdım ve

oradaki polis memurunun bana ‘bastığın yere dikkat et’ dediği o an aklımdan gitmez. Daha 20’li yaşların başındayım. Beni kötü ruh haline sokan bir durumdu. Yani bir tarafta herkes çılgınlar gibi eğlenirken, ben orada sönmüş bir hayatı görüntülemeye çalışıyordum.

Güzelyurt yolunda dört genç akademisyenin hayatını kaybettiği trafik kazasında da ordaydım. Oradaki görüntüler hafızamdan hiç silinmedi. Çok kötü bir trafik kazasıydı. Yani bir felaketti. Bu olayların hepsi, umurumuzda değil desek de bir yerde bilinçaltına işleyen ve derinden etkileyen olaylardır” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 4:

“Tarihi hatırlamıyorum ama ölümlü bir trafik kazasına gitmişim. Aklımdan çıkmıyor. Olay yerine gittiğimde şok olmuşum. Vücut bütünlüğü bozulmuş insanları görmek durumunda kaldım. İster istemez çok kötü etkilendim” (Katılımcı 4, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 5:

“Mesleğimin ilk yıllarıydı 2019-2020... Toplam üç kişinin hayatını kaybettiği bir trafik kazasına gittim. Olay yerine gittiğimde, gençler araçtan sağlıklı çıkmıştı. Kız isteme konvoyundaki bir araçtı kaza yapan. Olay anında gördüklerim ve daha sonra öğrendiğim detaylar beni etkilemişti.

İki sene önce de Lefkoşa yeni anayolunda trafik kazası olmuştu. Ambulans şoförü kaynağımdan ihbarı alır almaz yola çıktım. Olay yerine biraz erken varmışım. Araç içerisinden biri dışarıya savrulmuştu ve bir kadın da hayatını kaybetmişti. İki kişi araçtan sağlam çıktı ve oradaydı. Ölen kadın yolun içerisindeydi, erkek arkadaşı ise başında ağlıyordu ve ne olduğunu idrak edemiyordu. Bu olaylara şahit olurken, fotoğraf da çekmem gerekiyordu. Fotoğraf çekmeye başladım. Erkek şahıs, kız arkadaşının başında uzun süre ağladı, ayağa kalkıp etrafına baktı ve bir anda yere düştü. İç kanamadan o da hayatını kaybetti. Bunların hepsi gözümüzün önünde oldu. Beni bayağı etkilemişti.

Travmatik etki yaratan bir başka trafik kazası da yaşadım. Neyle karşı karşıya kalacağımızı bilmeden olay yerine gidiyoruz. Zifiri karanlık bir yoldu. El feneriyle yolun içerisinde geziyordum. Çılgılık, kıyamet vardı. Sağlık ekibi de olay yerine vardığında ne yapacağını bilemedi. Polis henüz gelmemişti. El

feneriyle yol içerisinde yürürken, New Jersey bariyerlere çarpmış bir insan bedeni fark ettim. Görüntü çok kötüydü. Bunun bir trafik kazası olmadığını düşünüyordum. Bu başka bir şeydi. Arabaya dönüp baktığımda üst tarafı yoktu. ... Olay yerindeki görüntü herkesi şok etmişti. Sağlıkçılar tarlada başka biri var mı yok mu diye aramaya çıkmıştı. Çok korkunç bir olay yeri. ... çok etki yaratmıştı bende. Kötü bir etki. Kötü bir tecrübeydi” (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 6:

“Bir anne ile baba işten çıktılar, eve giderken trafik kazası yaptılar ve yaşamlarını yitirdiler. Bundan çok etkilendim. Bu olay tüm yaşamımda etki bıraktı. İşte dedim, hayat bu kadar. Ölüm bu kadar yakın. Olumsuz anlamda değil, olumlu anlamda etkiledi. Her an yaşamamızı yitirebileceğimiz gerçeğiyle yüzleştim. Bu kötü olayın etkisini hayatımdaki insanlara anlatması zordur ama tüm yaşamımızı etkileyen olaylar yaşıyoruz. Hepsi de farklı bir iz bırakıyor. Bir gazeteci normal bir insanın tüm hayatı boyunca göremeyeceği kadar çok olayı bir yıl içinde görür” (Katılımcı 6, kişisel görüşme, Mart 2024)

Katılımcı 8:

“Beni en çok etkileyen olaylardan biri Gine'de yaşanan motosiklet kazasıydı. İki üç sene önceydi. Ailesi oradaydı ve motorlu sürücü ölmüştü. Orada fotoğraf çekmekte zorlanmıştım” (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Mart 2024)

Katılımcı 9:

“Birçok trafik kazasında beden bütünlüğü bozulmuş insanlar gördüm. Unutmadığım travmatik olaylardan biridir bunlar. Hatta şöyle bir olay yaşadım. Bir trafik kazasında olay yerinin fotoğrafını çekip, içeriye gelmişim. Biz olay yerine gittiğimizde her detayı her şeyi fotoğraflarız ama gazeteğe seçerek koyarız. Seçtiğimiz görüntülerin en uygun olanlarını kullanırız. O fotoğraflar arasında arşivimizde durması için hayatını kaybeden kişinin görüntüsü de vardı. Kötü bir görüntüydü. O fotoğrafın yayınlanacağını hiç düşünmemiştim. Yayınlandı... Fotoğraf yüzünden hiç tanımadığım insanların tepkisine, küfrüne maruz kaldım ama dediğim gibi o fotoğrafı kullanmak için çekmedim. Bu beni çok uzun süre etkiledi. Bu olaydan sonra kendime kural koydum. Gittiğim olaylarda kan donduran görüntüler

olduğunda onları ortak alana herkesin göreceği yere atmıyorum. Bu olay beynimde iz bırakmıştı” (Katılımcı 9, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 11:

“Girne dağ yolunda kum taşıyan bir kamyon ile salon aracın çarpışması sonucu bir kaza meydana gelmişti. Biri çocuk, 7 kişi ölmüştü. Kaza ihbarı gelir gelmez, çıkıp olay yerine gittim. İlk önce olay yerine bizi yaklaştırmadılar, sonra yakınına gidip görüntü almaya başladık. Fotoğrafi çekmeden önce ilk geniş perspektiften bakarsınız, fotoğraflarsınız sonra detay çekime geçersiniz. Kazayı fotoğraflamaya başladığımda kaza sonucu solan araç, kamyonun altına girdiği için tavanı yoktu. Aracın içerisinde bir de çocuk vardı. (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 12:

“2023’te Bağımsız Gazete’de çalıştığım dönemde bir trafik kazası için görevlendirildim. Geceydi. Trafik ışıklarında yeşil yandığı sırada geçebilmek için hızlanan araç sürücüsü, o sırada yola atlayan bir yayaya çarparak, ölümüne neden olmuştu. Olay yerine gidip, olayın ne olduğunu anladığımda tedirginlik yaşadım. Çünkü ben de her gün trafikteyim, yeşil ışıktan geçebilmek için bazen hızlanıyorum. Bu olay bende büyük etki bırakmıştı. Niçin, nasıl bırakmıştı dersiniz eğer, ben o günden itibaren hiçbir zaman yeşil yandığı sırada uzaktaysam yeşilde geçebilmek için acele etmiyorum. Yani hız yaparsam ben de bir kazaya sebebiyet veririm diye hiçbir zaman yeşilde geçmek için büyük çaba göstermiyorum” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

4.3.6 Mahkeme Haberleri

Gazeteciler, adli olayları da takip etmektedir. Meslek hayatları boyunca bu alanda uzmanlaşan gazeteciler bulunmaktadır. Çalışmaya katılan bir kısım gazeteci adliye/mahkeme muhabirliği yaptığını, bir kısmı da çok sık olmamakla birlikte mahkeme haberlerini takip ettiklerini belirtmektedir.

Katılımcılar kimi zaman mahkeme haberlerinin içeriklerinin kendilerinde ciddi etki yarattığını belirtirken, kimi zaman da tanıdıkları kişilerin mahkeme koridorunda fotoğraflarını çekmenin ve haberini yazmalarının kendilerinde sıkıntı yarattığını ifade etmektedir.

Bir dönem mahkeme muhabirliği yaptığını ifade eden Katılımcı 2, “Mahkeme haberleri beni çok etkiliyordu. Tanıdığınız kişilerin haberlerini yapmak zor. Ne zaman mahkemeye habere gidecek olsam, acaba bir tanıdığım çıkacak mı, yine bir sorun yaşanacak mı diye endişeliyim” demektedir.

Katılımcı 3, mahkeme muhabirliği deneyimlerinden söz etmektedir:

“Çocuklar benim en hassas noktamdır. Çocuk sahibi değilim ama çocuklara karşı işlenen her tür suç, beni etkiler. Mahkeme haberlerinde kendi kızına karşı cinsel tacizde bulunan bir babanın davasında konuşulanlar karşısında kayıtsız kalamadım. Orada zanlıya saldırmaya kalktım. Yani polislerin tuttuğu zanlıya. Evet gazeteciyiz, soğukkanlılığımızı korumak zorundayız ama günün sonunda insanız ve bir vicdanımız var. Bir yerden sonra artık insan bazı şeylere katlanamaz, tahammül edemez.

Girne'de bir kadın cinayeti işlenmişti. İntihar vakası olarak kayıtlara geçmişti ve daha sonra cinayet olduğu anlaşılmıştı. Eşi tarafından öldürülen bir kadındı. Uzun dönem yargı süreci oldu. Zorlu bir yargı süreciydi. Bir insanın dışardan ne kadar normal görünürse aslında bir sosyopat olabileceğini o davada gördüm. Bir insanın bir insanı nasıl öldürebileceğine anlamlandırmaya çalıştım” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

4.3.7 Toplumsal Eylemler

Katılımcılardan ikisi, ekonomik sıkıntılar nedeniyle yapılan iki eylemi de travmatik olaylar listesine koymuştur.

Katılımcı 4, “Travmatik olay sayılır mı bilmiyorum ama maaşlarını alamayan çalışanların yaptığı bir eylemi izlemiştim. Gerçekten çok çok kötü durumdaydılar. Hatırladığım kadarıyla üç aylık geriye dönük alacakları vardı. Bunlardan bir tanesinin evinde elektrik kesilmiş. Altı yaşındaki çocuğu şeker hastası, ona ilaç alamıyor. Elektriksiz ortamda çalışan bir kadınla sohbet ettim ve bu olay beni en çok etkileyen olaylardan bir tanesi oldu” diyerek, toplumsal trajedilere bir örnek olarak anlatmaktadır.

Katılımcı 11 de, ekonomik kayıpların da travmatik olaya girdiğini düşündüğünü ifade ederek 1990’lı yıllarda mudilerin eylemini buna örnek göstermektedir. Katılımcı 11, “Bir bankada mevduatları vardı ve banka batmıştı. Yaşlı insanlar, toplumun ileri gelenleri meclis önünde eylem yapmıştı. Sakin

başlayan eylem bir anda olay yerine döndü. Polis müdahale etti. Mudiler meclise girdi. İşgal etme durumu oldu. Polis arabaları devrildi. Polis, tazyikli su ve gazlarla müdahale etti. Yaşlı insanlar vardı, annelerimiz, babalarımız yaşında. Polisin daha yumuşak şekilde müdahale etmesi gerekirdi ama öyle olmadı” sözleriyle o gün yaşananları anlatmaktadır.

4.3.8 İntihar

Bir insanın yaşamını sonlandırması olan intihar olaylarını da takip eden gazeteciler, travmatik olaylar listesine bunu da koymaktadır.

Katılımcı 9’un başından geçen bir olay, meslek yaşamında kendisine “keşke” dedirten bir olayı şöyle anlatmaktadır:

“Bir şahıs gazeteye geldi. Sağlık durumu çok iyi değildi. Titriyordu. Bir konuda yardım talep etti, haber yapmamı istedi. Alkollüydü, ayakta zor duruyordu. Dedim ki beyefendi yardımcı oluruz ama siz bu haldeyken konuşmak doğru olmaz. Yani o an konuşmak için çok sağlıklı bir halde olmadığını anlatmaya çalıştım. Titriyordu. Şahsa, eve gidip istirahat etmesini, ertesi gün de yanına gidip konuşabileceğimi söyledim. Israr etmedi, gazeteden ayrıldı gitti. Sabah saat 03.00’te telefonum çaldı, intihar ihbarı geldi... Olay yerine gittim. Şahsın henüz birkaç saat önce benimle konuşmaya gelen kişi olduğunu gördüm. Şok oldum. Pişmanlık hissettim. Keşke röportajı yapsaydım diye düşündüm. Ancak söz konusu şahsın o an sağlıklı bir şekilde konuşamayacağını düşündüm. Röportajı bir gün sonraya aktardım. Sonuçta karşımdaki alkollü... Nasıl röportaj yapabilirdim. Keşke sesini duymaya çalışsaydım diye bir pişmanlık duydum” (Katılımcı 9, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 10:

“Diyalog Gazetesi’nde çalıştığım bir dönem. Hamitköy Barajı’nda arabasıyla biri intihar etmişti. Kadın hamileydi, psikolojik sorunlar yaşıyordu. Otizmlili bir çocuğu vardı ve hamile olduğu bebeğinin de otizmlili olacağını, aynı şeyleri yaşayacağı düşüncesiyle canına kıydı. Sürekli çevresine bunları anlatıyormuş. Onu hastaneye girerken görmüştüm, zaten karnındaki bebek de birkaç dakika sonra ölmüştü” (Katılımcı 10, kişisel görüşme, Şubat 2024).

4.4. Travmatik Olayların Psikolojik Etkisi

Bireylerin yaşamları boyunca unutamayacakları, korku, çaresizlik, güçsüzlük gibi hislerin ortaya çıkmasına neden olan ağır olaylar yaşaması, duygu, düşünce ve ruh hallerini etkilemektedir. Bu tür olaylara “travmatik olaylar/travma” denmektedir (Özen, 2019). Travma, bireyde zihinsel ve fiziksel yaralar açmakta, bireye artık hiçbir şey eskisi gibi gelmemektedir. Travma sonrası duygusal yaralanmalarda birey büyük acılar yaşamakta, gerginlik, ağrı, uyku bozukluğu, korku veya depresyon gibi travmalar yaşamaktadır (2019).

Çalışmaya katılan gazetecilerin tanıklık ettikleri travmatik olaylardan psikolojik olarak nasıl etkilendiklerini ortaya çıkarabilmek için “Tanıklık ettiğiniz veya haberini yaptığınız travmatik olaylar sizi psikolojik olarak nasıl etkiledi?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğu bu soruya “uykusuzluk”, “endişe”, “korku”, “panik” cevabını vermiştir. Katılımcılar, her farklı travmatik olayda, farklı psikolojik etkiler yaşadıklarını anlatmaktadır. Gazeteciler, bu tür olaylarda sürekli empati yaptıklarından, durumdan ciddi şekilde etkilendiklerini ifade etmektedir. Ölümle sonuçlanan travmatik olaylardan daha çok etkilendiklerini belirten katılımcılar, “ölümle yüzleşmek” ifadesini kullanarak, bu farkındalığın hayatı sorgulamalarına neden olduğunu aktarmaktadır.

Trafik kazası ihbarı geldiğinde panik ve endişe yaşadıklarına dikkat çeken katılımcılar, “acaba tanıdık biri mi”, “acaba ailemden biri mi” gibi sorulara cevap aradıklarını ve hemen kaza bölgesine yakın kalan tanıdık, akraba, eş dostlarını arayarak iyi olup, olmadıklarını kontrol etme ihtiyacı duyduklarını ifade etmektedir. Katılımcılar, tanıdıklarından birinin başına kötü bir şey gelmediğini teyit ettiklerinde sevindiklerini ancak o an değişik bir ikilem de yaşayıp, ortada bir ölüm olmasına karşın nasıl böyle bir duygu yaşadıklarını da kendi içlerinde sorguladıklarını anlatmaktadır.

Travmatik olaylarla karşılaştıklarında yaşadıkları psikolojik etkiyi gazeteciler şöyle aktarmaktadır.

Katılımcı 1: Sürekli sorguluyorum, panik var, tetikteyim.

Katılımcı 2: Sarsıldım.

Katılımcı 3: Kötü ruh hali, sanki bir yakınımı kaybetmiş gibi. Öfke.

Katılımcı 4: Olay anında donukluk. Hiçbir şey hissetmeme gibi bir duygu. Yani çok şey hissetmekten gelen bir şey sanki.

Katılımcı 5: Agresiflik, sinir bozulması, düzensiz bir hayat, normal olmayan davranışlar sergilemek.

Katılımcı 6: Hasta oldum. Bir süre yemek yiyemedim. Bu işi yapamayacağımı düşünmüştüm.

Katılımcı 7: Eve gittiğimde hüngür hüngür ağladım. Ceset kokusu burnumdan hiç gitmedi.

Katılımcı 8: Kötü hissediyorum, kendimi sorguluyorum.

Katılımcı 9: Kendimi sorguluyorum.

Katılımcı 10: Üzülüyorum. Rüyalarıma giren olaylar var.

Katılımcı 11: Ben de insanım, duygularım var.

Katılımcı 12: Tedirginlik hissediyorum.

4.4.1 Uykusuzluk

“Travmatik Olayların Psikolojik Etkisi” teması altında işlenen kodlardan ilki uykusuzluk sorunu olmuştur.

Katılımcı 1, travmatik olaylar sonrası uyku uyumakta zorlandığını “Gece ne kadar yorgun olsam da, uymak istesem bile bazen o yorgunlukla bile uyumak çok zor oluyor. Sabahlara kadar yatakta dönüp duruyorum” sözleriyle anlatmaktadır.

Katılımcı 5, mesleğinin ilk yıllarında gittiği travmatik haberlerde sürekli empati yaptığı için zorlandığını, empati yaptıkça olaydan daha çok etkilendiğini aktarmaktadır. Katılımcı 5, uykusuzluk halinin arttığını, hatta uyuduğu zaman dilimlerinde de olay yerini rüyasında gördüğünü aktarmaktadır:

“Empati yapınca bu beni çok kötü etkiliyordu ve hissettiriyordu. Gece yarılına kadar uyuyamıyordum. Ancak zaman içinde empati yapmamam gerektiğini, bunun sadece benim mesleğim olduğunu kabullendim. Ama insanız etkileniyoruz, travma yaratıyor. En büyük yaşadığım sorunlardan biri uykusuz kalmam. Uyuyamamam. Uyuduğumda o travmatik olayları görüyorum, direkt sanki o olay yerine tekrar gitmişim gibi. Agresiflik, sinir bozulması, düzensiz bir hayat, normal olmayan davranışlar sergiliyorum” (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 7, dört gencin hayatını kaybettiği bir olaya gidip, görevini yerine getirdikten sonra uzun süre uyuyamadığını şöyle anlatmaktadır:

“Sel suyuyla dağın eteğinde sürüklenen bir araçta bulunan dört gencin hayatını kaybettiği olayda günlerce uyuyamadığımı hatırlıyorum. Olay yerine gittim fotoğraflar çektim. Gençlerin hayatını kaybettikten sonraki fotoğrafları beni çok etkiledi. O görüntüler çok uzun süre gözümün önünden gitmedi” (Katılımcı 7, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 10 da “Gece rüyalarım giren olaylar, anlar var. Bazen günlerce uyku uyuyamıyoruz. Ama mesleğimizi sevdiğimiz için yapıyoruz” demektedir.

4.4.2 Şüphencilik, Panik, Korku

Katılımcı 1, özel hayatı ile iş hayatının birbirine girdiğini belirterek gördüğü, tanıklık ettiği olaylar sonrası sürekli kendini sorguladığını, çevresindeki insanlara şüpheyle yaklaştığını ifade etmektedir:

“Panik var. Trafik kazaları olduğunda tetikteyim. Ailemin bir kısmı Mağusa’da, bir kısmı Lefke bölgesinde yaşıyor. Tanıdığımız eş dost, akraba çok, Kıbrıs küçük yer. Örneğin Mağusa’dan bir kaza ihbarı geldiğinde, acaba benim ailemden biri mi diye şüpheye düşüp hemen telefonla yeğenlerimi arayıp, teyzemi, halamı kontrol ediyorum. Kardeşim Gönyeli’de kalıyor bir şey olduğunda aman kardeşime bir şey oldu mu diye düşünüyorum. Özellikle en fazla da ölümlü trafik kazası ihbarı geldiğinde hemen yakınlarınızı telefonla arayıp durumunu öğrenmek istersiniz. Farklı bir travma. Arayıp kardeşimle konuştuğumda ölen kişinin kardeşim olmamasına seviniyorum ama hemen bir karmaşa yaşıyor aklım. Ortada bir ölüm var ama ben seviniyorum diye” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 4, travmatik olaylar karşısında ilk hissettiği duygunun “çok şey hissetmekten kaynaklı donukluk” olduğunu ifade edip, bu olayların kendisinde kontrolçülük eylemini artırdığını belirtmektedir:

4.4.3 Öfke

Travmatik olaylar sonrası gazetecilerin psikolojik olarak ortaya koyduğu tepkilerden biri öfke olmuştur.

Katılımcı 5, tanıklık ettiği travmatik olaylar sonrası normal olmayan davranışlar sergilediğini anlatarak bunları “aniden sinirlenme” olarak tanımlamaktadır:

“Normal olmayan davranışlar sergilemeye başladım. Nedir bunlar? Aniden sinirlenme, normal giden bir diyalogda fevri davranışlar sergilemek. Alkol tüketiminin artması, eğlence dünyasına daha çok vakit ayırmaya çalışmam gibi” (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 3, özellikle adli muhabirlik yaptığı dönemlerde yaşadığı hissi “Öfke, çok fazla öfke” olarak ifade etmektedir. Katılımcı 3, bu hissi yaşadığı olayda, öfkesine yenik düşüp sanığa saldırı girişimi olduğunu aktarmaktadır:

“Çocuk cinayeti... 7 yaşındaki Mustafa Diker... Onun babası katil Erol Diker’in mahkemesinde saldırı girişimim oldu. Yani polisler tarafından her ne kadar engellensem de saldırmaya çalıştım. Özellikle taciz, tecavüz vakalarında, kadına ve çocuklara yönelik işlenen suçlarda çok büyük öfkeler duyduğum zamanlar oldu” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

4.4.4 Empati

İkincil travmatik stres kavramını, “değer verilen kişi tarafından deneyimlenmiş stresli olayların bilgisinden doğan doğal davranış ve duygular” olarak tanımlayan Figley (1998), kişilerin fiziksel tehdit ya da zarar görmeden, travmatik olayla ilgili bilgi sahibi olmasının da travmaya neden olabileceğine değinmektedir (akt.; Kahil, 2016). Travmatik olayı yaşayan kişi gibi, ikincil travmaya maruz kalan kişi de isteği dışında kişi ve olayı anımsayabilir, etkileyici rüyalar görebilir, hatırlatıcılar devreye girdiğinde bunaltı, uyuşmuşluk, günlük yaşam düzeni bozulması ve tetikte hissedebilmektedir (Kahil, 2016).

Bu çalışmada yer alan katılımcılar, yılda birçok kez travmatik bir olaya gittiklerini belirtmelerinin yanı sıra travma mağduru olarak tanımlanan kişiler veya yakınlarıyla da haber yapmak veya bilgi almak için bir araya gelmiştir. Bu görüşmeler kimi zaman planlı olabildiği gibi kimi zaman da olay yerinde gerçekleşmiştir. Travma mağdurlarıyla görüşüp, onların acılarını ve taleplerini dinleyen gazetecilerin, bu süreçte olay yerinin ardından ikinci kez aynı travmayı yaşadığını ya da hatırladığını söyleyebilmekteyiz. Travmatik olaylarda travmaya maruz kalan bireyler ya da aileleriyle görüştüğünü dile getiren gazeteciler, o anlarda yaşadıkları hisleri “duygu değişimi”, “taraf olma”, “ağlama veya ağlama hissi”, “üzülme” şeklinde ifade etmektedir.

Katılımcı 1, Girne-Lefkoşa anayolunda ciklos mevkiinde sel sularına kapılarak uçurumdan aşağıya araç içindeyken düşüp yaşamını kaybeden gençlerin aileleriyle yaptığı görüşmede, onların tepkilerini dinlediğini, ailelerin çocuklarının ölümünden, devleti suçladığını anlatmaktadır. Karagözlü, röportajı yaparken yaşadığı ikilemi ve duygularını şöyle aktarmaktadır:

“Ortada yitip giden canlar vardı, aile öfkeliydi. Nasıl yaklaşım sergilemem gerektiği konusunda ikilemeydim. Bir şey söylerken yanlış anlaşılma endişem vardı. Ama beni en çok etkileyen durum, ortada yitip giden can varken ailenin gösterdiği tepki olmuştü. Ailenin vatandaşlık beklentisi vardı” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 1, Ocak 2024’te Adıyaman’da gerçekleşen İsiyas davasının birinci duruşmasını izlemeye gittiğinde de depremde yıkılan Grant İsiyas Oteli enkazından cansız bedenleri çıkarılan çoğu çocuk 35 Kıbrıslı Türkün aileleriyle de röportajlar yaptığını anlatmaktadır. Katılımcı şöyle demektedir:

“Ailelerin yaşadıkları travma zaten çok büyük. O ailelerle birebir yaptığım röportajlarda ağlaya ağlaya her şeyi anlatmaları beni etkiledi. Aileler, enkazı tırnaklarıyla kazıyarak çocuğunu çıkartmaya çalıştığını söyledi. İster istemez içimde duygu değişimi oldu. Ağlaya ağlaya haber yazmışlığım da oldu. Evet gazeteciyiz ama ister istemez biz de bir tarafız. Okuyucuyla paylaşmak için elimizden gelen tüm gayreti sarf ediyoruz ama bunu yazarken de gözyaşlarımıza kimi zaman hakim olamıyoruz” (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcılar travmatik olaylar sonrası yaşadıkları etik ikilemlerin kendilerini kötü hissetmelerine neden olduğunu belirtmektedir. Katılımcı 7, dağ yolunda meydana gelen bir otobüs kazasında küçük çocukların öldüğünü, ailelerin orada yaşadığı travma ve feryatlarına şahitlik ettiğinde çok büyük üzüntü yaşadığını ifade etmektedir. Katılımcı 7, orada kendini ağlamamak için sıkıldığını ama eve gittiğinde hüngür hüngür ağladığını aktarmaktadır.

Katılımcı 8, olaylara gittiklerinde ister istemez empati yaptıklarını ve bunun kendilerini kötü hissetmelerine neden olduğunu belirtmekte olup, “Kendimi o olayı yaşayan insanın yerine koymak istemiyorum ama oluyor. Ailesinden biri gibi hissediyorum. Kötü hissediyorum. Acaba ben olsaydım ne yapardım diyorum her seferinde” şeklinde konuşmaktadır.

Katılımcı 9 da, olay yerinde gördükleri kötü görüntüler sonrası “O kazada acaba ben olsam nasıl bir şey hissederdim, ne olurdu, nasıl bir acı çekerdim?” diye düşünerek, insanın kendini sorguladığını belirtmektedir.

Katılımcı 2, travmatik olaylarla ilk karşılaştığında hissettiği duygunun “sarsılma” olduğunu ifade etmektedir. Psikolojik açıdan kendisini zorlayan en önemli unsurun etik ikilem olduğunu anlatan Katılımcı 2, şöyle devam etmektedir:

“Özellikle mahkeme haberlerinde etik ikilem yaşadım. Mahkeme haberlerinde eskiden zanlıların yüzleri, isimleri açık çıkıyordu. Bu durum bana travmatik geliyordu. Tiraj kaygısıyla, insanları araç olarak kullandığımı düşünüyordum ve bu bana etik gelmiyordu. Bireysel ve kurumsal isteklerde farklılıklar var. Bu da etik çatışmaya neden oluyor. Mesleğim insanların duygularını sömürmek mi diye, kendimi de sorgulamaya başladım” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 3, soğukkanlı olmaya çalıştıklarını ancak özellikle mağdurların aileleriyle görüştiklerinde empatiyi daha çok yaptıklarını ifade ederek “İnsanların acısını hissettiğim, kendimi kötü ruh haline soktuğum çok zamanlar oldu” demektedir.

Katılımcı 10, şu ifadeleri kullanmaktadır:

“İlk olay yerine gittiğinizde ne olduğunu anlamaya çalışıyorsunuz zaten. Kimdir, nedir diye öğrenmeye çalışıyoruz. Zaten birisi hayatını kaybetmiş orada. Ona üzülüyorsun. Çok zor koşullarda çalışıyoruz. Annenin çocuğunu bıçaklaması olayında ilk önce kendi çocuğumu düşündüm. Bir insan kendi çocuğuna bunu nasıl yapabilir! Karmaşık duygular içine giriyor insan. Ama bastırmaya çalışıyoruz çünkü işimizi yapmak zorundayız” (Katılımcı 10, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 11, mesleki deneyim arttıkça, travmayı bir şekilde kişinin kendi yarattığı tekniklerle kontrol altında tutmayı öğrendiğini kendisinin de bunu olayları bilinç arkasına atarak yaptığını, yıllar geçtikçe de travmatik olayların kendisi için sıradanlaştığını “benim için artık bahçeyi çapalamak gibi” benzetmesiyle anlatmaktadır. Katılımcı 11 şu eklemeyi de yapmaktadır:

“Ama ben de insanım, duygularım var sonuçta, beni etkilemez diyemem. Çünkü o zaman insan olmaktan çıkarım. Etkileniyorum. Ama daha çok bilinçaltına atmaya çalışırım” (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 12, olay anını veya yerini gören, izleyen ile medyadan takip eden kişiler arasında duygu ve eylem farkı olduğunu anlatmaktadır:

“Bir olaydan bağımsız olarak bir şeyi televizyonda gördüğünüz zaman hiç başınıza gelmeyecekmiş gibi düşünürsünüz. Yaaaa öyle mi olmuş üzülüm dersiniz geçersiniz. Ancak onu hazırlayan kişi o anı hisseder ve izleyiciye hissettirir. Çünkü tüm olayı çıplaklığıyla görür. Olay yerinden çekilen tüm ham görüntüleri haber bültenlerine işleyebilmek için biz montajcılar izleriz. O olayda yaşanan acıyı, dramı, mutluluğu yani duygu her neyse montajcı, kurgucu onu hisseder ve karşı tarafa hissettirecek şekilde hazırlar. Bugün bir izleyici, sevmediği beğenmediği onu rahatsız eden bir görüntüyü kanalı değiştirip geçebilir izlemez. Ama kurgucu öyle değildir. Onun bu şansı yoktur. O görüntüleri izlerken de tedirginlik hissederiz. Sürekli ‘ya bir gün benim de başıma gelirse’ diye düşünürüz. Ve bu sadece benim değil, bu meslek grubu içerisinde bulunan herkesin de hissettiği bir duygu diye düşünüyorum” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 6, ölü bir bedenle ilk kez karşılaştığında meslekten soğuduğunu, bırakmak istediğini ancak mesleğine olan bağlılığı ve sevgisi nedeniyle, bakış açısı değişikliğine giderek mesleğe devam ettiğini belirtmektedir:

“İlk kez bir cesetle karşılaştığımda ben bu işi yapmak istemiyordum dedim. Ve o günü ilaçlarla geçirdim. Kusmamı ilaçlarla durdurabildiler. Mültecinin cesedinin başında durduğumuz bir olaydı. Cesedi gördükten sonra hasta oldum. Cesetten yayılan koku nedeniyle bir süre yemek yiyemedim. Gazetecilik mesleğini yapmak istemiyordum gibi bir algıya kapıldım ama ertesi gün yaptığım haber yayınlandığında ister istemez bir haz duydum, yani bu işin bir büyüğü var, o da bu. Ve ben de o büyüğe kapıldım. Mesleğimi bırakmadım. Annemin bir sözü çok etkili olmuştu. ‘Ölümün hayatın bir parçası olduğunu kabul edeceksin’ demişti. Çok haklıydı. O yoldan ilerledim. Başka bir bölüme gidip o bölümü bitirip yeni başka bir iş sahibi olma şansım da yoktu. Ama mesleğimi hâlâ severek yapıyorum. Dezavantajlarına rağmen” (Katılımcı 6, kişisel görüş, Mart 2024).

Katılımcı 7 de, “Uzun zaman evde kapalı kalan bir intihar vakasına gitmiştim. Oradaki kokudan çok etkilenmiştim. Günlerce o koku burnumdan çıkmamıştı. Sanki sürekli o kokuyu duyuyordum” diyerek, unutamadığı anları aktarmaktadır.

4.4.5 Yansıtma ve Bastırma

Travmatik olaylara birincil veya dolaylı olarak maruz kalan gazeteciler, olay yerinde tanıklık ettikleri dramları haberleştirmektedir. Olayın türüne göre farklı duygular yaşadığını ifade eden katılımcılar, çocuğuna tecavüz eden bir babanın davasını izlerken dinledikleri detaylar karşısında “öfke yüklü” olduklarını, cinsel taciz davalarında duydukları karşısında ise hislerini “mide bulantısı” şeklinde anlatmaktadır. Çalışmaya katılanlara, “Travmatik olaylarda şahit olduklarınızdan sonra hissettiklerinizi haberinize yansıttınız mı yoksa duygularınızı bastırmak zorunda mı kaldınız?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu gazetecilik etik kurallarında yeri olan “kamuoyu yararı, tarafsızlık ve objektiflik” ilkesine işaret ederek duygularını haberine yansıtmadığını, bastırmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Az bir kesim ise, duygularını haberine bir şekilde yansıttığını hatta suçluyu “canileştirmeye” çalıştığını aktarmıştır.

Katılımcı 1, travmatik olayları haberleştirirken duygularını bastırmak zorunda kaldığını belirterek dikkat çeken bir vurgu yapmaktadır; “her defasında”. Katılımcı 1, bunun nedenini ise “Meslek etiği ve kamu etkisini de düşünmek zorundayız” şeklinde açıklamaktadır. Katılımcı 5, Katılımcı 10 ile Katılımcı 8 de tıpkı Katılımcı 1 gibi, objektif bir gazeteci olmak için duygularını haberine yansıtmadığını, bastırmak zorunda kaldığını belirtmektedir.

Katılımcı 2, özellikle cinsel taciz ve tecavüz davalarına karşı hissini “mide bulantısı” olarak ifade ederek bu tür haberleri yapmak istemediğini belirtmektedir. Katılımcı 2, bu olaylar karşısında yoğun duygular yaşadığını ancak haberine yansıtmadığını ifade etmektedir:

“Özellikle cinsel taciz, çocuklara yönelik istismar olaylarında, kız yeğenim olduğu için ister istemez kendimle özdeşleştiriyorum. Yeğenimin başına gelseydi nasıl olur diye çok düşünüyorum. Ne zaman çocuğa cinsel taciz suçu haberi olsa mide bulantısı hissediyorum. O haberi yapmak istemiyorum. Zanlı durumunda iken bile ona karşı önyargım oluyor” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 4, duygularını çoğu zaman haberine yansıtmadığını ancak suçlu olan taraflar varsa da onları kamuoyunun bilgisine getirmek, dikkatlerini o yöne çekmek için farklı haberler yaptığını belirtmektedir. Katılımcı 4, “Olayı tarafsız olarak değerlendirmeye çalışırım ama yetkililerin yapması gerekenleri yapmaması

yüzünden bir olay yaşandıysa bunu ileriye götürürüm. Olayların yaşanmasına neden olan eksiklikler, öfkeyi de getirir. Bunları haberinize de yansıtırsınız ama bir şekilde de taraf olmamaya çalışırsınız bunu da uzman görüşüyle desteklersiniz” demektedir.

Katılımcı 9, duyguları ile mesleğini birbirine karıştırmadığını ifade ederek “Yaşadığımız olaylar kolay değil. Herhangi bir bireyin görüp de uzun süre psikolojik travma yaşayacağı şeyleri görüyoruz. Ancak mesleğimizin bir parçası bu. O yüzden kesinlikle yaptığım habere duygularımı karıştırmam. Kişisel duygularımın mesleki duygularımın önüne koymam” demektedir.

Katılımcı 11, gittiği haberlerde fotoğraf çekerken duygularının kendisini yönlendirdiği zamanlar olduğu gibi duygularını bastırdığı dönemler de olduğunu belirtmektedir. Katılımcı 11, durumu çocuk ve tanıdık örneğiyle açıklamaktadır:

“Hırsızlık meselesiyle ilgili bir mahkeme haberine gitmişim. Bir baktım zanlı 10 yaşında çocuk. Okulu soymuş. Ellerinde poşetlerle mahkemeye çıktılar. O an kendimle çeliştim, çektim fotoğraflarını uzaktan ama yayınlamadık. Ya da bir tanıdık mahkemeye çıkar, yok yapmaz, öyle biri değil dersin. Fotoğrafını çekerken ikilem yaşarsın. Ama ben objektif bakmaya çalışırım. Bir şey olsa o benim için aynı şeyi yapar mı diye düşünürüm ve sonra işimi yapmam gerektiğini telkin ederim kendime” (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 12, bazı olaylarda duygu karmaşasına yer olmadığını belirterek “Görevim olayı anlatmak, gördüğümü aktarmak. Bizlere de insanız. Duygularımız var. Yaşanan olayı bir şekilde kamuoyunun hissetmesi için çalışıyoruz. Kurgu yaparken o duyguyu seyirciye geçirmek için müzik de kullanırız. Muhabirlik dönemimde ise yaşadığım olaylarda duygularımı kontrol etmek zorunda kaldığım zamanlar olmuştur” demektedir.

Katılımcı 3 ise, diğer meslektaşlarına kıyasla duygularını bir şekilde haberine yansıttığını belirtmektedir:

“Haberimi yazarken en ağır şekliyle yani duygularımı yansıtarak yazmaya çalışıyorum. Çünkü habere kendi yorumumu katmayı seven bir insanım. Mahkemede konuşulanlar dışında zaten bir şey yazamazsınız ama olayın örgüsünü kurarken, olayı detaylandırırken bunlara duygularımı da katarak, özellikle canileştirerek yaparım. Benim gözümde o bir canı, yaratık olduğu için haberime yansıtırım” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 3'ün verdiği cevap üzerine yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yönteminin sunduğu esneklikten faydalanılarak kendisine duygularını haberine hangi kelimeleri seçerek yansıttığı da sorulmuştur. Verdiği cevap şöyle olmuştur:

“Tabii ki hakaret, küfür içerikli bir şey yazamıyoruz ama suçunun ağırlığını yansıtıcı, detaylarını yazabileceğim ölçüde detay vererek, mağdurun haklarını koruyarak olayı detaylandırıp yazarım. Örnek verecek olursak, ‘yaratık’, ‘mide bulandıran olay’ gibi. Yaşadığım duyguyu okuyucuya geçirmek ve insanlara o duyguyu yaşatmak amacıyla bu tür başlıklar seçerim. Yani cani ifadesini kullanmadan olayın detaylarını haberin içerisinde işleyip o kelimeyi kamuoyunun söylemesine yardımcı oluyorum” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 6, gazetecilerin farkında olmadan aslında duygularını haberine yansıttığını seçilen başlıklarla örneklendirmektedir:

“Bazen bir kelime bile haberi çok daha dramatik hale getirebilir. Örneğin ‘çok acı ölüm’, ‘çok zor veda’ gibi vurgular. Mutlaka duyguları içinde barındıran başlıklardır. Çünkü siz habere gidersiniz ve o acıyı bire bir yaşarsınız. Bire bir o dramın içinde yer alırsınız. Bazen tepkiyle de karşılaşabilirsiniz. Fiziksel temas da olabilir. İnsanların o acılarının içinde çok kolay değildir bu haberleri yapmak. Bence mutlaka yansır. Yani makineleşme mutlaka olur ama duygularınız bir yerde kalır. Düşünün ki haftada iki üç kez cenazeye ilgili bir habere gittiğinizi. Etkileri mutlaka azalır. Ama habere yansımaz mı? Ama gittikçe daha fazla yansır” (Katılımcı 6, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 7 ise mesleki tecrübe vurgusu yaparak gazeteciliğe ilk başladığı yıllarda duygularını bastırdığını ancak şimdi asla bastıramadığını belirtmektedir. Katılımcı 7, sadece travmatik olaylarda etik kurallar gereği bunun önüne geçmeye çalıştığını kaydetmiştir.

Öte yandan sorunun içerisinde yer alan karakter ve ruhsal değişim konusundaki soruya da yanıt veren katılımcılar, Siu ve Chang'un (2011) tespitlerini destekler nitelikte “duygusuzlaşma, duyarsızlaşma” kavramını sıklıkla kullanmaktadır. Gazeteciler, mesleki anlamda tanıklık ettikleri travmatik olaylar

sonrası karakter veya ruhsal değişimler sergilediklerini ifade ederek ilk sıraya hayata daha pozitif bakmaya, insanları daha çok sevmeye başladıklarını koymaktadır.

Siu ve Chang, sorunlarla baş etmeye çalışan bazı kişilerin kaçınma veya ayrışma gibi davranışlar sergileyebildiğine işaret ederek sorunlara çözüm üretmek yerine hiçbir sorun yokmuş, her şey yolundaymış gibi davranarak sorunu veya sorunları görmemezlikten gelebildiklerini belirtmektedir. Onlara göre, bireyler sürekli aynı sorunla baş etmeye çalışıldığında, soruna karşı duyarsızlık gösterebilir (2011).

Koçer (2012), gazetecilerin gittikleri haberlerde üzüntü veren durum ve olaylarla karşılaştığını, zaman içerisinde ise yardıma muhtaç biriyle karşılaştıklarında durumun rutin bir iş haline geldiğini, bunun sonucu olarak da çevrede yaşanan felakete insani açıdan duyarsızlaşma gösterdiğini belirtmektedir. Maslach ve arkadaşları duyarsızlaşmayı, “tükenmişliğin kişiler arası boyutunu temsil ettiğini, kişilere yönelik negatif, katı tutumları ve işe karşı tepkisizleşmeyi getirdiğini” ifade etmektedir (2001).

“Duyarsızlaşmaktan” söz eden Katılımcı 1, “Bazı şeylere her ne kadar duyarlılık göstersek de artık duyarsızlaşmaya da başlıyoruz. Kapalı bir alanda olan kötü kokuya içerdekilerin alışması ancak dışardan gelenin algılaması gibi. Ama içeride olan biri sürekli o kokuya maruz kaldığı için duyarsızlaşabiliyor” demektedir.

Katılımcı 2, gazeteci olmayan bazı arkadaşlarıyla sohbet ettiğinde toplumsal sorunları çok hassas bir şekilde tartışabildiklerini ancak kendisinin her şeyi kanıksadığı için duygusuz gibi hissettiğini şöyle aktarmaktadır:

“Orta sanki çok önemli bir şey var, herkes o önemli şeyin farkında, onu hissediyor ama ben hissetmiyorum. Alışığım çünkü. Sanki sıradan bir olaymış gibi. Mesela deprem oluyor. İnsanlar ölüyor. Ama bu normalmiş gibi... Oysa bir insanın ölmesi bile çok travmatik bir şey. Ama bana artık çok sıradan geliyor. İşte sosyal ilişkilerimde de kendimi tam olarak yansıtamadığımda ya da aynı duygu içerisinde olmadığımda sanki yabancıymışım gibi ya da yabancılaşmışım gibi oluyor zaman zaman. Mesela biri beni aradığında ya da yabancı bir numaraysa onu açmak istemiyorum. Bir kaygı oluyor içimde. Yani travmatik bir olayla karşılaşırsam, ya eleştirilirim, ya bir şey olursa diye” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 5, alışkanlıklarının değiştiğini, başka bir insana dönüştüğünü belirtirken Katılımcı 10 “Vurdumduymaz oldum. Biri mi ölmüş!. Ha tamam gidip haberini yapayım da geleyim modundayım. Niye ölmüş, nasıl yapmış, ailesi var mı, yok mu eskiden bunları düşünürdüm. Şimdi hiç umurumda değil” demektedir. Katılımcı 3, “Mesela insan vardır, kan göremez, ölü göremez... Bende bunun hissizliği var. Travmatik olaylar karşısında daha soğukkanlı olmama neden oldu. Bir cinayet mahallinde arkadaşarımla şakalaşıp güldüm. Yerde ölü yatarken, acıktık ne yeylim diye sorarsınız. Sıradanlaşıyor aslında... Ruhsuz bir insan olursunuz” demektedir.

4.5 Travmatik Olayların Gazetecinin Hayatında Yarattığı Davranış Değişiklikleri

Gazeteciler, meslekleri gereği birçok travmatik olayı haber yapmaktadır. Bu haberler kimi zaman trafik kazası, kimi zaman cinayet, kimi zaman doğal afetler ya da mahkeme haberleri olabilmektedir. Gazeteciler, her haberin kendi içinde barındırdığı detayları, acı görüntüleri olay yerinde görmekte, tanıklık etmektedir. Çalışmaya katılan gazeteciler de meslek hayatları boyunca ölü bedenler, beden bütünlüğü bozulmuş ölümler, ağır detaylar içeren duruşmaları saatlerce dinlediklerini, acılı ailelerin feryatlarını duyduklarını aktarmaktadır.

Travmatik olayların hem fiziksel hem de ruhsal olumsuzluklara yol açtığı birçok araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Yaşanan psikolojik olumsuzluklar arasında anksiyete, depresyon, alkol ve madde bağımlılığı, intihar ile travma sonrası stres bozukluğu gibi çeşitli rahatsızlıklar bulunmaktadır. Bireyin çaresizlik ve güçsüzlükle yüzleşme dönemi olan travma sürecinde bireyin bazı duyumlarıyla başa çıkması zorlaşmaktadır. Ancak her travmatik olayın bireylerde farklı etki ve sonuca neden olduğu da vurgulanmaktadır (Akcan, 2018).

Öte yandan bilimsel birçok çalışmada, travmatik deneyimlerin bireyin üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabileceği gibi, olumlu etkiler de bırakabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, travma sonrası büyüme, gelişim, güçlenme olarak ifade edilmektedir (Calhoun ve Tedeschi, 1999).

Özlu ve arkadaşlarına göre, üstesinden gelmesi zor olan olaylarla baş etme sonucunda ortaya çıkan bilişsel, duygusal, davranışsal olmak üzere olumlu psikolojik değişimler ‘travma sonrası büyüme’ olarak tanımlanmaktadır (2010). Travma sonrası büyüme evresindeki kişi, hayattaki yerini sorgulayıp, dünyayı anlamaya

çalışmaktadır (Yılmaz, 2006). Yapılan bir çalışma sonucunda, travma sonrası büyüme sürecinde “kişilerarası ilişkilerde olumlu değişimler”, “kendiliğin algılanmasında değişiklikler”, “yaşamın değerinin farkına varma”, “yeni seçeneklerin fark edilmesi”, “inanç sistemindeki gelişim” olmak üzere beş değişim gözlemlenmiştir (Tedeschi ve Calhoun, 1996). Daha detaylı anlatmak gerekirse, travma sonrası büyüme sürecinde bireyin, ilişkilerindeki yakınlık duygusu artmakta, daha çok empati kurmakta, kendini güçlü hissetmekte, kendine güveni artmakta, hayatındaki öncelikleri tekrardan belirlemekte, sıradan şeylerin değerini anlamakta, yeni amaçlar belirlemekte, dini inançlara bakış açısını yeniden şekillendirilmektedir (1996).

Çalışmanın ana konusunu oluşturan travmatik olayların gazetecilerin üzerindeki etkisini öğrenmek için katılımcılara, “Takip ettiğiniz travmatik olaylar hayatınızda nasıl bir etki bıraktı?” sorusu yöneltilmiştir.

4.5.1 Aile Ve Sevdikleri İçin Endişe

Travmatik haberler arasında en çok trafik kazalarının hayatlarını etkilediğini anlatan katılımcılar, çok kez ölümlü trafik kazası haberine gittiklerini ifade etmektedir. Trafik kazası ihbarı aldıklarında ilk hislerinin endişe olduğunu belirten gazeteciler, aile bireylerine ve sevdiklerine bir şey olacağı korkusu yaşadıklarını söylemektedir.

Katılımcı 1, hem mesleki hem de aile bireylerinden birinin bir şeye ihtiyacı olduğunda kendisine ulaşabilmesi için sürekli telefonunun sesinin açık olduğunu belirterek “Gece telefon çaldığında birine bir şey olduğu endişesi ve korkusuyla yataktan daha farklı bir şekilde kalkıyorum” demektedir.

Katılımcı 4, tanıdığı biri uzun yol seyahat edecekse, ona telefonla arayıp ulaşamadığında panik olduğunu ifade ederek yağmurlu günlerde ise aile bireylerinin nerede olduğunu merak ettiğini söylemektedir.

4.5.2 Trafikteki Alışkanlıklar

Yine trafik kazalarına bağlı olarak ölümlü veya yaralanmalı kazaların nedeninin daha çok sürat ve alkolle ilgili olduğuna değinen gazeteciler, bu tür olaylara çok kez tanıklık ettiklerinden alkollüyen araba kullanmadıklarını, sürat yapmaktan kaçındıklarını, ölümlü kazaların olduğu yolları kullanmamaya çalıştıklarını belirtmektedir.

Katılımcı 1, Lefke-Cengizköy anayolunda Cengizköy yakınlarındaki bir virajın “ölüm virajı” olarak adlandırıldığını, orada çok fazla ölümlü trafik kazası olduğu için artık o yolu kullanmaktan kaçındığını ifade etmektedir. Katılımcı 1, “Mümkün merteye ailemin de o yolu kullanmasını istemiyorum. Mümkün olduğunca fazla ölümlü kaza olan yerlerden uzak durmaya çalışıyorum”; Katılımcı 8 de “Artık arabamı daha sakın kullanıyorum. Hız yapmıyorum” demektedir.

Katılımcı 2, bir işçinin yaşamını yitirdiği ve “çok etkilendim” dediği ölümlü trafik kazasının gerçekleştiği dağ yolu olarak bilinen yolu kullanmaktan kaçındığını söyleyerek “O yolda araç kullanırsam benim de başıma bir şey geleceği endişem var” ifadesini kullanmaktadır.

Katılımcı 12, endişelerinden dolayı süratli araba kullanmadığını belirterek bir anısını şöyle paylaşmaktadır:

“Bir arkadaşımın Lefkoşa’dan Girne’ye gidecektik. Kaç dakikaya gideceğimizi sordu, 40-45 dakika dedim. Süreyi söyleyince şaşırdı, kısa süre önce başkasıyla 17 dakikada gittiğini, hızının 160 olduğunu söyledi. Ben de hızda 100’ü aşmadığımı belirttim. Birimiz 20 diğerimiz 40 dakikada gidiyor. Aradaki 20 dakikalık fark, hayatımda ne büyük değişiklik yaratabilir ki? Bir yere yirmi dakika ya da on dakika erken gidersem ne olacak. Bir yere gideceksem hiçbir zaman acele etmem bir yere yetişmek için” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Katılımcı 10, “Artık her an hepimizin başına bir şey gelebilir düşüncesindeyim. Eskiden alkol alıp araç kullanırdım. Yaşadığım, tanıklık ettiğim olaylardan sonra alkol aldıktan sonra dışarıya bile çıkmıyorum. Çok geç saatlerde dışarda gezmiyorum, arabamla hız yapmıyorum. Cep telefonuyla arabada konuşmuyorum. Çünkü cep telefonuyla konuştuğu için, alkolden veya hızdan dolayı çok kişi kaza yapıp öldü” demektedir.

4.5.3 Telefon Çalmasına Karşı Duyarlılaşma

Katılımcılardan sadece biri, yaptığı travmatik haberler sonrası aldığı eleştirilerin kendisini etkilediğini, bunun hayatına da yansıdığını ifade etmektedir. Katılımcı, telefonunu yabancı bir telefon numarası aradığında ya da yabancı birinden mesaj aldığı anda hemen bakmadığını, cevap yazmadığını, kim olduğunu öğrendikten

sonra kendisine dönüş yaptığını anlatmaktadır. Bunun nedenini ise, kendisine ağır eleştiri ve hakaret edilmesine katlanamayacağından kaynaklandığını belirtmektedir.

Katılımcı 2, kendisini etkileyen olayı ve hayatında nasıl bir etki bıraktığını şöyle aktarmaktadır:

“Mahkeme muhabirliği yaptığım dönemde bende travma yaratan bir olay yaşamıştım. Bir arkadaşım, hocamızın haber yaptırmak istediğini söyleyerek telefon numaramı istedi. Meğer beni aramak isteyen kişi, mahkeme haberini yaptığım birinin abisiymiş. O kişi beni aradı, hocam diye telefonu açtığımda karşımdaki kişi, neden kardeşinin haberini yaptığımı sorguladı. Ben de bunun benim mesleğim, görevim olduğunu anlatmaya çalıştım. Amaçları sadece bana karşı öfke kusmakmış. Ondan sonra o kişinin (zanlının) annesi de aradı. ‘Sen ne biçim insansın? Seni annen nasıl bu yaşa kadar büyüttü böyle insanlık mı olur? Allah senin belanı versin, cezanı versin’ diye beddualar etti. Bu olaydan sonra ne zaman yabancı bir telefon numarası beni arasa, yine bir sıkıntı mı var, yine biri beni mi eleştirecek diye endişe ediyorum. Zaten bundan dolayı genelde tanımadığım bir numarayı önce WhatsApp'a kaydediyorum. Fotoğrafına bakıyorum, tanıdık mı değil mi diye emin oluyorum. Sonra yine ararsa açıyorum. Mahkeme haberlerine gittiğimde acaba yine tanıdık çıkar mı, çocukluk arkadaşlarımdan biri mi diye tedirgin oluyorum. Kısacası, mahkemeye her gittiğimde aynı travmayı yaşıyorum. Acaba tanıdık mı, ailesi bir şey der mi, yapar mı, fotoğrafını nasıl çekeceğim gibi. Trafik kazası haberlerine gittiğimde de aynısı oluyor. Hatta bir defasında olay şiddete kadar yaklaşmıştı. Her kaza haberine gittiğimde, yine bir sıkıntı yaşanacak mı diye hep kaygılı gidiyorum” (Katılımcı 2, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcılar, mesleki deneyimleri sonrası beklenmedik bir zaman diliminde cep telefonları çaldığında “acaba birine bir şey mi oldu!” endişesi ve paniği yaşadıklarını da belirtmektedir.

Katılımcı 11, telefonunu hiç kapatmadığını belirterek “Telefonum çaldığında birine bir şey mi oldu düşüncesiyle panik olurum, kalbim hızla çarpar, heyecanlanırım. Panikataklarım başladı. Belki de bu yaşanmışlıklardan dolayıdır. Hep kötüyü düşünürüm. Aman bir şey olacak paniği var. Bir kaza ya da olay ihbarı

geldiğinde, kimdir, tanıdık mı, bir yakınım mı diye endişe ederim” ifadeleriyle yaşadığı hisleri aktarmaktadır.

Katılımcı 1 de telefonu çaldığında acaba tanıdığı birine bir şey mi oldu korkusuna kapıldığını, sürekli endişe hali yaşadığını ifade ederken Katılımcı 4 de artık daha endişeli bir insan olduğunu, özellikle gece çalan telefonlarda bu hissi daha çok yaşadığını belirtmektedir.

Katılımcı 3, birisi kendisini telefonla aradığında endişe halinin ve kötü senaryoların aklından geçtiğini belirterek adli ve sıcak haber yaptığı dönemlerde bunun daha sık olduğunu hatta telefonunun çalmasını dahi istemediği zamanlar olduğunu ifade etmektedir. Nereye giderse gitsin ulaşılabilir olmak zorunda olduğunu hisseden Katılımcı 3, şöyle demektedir:

“Başka insanlar telefonunun sesini kısıp, kapatıp gece kafasını yastığa koyup uyur ama ben hiçbir zaman bunu yapmadım. Tatilde bile. Çünkü her an telefonum çalabilir. Her an bir şey olabilir kaygısıyla bunu yaşıyorum. Bu şekilde uyuyorum. Ailemden birine ulaşamadığım zaman aklıma çok daha kısa sürede kötü şeyler gelir. Yani başına bir şey mi geldi? Bir şey mi oldu? Niye telefona bakmaz? Niçin cevap vermez telefonu? Yani hep böyle kötü senaryolar gelir” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 5, telefonun başında en kötü senaryoya hazır olarak beklediğini belirterek “itfaiyeci ve polis gibi” benzetmesi yapmaktadır. Katılımcı 7, eskiden cep telefonunu kapatıp ya da sesini kısıp yattığını ancak zaman içinde bunun değişim gösterdiğini, gece geç vakitte cep telefonu çaldığında çarpıntı hissi duyduğunu anlatmaktadır. Katılımcı 7, bunun hem mesleki yaşanmışlıklardan hem de ailesel problemlerden kaynaklı olduğunu aktarmaktadır.

Katılımcı 8 de yaşadığı endişe ve korkuyu şöyle anlatmaktadır:

“Ailem bana beklenmedik bir zamanda telefon açtığında acaba bir şey mi oldu endişesi yaşıyorum. O korku hep içimde var. Annem ve babam daha önce trafik kazası geçirdiği için endişem daha fazla. Acaba trafik kazasında hayatlarını kaybederler mi diye korkularım var. Sevdiklerimden birine bir şey olsa ne yaparım diye endişeliyim. Bu meslek de korkularımı tetikledi” (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 10, “Ne zaman telefon çalsa birine bir şey oluyor. Telefondan uzak durmaya bile çalışıyorum çoğu zaman” demektedir.

Yukarıdaki katılımcıların aksine Katılımcı 6, mesleki deneyimleri sonrası daha temkinli olduğunu, telefonu çaldığında paniğe kapılmadığını belirtmektedir. Katılımcı 6, telefonu çaldığında panik ve endişe hissi yaşayanları da anlamadığını ifade ederek “Hep travmatik olayları yaşadığımız için ister istemez temkinliyim, tecrübelerimden dolayı durun bakalım, belki de farklı bir sonuç alırsız derim. Yani daha olgun karşılıyorum her şeyi, panik tamamen kayboldu veya hiç yoktu” demektedir.

4.5.4 Depreme Karşı Tedbir Alma

Katılımcılar, doğal afetlerin de kendilerini etkilediğini ifade etmektedir. Türkiye’de 6 Şubat 2023’te yaşanan depremin izlerini silemediklerini belirten katılımcılardan ikisi, bu durumun hayatlarına da ciddi şekilde yansıdığını aktarmaktadır. Katılımcılardan biri Adıyaman’daki depremde yaşamını yitiren KKTC kafilesinden 35 kişiyi temsil eden bir resmi “o gün yaşadığım acıyı unutmamak için” diyerek koluna dövme yaptığını aktarmaktadır. Katılımcı, söz konusu 35 kişiyi hiç tanımadığını da eklemektedir. Katılımcı 3’ün ifadesi şöyle:

“Şampiyon Meleklerin ölümü hayatımda iz bıraktı. O yüzde temsili resimlerini koluma dövme yaptırıldı. Bu ömür boyu hayatımda benimle birlikte devam edecek bir olay. O acıyı derinden hissettim, iliğime kadar derler ya öyle. O acıyı ömür boyu unutmak istemedim aslında. Benim unutmak istemediğim o acı, çocukların acısıydı. Unutmak istemedim. Belki de hayatımda yaşadığım en travmatik olaydı. Çok sevdiğim birisini kaybetmek kadar bana acı veren bir olaydı” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024).

Diğer bir katılımcı ise, kendisinin daha önce de deprem yaşadığını, depremle ilgili haberleri hazırlarken ciddi derecede etkilendiğini belirterek depremde enkaz altında kalmaktan, sesini birine duyuramamaktan dolayı endişe duyduğunu ifade etmektedir. Katılımcı 12, kendince tedbir aldığını ifade ederek yatağını duvara dayamadığını, yalnızken duşa girmediğini, gece de odasının kapısını kapatmadığını anlatmaktadır:

“Deprem beni çok etkiledi. Eve gittiğimde, yemek yerken bile düşünüyorum. Evde tekken duşa girmiyorum. Bir arkadaşımın ya da ev arkadaşımın gelmesini bekliyorum. Mesela en büyük korkularımdan biri budur. Duştayken

deprem olursa o an ne yapabilirim gibi bir ruh halindeyim. Yatağımın bir köşesini tam duvara yaslamadım. Bir kısmını boş bıraktım. Eğer ki deprem olursa ben o boş kısma cenin pozisyonunda yatıp depremin bitmesine veya depremde herhangi bir hasar almadan çıkmayı düşünüyorum” (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2024).

4.5.5 Hayatın Değerini Anlama

Katılımcılar, sürekli travmatik olayları haber yapmanın hayatlarında olumsuz olduğu kadar olumlu bazı etkiler de bıraktığından söz etmektedir. Gazeteciler, ölümlü yüz yüze gelmenin, birinin hayatını kaybettiğine tanıklık etmenin hayatı sorgulamalarına neden olduğunu belirtmektedir.

Yılmaz (2006), travmatik olay sonrası bireylerin, kendisine, başkalarına ve hayata bakış açısının değişebileceğinin gözlemlendiğini belirterek değer duygusunun daha çok farkına varılabildiğini ifade etmektedir. Yılmaz, bireylerin travmatik olayları yaşamadan önce değerli olduğunu farkına varmadıkları özelliklerin ya da ilişkilerin önemini farkına varabildiğine dikkat çekmektedir.

Travma deneyimi sonrası bireyde görülen bu büyüme gelişim, “travma sonrası büyüme” olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, zorlu krizlerle mücadele sonunda bireyde ortaya çıkan pozitif değişimleri anlatmaktadır. Bu pozitif değişimler, hayatın kıymetini daha fazla bilinmesi, bireyler arası daha anlamlı ilişki ve iletişim sağlanması, önceliklerin değişmesi, bireysel güçlü hissetme duygusu şeklinde kendini göstermektedir (Duman, 2019).

Nitekim çalışmaya katılan gazeteciler de, tanıklık ettikleri olaylar sonrası hayatı daha fazla önemsediklerini, bu tür olayların kendilerini olgunlaştırdığını, güçlendirdiğini, daha anlayışlı olduklarını, acıya karşı daha dayanıklı kaldığını anlatmaktadır.

Katılımcı 5: Unutamayacağım kötü olaylar yaşadım, travmatik etki de bıraktı bende ama iyi şeyler de bıraktı. Hayata bakış açım değişti. Hayatta daha çok mutlu olmam gerektiğini fark ettirdi. Yarın diye bir şey olmadığını. Ölümün ne olduğunu gördüm (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Şubat 2024)

Katılımcı 6: Travmatik olaylar beni daha çok olgunlaştırdı, daha anlayışlı oldum, daha farklı bir ufuk açtı bana. Görürsünüz ki; hayat çok kısadır. Çok

kıymetlidir. Her an elinizden gidebilecek durumdadır. Artık daha kolay affediyorum (Katılımcı 6, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 7: Acıya karşı daha dayanıklıyım. Daha az gözyaşı dökmemi sağladı. Daha serin yürekli olmayı, olaylara daha mantıklı yaklaşmamı sağladı. Güçlendim. (Katılımcı 7, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 8: İnsanlara bakış açım değişti. Yani herkesin bir yaşantısı var... Ve ölüm... Her anın değerini anladım, hayatın önemli olduğunu bilerek yaşıyorum. Hayatta her an her şey başımıza gelebilir ve bunun bilinciyle yaşıyorum artık (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 9: Tecrübe kazanıyoruz. Ölü görmenin tecrübesi mi olur! Oluyor işte... Kriminal veya travmatik olaylar sonucu oluşan görüntüleri, göremezseniz zaten bu işi yapamazsınız. Hayata daha pozitif bakmaya, insanları sevmeye, insanlara karşı daha hoşnut olmaya dikkat etmeye çalışıyorum (Katılımcı 9, kişisel görüşme, Ocak 2024).

Katılımcı 11: Hepsi birer tecrübe oldu. Olaylara farklı gözle bakmaya, olacakları öngörmeye başladım. İnsan ne yaşarsa yaşasın hiçbir şeye değmez (intihar, müdahale). Ufak tefek dokunuşlarla sorunlar halledilebilir. Çünkü hayat çok güzeldir. (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Mart 2024).

4.6 Gazetecilerin, Travmatik Olayların Bıraktığı Etkiyle Baş Etme Yöntemleri

Travmaya maruz kalan bireyler hayatlarını devam ettirebilmek için yaşadıkları ya da tanıklık ettikleri travmatik olaylarla ilgili farklı şekilde baş etme yöntemleri bulmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcılar da tanıklık ettikleri travmatik olayların kendilerinde mutlaka bir etki bıraktığını belirtmektedir. Peki, gazeteciler bu durumlarla nasıl baş edip, mesleklerine ve normal yaşamlarına devam edebilmektedir.

Çimen (2020), travmatik olaylarla başa çıkma yöntemleri arasında kabullenme, yeniden yapılandırma, mücadele gibi stiller olduğuna işaret ederek yaşanan olayı inkar etmek yerine sonuçlarını kabullenerek başa çıkabildiklerini belirtmektedir. Bu tür dönemlerde yaşanan travma ya da stresle başa çıkabilmek için kişilerin bakış açılarının değişebileceğini, mücadele için de yeni seçenekler geliştirebildiğini anlatmaktadır (2020).

Bu bağlamda çalışma kapsamında görüşmeler gerçekleştirilen gazetecilerin travmatik olayların bıraktığı etkiyle baş etme yöntemleri tema olarak belirlenmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan yola çıkarak, profesyonel destek almak, yakınlarından destek almak, sağlıklı alışkanlıklar edinmek, düşünmekten kaçınmak, duyguları bastırmak, sosyal aktivitelere katılmak ve kabullenme gibi kavramlar ve eylemler, gazetecilerin travmatik olaylarla baş etme yöntemleri arasında yer aldığı ortaya çıkmaktadır.

Çimen'in de aktardığı şekilde katılımcılardan sadece biri profesyonel destek yönlendirmesiyle yaşadığı travmaları atlatmaya çalıştığını belirtmiştir. Katılımcı 8, küçük yaştan beridir psikolojik destek aldığını söyleyerek takip ettiği travmatik olaylar sonrası özellikle Şampiyon Meleklerin gömülmesi, ölümlü kazalar gibi olayların rüyalarına girdiğini, başa çıkamadığı için psikiyatrinin önerisiyle ilaç tedavisi aldığını belirtmektedir. Katılımcı 8, “Ona anlattığımda bana bu tür olayların her zaman için yaşandığını, mesleği kendimin seçtiğini, eğer mesleğe devam edeceksem bunlarla yaşamaya alışmam gerektiğini anlattı. Yani savaşmak zorunda olduğumu belirtti. Travmatik olaylara gittikçe, adım attıkça ilerleyeceğimi söyledi. Her gittiğimde bu etkilerin daha da azalacağını anlattı. Öyle de oldu” demektedir (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Mart 2024).

Katılımcı 8'in aksine Katılımcı 5, bazı travmatik olayların etkisiyle başa çıkamadığını tam anlamıyla profesyonel destek olmasa da birilerinden yardım almaya çalıştığını ancak bu girişimin kendisindeki endişeyi daha da artırdığını vurgulamaktadır. Katılımcı 5, “Sıkıntılarımı profesyonel biriyle pek paylaşmayı tercih etmedim. Çünkü bana sağlıklı bir geri dönüş yerine endişeli bir geri dönüş yaptılar” demektedir. En yakın arkadaşları ve müdürleriyle durumu paylaşıp, destek istediğini ve yönergeleri uyguladığını anlatan Katılımcı 5, ayrıca alkol tüketimini çok azalttığını, uyku düzenini sağlamaya çalıştığını, spora başlayarak, sinirlilik halinin önüne geçmeye çalıştığını ifade etmektedir.

Katılımcıların tamamı, birçok kez travmatik haberlere gittikleri için sonucu ölüm dahi olsa artık bu tür olayların kendileri için sıradanlaştığını belirtmektedir. “Bu bizim işimiz” diyerek sürekli kendilerini telkin ettiklerini anlatan gazeteciler, travmatik olayların bıraktığı etkiyi düşünmeyerek, duygularını bastırarak, hatırlamamaya çalışarak baş etmeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Bir kesim katılımcı, baş etme yöntemleri arasında spor yapmak, ailesiyle vakit geçirmek,

uyumak, arkadaşlarıyla ve müdürleriyle yaşadığı sorunu konuşma-paylaşma gibi eylemleri sıralamaktadır.

Katılımcı 1, “Haberimi yazdıktan sonra olayı düşünmemek için, geri plana atıyorum. Bunu yapmazsam yaşamak mümkün değil”; Katılımcı 9 “Çok etkileniyoruz ama yansıtmıyoruz. Haberi yazıyoruz ama beynimizin bir köşesinde o anlar var. Hatırlamamaya, düşünmemeye çalışıyoruz” demektedir. Katılımcı 2, ilk dönemlerde yaşadığı kaygı durumunu aştığını artık travmatik olayların kendine sıradan geldiğini, “Biz gazeteciler, gündelik hayatta da çok sorunlarla karşılaştığımız için artık kaza da, ölüm de, hırsızlık da sıradan geliyor” sözleriyle aktarmaktadır. Katılımcı 3, “Hayata devam ediyorum” diyerek takip ettiği, maruz kaldığı olayların işinin bir parçası olduğunu bildiğini belirtirken Katılımcı 10 da “Kendimi bunun benim işim olduğuna, yapmam gerektiğine inandırdım. İlk zamanlar çok etkileniyordum. Daha sonra bunu yapmak zorundasın diyerek kendimi telkin ettim” şeklinde konuşmaktadır. Katılımcı 4, sürekli herkesi kontrol altında tutmaya çalışarak yaşadığı travmalarla baş etmeye çalıştığını, başarılı olup olmadığını bilmediğini çünkü korkuların halen sürdüğünü ifade etmektedir. Katılımcı 12, baş etmeye çalıştığı iki konudan birinin deprem, diğerinin araçla süratli seyahat etmek olduğuna işaret ederek “Kendimce tedbirler aldım. Mesela depreme karşı yatağımı duvara dayamamak, kapımı açık bırakmak gibi. Yaşadığım şeyleri arkadaşlarımla paylaşıyorum. Arabada seyahat ederken de arkadaşlarımı hız yapmaması konusunda sürekli uyarıyorum” demektedir.

Katılımcı 6, ailesiyle daha çok zaman geçirmeye başladığını belirterek “Aileme yöneldim. Hep olumlu enerjiyi onlara yansıtmaya çalıştım. Onlarla daha çok zaman geçiriyorum. Uzakta da olsa arkadaşlarımla sık sık haberleşiyorum. Onları da bir gün kaybedeceğim düşüncesini travmatik bir şekilde öğrendim. Zamanın kıymetini bilmeye başladım” ifadelerini kullanmaktadır. Katılımcı 7 ise spora başladığını, daha çok uyuduğunu ve alkol tükettiğini söylemektedir.

5.1 Profesyonel Destek Ve Travma Eğitimi Konusunda Gazetecilerin Yaklaşımları

Çalışmaya katılan gazetecilere, “Mesleğine başlamadan önce ve meslek hayatları boyunca karşılaşılabilecekleri travmatik olaylara hazır olabilmeleri için

profesyonel destek sağlanmalı mı, siz böyle bir destek aldınız mı, şirketiniz veya devlet tarafından?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcılardan biri hariç böyle bir desteğin kendilerine hiçbir şekilde sağlanmadığını vurgulamaktadır. Eğitim alan katılımcı ise, sosyal hizmet uzmanı olduğu için travmayla ilgili dersler aldığını belirtmektedir. Katılımcı 10, “Sosyal hizmet bölümü mezunuyum. Bu tür travmalarla nasıl başa çıkacağımız hakkında psikoloji dersleri de aldık. Aynı zamanda sosyal hizmet bölümünün içerisinde verilen alan derslerinde de bu tür travmalarla nasıl başa çıkabileceğimiz konusunda eğitim veriliyordu. Yaşadığım travmaları bu eğitimler sayesinde bastırabildim” demektedir (Katılımcı 10, kişisel görüşme, Şubat 2024).

Travmatik olayları haberleştiren gazetecilerle yapılan çalışmaların birçoğunda, şiddet içeren haberlerle ilgili bilgi toplamak, hikayesini oluşturmak, yazmak hakkında eğitim almış oldukları ancak travmatik olaylarla baş etme, travmayı anlama, tanıma, stres belirtilerinin ne olduğunu bilme konusunda herhangi bir eğitim veya bilgilendirme almadığı belirtilmektedir. Araştırmalarda gazetecilere yönelik verilen eğitimlerin yanı sıra çalıştıkları medya kurumlarında travma haberciliğine dair eğitim veya bilinçlendirme programı eksiklikleri olduğuna işaret edilmektedir (Gönden ve Şafak, 2022).

Travma haberciliği eğitiminin yaygınlaşması gerektiğini savunan Şafak (2023), travmatik olayların medya çalışanlarını ruhsal olarak etkileyebileceği gibi haber niteliğini de etkileyebileceği görüşünü ortaya koymaktadır.

Şafak’ın görüşünü destekleyen Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 10, Katılımcı 11 ve Katılımcı 12, gazetecilere mesleğe başlamadan önce mutlaka travmatik olaylara hazır olabilmeleri için profesyonel destek sağlanması gerektiğini düşünerek nedenlerini de açıklamaktadır. Katılımcı 7, gazeteciler arasında daha güçlü karakterlere kıyasla hassas ruhlu olanlar bulunduğunu ve travmatik olaylarla başa çıkamayabildiklerini belirtmektedir. Katılımcı 8, yaşayarak öğrenmenin daha iyi tecrübe kazandırdığını ancak bu tür durumlara hazır olmanın süreci atlatmak için yardımcı olacağını düşünmektedir.

Katılımcı 1, uzmanların yönlendirmesinin gazeteciler için iyi bir deneyim olacağını ifade ederek İsiyas süreci sonrası Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği’nin profesyonel destek amacıyla bir çalışma düzenlediğini ancak toplu terapi olduğundan

yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Katılımcı 1, her gazeteciye ayda bir kez bile olsa devlet veya herhangi bir meslek kuruluşu tarafından yarım saat bile olsa psikolojik destek verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Katılımcı 2, profesyonel destek almamakla birlikte henüz üniversitedeyken psikolojik ve rehberlik merkezinin düzenlediği duygusal olaylarda, sorunlarda insanın nasıl düşünmesi gerektiğini anlatan bilişsel terapi yöntemleri eğitimine katıldığını ayrıca terapi yöntemleri, teknikleriyle ilgili kitaplar da okuyarak yaşadığı süreci atlatmaya çalıştığını belirtmektedir.

Katılımcı 4, mesela yakınına kaybeden biriyle konuşurken nasıl davranılması gerektiği konusunda eğitim verilebilmesi gerektiği görüşünü ortaya koymaktadır.

Katılımcı 5, her insan özünde duygularıyla hareket ettiğine işaret ederek “Gazetecilik, bir insanı mesleği yapamayacak duruma getirebilir. O yüzden profesyonel destekler alıp mesleğe daha bilinçli başlamak, psikolojik etkilerin daha az düzeyde yaşanmasını sağlamak iyi olur” demektedir. Katılımcı 6 da ilk travmatik olayında ciddi bir travma yaşadığına dikkat çekerek psikolojik desteğin faydalı olabileceği görüşünü belirtmektedir.

Katılımcı 10, Katılımcı 11 ve Katılımcı 12, meslek öncesi verilecek eğitimle gazetecilerin olaylara bakış açısının daha farklı olabileceğini düşünmektedir.

Diğer 10 katılımcının aksine 2 gazeteci ise, olayla yüzleşmeden öğrenmenin olmayacağını bu nedenle meslek öncesi profesyonel desteğin pek bir anlam taşımadığını düşünmektedir. Katılımcı 3, görüşünü şöyle belirtmektedir:

“İnsan bence bu olaylara hazır olamaz. Yani şimdi istediğiniz kadar senaryolar anlatılsın size, canlandırılınsın, o anı yaşamadıktan, yüzleşmedikten sonra psikolojinin kaldırıp kaldıramayacağını anlayamazsınız. Meslekte yolun başında olup bu olayları kaldıramayacağını fark edip mesleğe devam etmeme kararı alan ya da mesleğin farklı kulvarlarına geçen insanlar da olabilir. Yani bence biraz da insanın kendi gelişimiyle, ruh haliyle alakalıdır. Travmatik olaylar karşısında evet insanın psikolojik desteğe ihtiyacı olabilir ama soğukkanlılığını koruyamazsa gazetecilik yapamaz. Psikolojik desteğe bu yönde saygım olsa da insan eğer bu işi yapabilecek sağlam iradeye sahipse, sağlam bir ruh haline sahipse yani bu işe devam edebilir” (Katılımcı 3, kişisel görüşme, Mart 2024)

Katılımcı 9, güçlü psikolojiye sahip olmayan kişilerin gazetecilik yapmayacağına dikkat çekerek “Örneğin ‘kan göremem, kan görürsem bayılırım’ gibi travması olanlar var. Bizim mesleği yapmak için öncelikle ruh olması lazım. O ruhtan sonra psikolojik destekle de bu olumsuzluklar atlatılabilir. Ancak bunlar olmadıktan sonra istediği kadar psikolojik destek alsın, bu işi yapamaz. Günün sonunda karakter olarak gazetecilik mesleğine hazır olmayan bir kişi, destek de olsa bu işi yapamaz. Günün sonunda yine aynı şeyleri yaşamaya devam edecek” şeklinde görüşünü ortaya koymaktadır.

Travma eğitimi konusunda büyük bir kesim katılımcı olması gerektiğini savunurken, az bir kesim ise eğitim yerine deneyim vurgusu yapmaktadır. Çalışmaya katılan gazetecilerin yukarda detaylı şekilde anlatıldığı gibi, travmatik olaylardan etkilendikleri, gördükleri detayların hayatlarına yansıdığı, bir şekilde kendi yöntemleriyle bu durumlarla baş etmeye çalıştıklarını görülmektedir. Katılımcılardan biri hariç travmatik olaylar sonrası travmatik etki yaşamalarına karşın, psikolojik desteğe ihtiyaç duymadıklarını, süreci kendi başlarına aşamabildiklerini belirtmektedir.

Profesyonel destek alan Katılımcı 8, “Etkisinde kaldığım travmatik olaylarla baş edemediğim için psikiyatriye gidiyorum. Aynı zamanda yine bugün içinde mesela yaşadığım kötü bir olay olsa yine gittiğim zaman anlatıyorum. Ne yapmam gerektiğini konuşuyoruz” demektedir. Bu arada, Adıyaman’da meydana gelen depremde yıkılan Grand İsiyas Oteli’nde kalan 35 Kıbrıslı Türkün yaşamını yitirmesi sonrası başlatılan arama-kurtarma çalışmalarını yerinde izleyen Katılımcı 5, orada yaşadığı süreci atlatabilmesi için profesyonel destekler verilmesi için teklif aldığını ancak yaşadıklarının makalelere konu edilmesi amacıyla çağrıldığını, kendisine hiçbir tavsiyede bulunulmadığını kaydetmiştir.

BÖLÜM V

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Komuoyuna enformasyon sağlamakla görevli gazeteciler meslek yaşamları boyunca sayısız haber yapmakta bunların bir kısmını ise travmatik haber olarak tanımlanan kaza, afet, cinayet, intihar, şiddet gibi haberler oluşturmaktadır.

Araştırmalar gazetecilik mesleğinin yüksek düzeyde travmaya maruz kalan meslekler arasında olduğunu ortaya koymaktadır (Backholm & Björkqvist, 2010, Feinstein, Audet, vd., 2014, Dworznik, 2011). MacDonald ve arkadaşları (2023), gazetecilerin

işle ilgili yüksek düzeyde travmaya maruz kaldığını, travma sonrası stres bozukluğu semptomlarını gösterme eğiliminde olduklarını hatta depresif belirtiler gösterebileceğini vurgulamaktadır. McMahon (2005) da iş gereği travmaya maruz kalan gazetecilerin depresyon, anksiyete, stres, öfke, uzaklaşma-ayrışma, travma sonrası stres bozukluğu ve travma sonrası büyüme yaşayabileceğini belirtmektedir. Nöropsikiyatri Profesörü Anthony Feinstein'in yaptığı çalışmaya göre de muhabirlerde merhamet yorgunluğu semptomlarının belirtileri arasında olan sinirlilik, öfke patlamaları, yoğunlaşma güçlüğü ve uyku bozuklukları görülürken, muhabirlerin büyük çoğunluğunda post travmatik stres bozukluğu çıkmamasını da şiddet olaylarına karşı bağışıklık kazanmalarına bağlamaktadır (Feinstein, 2006, s. 33-39). Literatürde doğal afet haberciliği, şiddet haberciliği, travma haberciliği veya kriz haberciliği gibi çeşitli tanımlarla yer alan ve bu çalışmada tüm bu haber türlerini kapsamı bakımından travma haberciliği bu çalışmanın ana konusunu oluştururken, konu gazetecilik mesleği bağlamında nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır.

Travmatik olayların gazeteciler üzerindeki etkisini konu olan bu çalışma, travma haberciliği yapan ve bu olaylara tanıklık eden gazetecilerin bu alandaki mesleki deneyimlerini, bu deneyimler sonucunda psikolojik olarak nasıl bir etki altında kaldıklarını ayrıca bu durumların özel hayatlarında nasıl bir iz bıraktığını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Kuzey Kıbrıs örneği üzerinden yapılan bu çalışmada, kaza, cinayet, intihar, doğal afet gibi travmatik olayları bire bir takip edip, haber yapan ve fotoğraflayan 12 gazeteciyle yüz yüze derinlemesine görüşülerek, travma haberciliğinin gazeteciler üzerinde nasıl bir etki bıraktığı, bu durumlarla nasıl başka çıktıkları ayrıca travma eğitiminin bu süreçteki yeriyle ilgili görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, tematik analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiş olup, katılımcıların sorulara verdiği yanıtlara göre temalar ve kodlar belirlenmiştir. Buna göre, “Mesleki Zorluklar”, “Gazetecilik Mesleğinin Aile ve Sosyal İlişkilere Yansıması”, “Travmatik Etki Yaratan Olaylar”, “Travmatik Olayların Psikolojik Etkisi”, “Travmatik Olayların Gazetecinin Hayatında Yarattığı Davranış Değişiklikleri”, “Gazetecilerin, Travmatik Olayların Bıraktığı Etkiyle Baş Etme Yöntemleri” ve “Travma Eğitimi Konusunda Görüşler” başlıkları tema olarak ortaya çıkmıştır.

Travmatik olayları takip edip, haber yapan gazetecilerin bu olaylardan nasıl etkilendiklerini araştırmak amacıyla yapılan bu çalışma sonucunda, gazetecilik

mesleğinin birincil veya dolaylı travmatik etki yaratan bir iş alanı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Travmatik olayların yanı sıra travma mağdurlarına da maruz kalan gazeteciler (Backholm ve Bjorkqvist 2012; Brown vd. 2012), KKTC örneğindeki mülakatlarda da anlatıldığı gibi travmatik olay yerlerinden korkunç detaylar toplayarak, bunları haberlerinde işlemektedir (Lifton ve Faust 2009).

Gazetecilik mesleğinin zorlukları temasına bakıldığında katılımcılar, zaman kısıtlılığını, tanıdıkların haberini yapmayı, sahada karşılaştıkları müdahaleyi, ekonomik zorlukları, siyasi baskıyı ve mesleki stresi mesleki zorluklar arasında sıralamaktadır. Sahada karşılaştıkları müdahaleler nedeniyle mesleklerini yapmakta zorlanma gazetecilerin ortaya koyduğu bir diğer mesleki zorluk olarak öne çıkarken, maddi zorluklar gazetecilerin mesleklerine ilişkin zorlandıkları noktalar olarak algılanmaktadır. Medya sektörünün sıklıkla politik, siyasi veya ticari baskıya maruz kaldığı birçok araştırmada yer alırken, bu çalışmaya katılan gazeteciler de bunu doğrulayarak çok sık olmamakla birlikte bu baskılar nedeniyle mesleklerini yapamadıkları zamanlar olduğunu ifade etmektedir.

KKTC medyası üzerine yayın hizmetleri, sahiplik yapısı ve haber üretim süreciyle ilgili bir çalışma yapan Özen Çatal (2006), Kıbrıs Türk televizyon ile radyo kanallarının günümüzdeki politik ve ekonomik yapı içerisinde şekillendiğini belirtmektedir. Medya kuruluşlarının siyasi anlamda sağ ve sol görüş olarak ikiye bölündüğünü saptayan Çatal, bu durumun medya kuruluşlarının politik yanlılığını ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Çalışmanın önemli bulgularından biri ise, baskı ve denetim konusunda olmuştur. Çatal, kendi haberlerini üreten kuruluşların yöneticileriyle yüz yüze yaptığı mülakatlar sonucunda “yayın kuruluşlarının üzerinde kimi zaman doğrudan, kimi zaman da dolaylı baskı ve denetim olduğunu” saptamıştır. Buna örnek olarak ise, özel kuruluşların patron denetiminde, kamu kuruluşlarının ise hükümet denetiminde yayın yaptığını ortaya koymuştur. Müdahalelerin her zaman açık olmadığı belirtilen çalışmada, haber merkezlerinde çalışanların medya kuruluşunun politik davranışını bilerek hareket ettiğinden haberlerini bu yönde ürettiğinden, çoğu durumda da otokontrol mekanizmasının devrede olduğundan söz edilmektedir. Çatal, Kuzey Kıbrıs’taki radyo ve televizyon kanallarını “ekonomik açıdan zayıf kuruluşlar” olarak tanımladığı çalışmasında, bu

durumun kuruluşların reklam veren baskısına da kolaylıkla maruz kalmalarına yol açtığını belirtmektedir (Çatal, 2006).

Mesleki zorluklar teması altında öne çıkan kodlar arasında gazetecilik mesleğinin aile ve sosyal hayatta yarattığı sıkıntılar ile iş ve özel hayat arasındaki ikilem olarak dikkat çekmektedir. Mesleğin mesai saatlerinden bağımsız ve hayatın her alanına yayılan doğası nedeniyle meslek ve özel hayat arasındaki ayrımın yapılamaması katılımcılar tarafından mesleğin zorlukları arasında sıralanmaktadır.

Bu çalışmanın ana temalarından biri olan travmatik olayların gazeteciler üzerindeki etkisiyle ilgili sonuçlara bakıldığında ise katılımcıların takip ettikleri travmatik haberler sonrası yaşadıkları ikincil travmaların yaşamlarına etki ettiği görülmektedir. Çalışma kapsamında yer alan 12 gazeteci de travmatik olaylar listesine giren haber türlerinin neredeyse birçoğuna tanıklık etmiştir. Ölümlü ve yaralanmalı trafik kazaları, mahkeme haberleri, cinayet, intihar, cenaze, deprem, yangın, sel gibi doğal afetleri takip edip haber yapan katılımcıların, unutamadıkları travmatik olayları anlatırken beden dilini sıklıkla kullanması, bazı konularda detay verirken, bazı konularda suskun kalmayı tercih etmesi bu tür olayların kendilerinde ciddi bir etki bıraktığını göstermektedir. Gazetecilerin olay yerinde gördükleri, tanıklık ettikleri birçok detay kayıtlara geçmiştir ancak etik ilkeler kapsamında ve kamuoyu yararı düşünülerek bu bölümler, sınırlandırılmış olup, özet şeklinde çalışmada yer almıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere gazeteciler, travmatik olayları takip ederken, insan psikolojisini zorlayan birtakım gerçeklere tanıklık etmektedir.

Katılımcılar kendilerini en fazla etkileyen travmatik olayların cinayet, deprem, trafik kazaları, farklı şekillerde karşılaştıkları sonucu ölüm olayları sıralamaktadır. Buna benzer sonuçları, Pyevich, Newman ve Daleiden'in (2003) ABD'de yayınlanan günlük gazetelerde görev yapan 906 gazeteciyle travma deneyimleri üzerine yaptığı araştırmada da görmek mümkündür. Burada da katılımcılar en stresli travmatik olayların yaralanan/ölü çocuklar, cinayet, trafik kazaları olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan temalardan biri olan "Travmatik Olayların Psikolojik Etkisi"nin alt kodlarına bakıldığında, gazetecilerin travmatik olay takibi yaptıktan sonra psikolojik olarak etkilendikleri görülmüş, katılımcılar bu durumu uykusuzluk, şüphencilik, panik ve korku, öfke, empati, yansıtma ve bastırma gibi duygularla açıklamıştır. Farklı örneklerle bu psikolojik etkiyi anlatan

katılımcılar, travmatik olaylarla ilk karşılaştıklarında yaşadıkları etkileri, “Panik oluyorum”, “Hayatı sorguluyorum”, “Sarsıldığımı hissediyorum”, “Öfkeleniyorum”, “Tedirginlik yaşıyorum” ifadeleriyle dile getirmektedir. Travmatik olayların psikolojik etkileri arasında ilk sıraya uyuyamama, uyumakta zorlanma durumunu koyan gazeteciler, olay yerinde gördüklerinin etkisinden çıkamadıklarını belirterek, zaman zaman karşılaştıkları olayları rüyalarında yeniden yaşadıklarını anlatmaktadır.

Travmatik olayları takip eden 12 gazeteciyle yapılan mülakatlar sonucunda, gazetecilerin tanıklık ettikleri olaylar sonrası yaşadıkları psikolojik etkiler benzerlik gösterdiği gibi farklı tepkileri olduğu da görülmüştür. Bıçakçı ve Okumuş’un (2023) ifade ettiği gibi, mülakat yapılan gazetecilerde de, olay anını tekrardan yaşama, travmatik anı hatırlatan durumlardan kaçınma, artmış uyarılmışlık gibi belirtiler ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmaya katılanlarda görülen depresyon, sosyalleşme sorunu, kaygı bozukluğu, uykusuzluk, başa çıkma zorluğu, öfke ve gerginlik gibi psikolojik sorunlar da McMahon’un (2001) tezini destekler niteliktedir.

Ayrıca travmatik olayları takip eden 12 gazeteciyle yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen verilere bakıldığında, Atalay’ın da (2017) belirttiği gibi, katılımcıların suçluluk hissi, tükenmişlik, depresyon, merhamet yorgunluğu gibi ruhla ilgili bozukluklar yaşadığı söylenebilmektedir.

Travma sonrası stres bozukluğu semptomları arasında sıralanan kötü rüya görme, uyku bozukluğu, rahatsız edici hatıralar, duyarsızlaşma, suçluluk hissi gibi durumlar (Simpson ve Boggs, 1999), çalışmaya katılan 12 gazetecide de farklı şekillerde görülmektedir.

Katılımcılar görüşmeler sırasında mesleklerini yaparken karşılaştıkları travmatik durumlar esnasında yaşadıkları duygu durumlarından bazılarını, “duygu değişimi”, “taraf olma”, “ağlama veya ağlama hissi”, “üzülme” şeklinde de ifade etmektedir.

Simpson ve Boggs’un (1999) yaptığı bir çalışmanın sonucunda görüldüğü gibi, bu çalışmada da gazeteciler, güvenlik güçlerindeki personel gibi çalıştıklarını ifade ederek, acıya dayanıklı olduklarını ve yaşadıkları olayların etkilerinden dolayı maruz kaldıkları ruhsal sorunları da önemsemediklerini belirtmektedir.

Bu çalışmadaki önemli bulgulardan biri de gazetecilerin travmatik olaylarla ilgili deneyimleri arttıkça, bu olaylara karşı ayrışma, duyarsızlaşma, duygusuzlaşma gibi ruhsal değişim göstermiş olmaya başlamalarıdır. Gazetecilerin bu tür deneyimler

sonucunda ortada yaşanan bir felaket varken, bunu rutin bir iş olarak görmeye başladığı gözlemlenmiştir.

Meslek yaşamları boyunca bu kadar çok travmayla karşılaşan gazetecilerin yüzleştiği bazı gerçekler yaşam şekillerini de etkilemiştir. Çalışmanın temalarından biri olan “Travmatik Olayların Gazetecinin Hayatında Yarattığı Davranış Değişiklikleri” başlığı incelendiğinde, gazetecilerin travmatik olaylarla ilgili deneyimleri sonrası endişe düzeylerinin arttığı gözlemlenmiş, trafikteki alışkanlıklarını değiştirmek, gelen telefonlara karşı duyarlılık geliştirmek, depreme karşı tedbir almak, hayatın değerini anlayarak yaşantılarında değişiklikler yapmak şeklinde davranış değişiklikleri geliştirdikleri görülmüştür.

Bu kadar çok travmatik olayla karşılaşmış, etkilenmeye rağmen hayata sağlıklı şekilde devam edebilmenin yolları sorgulanması gereken unsurlar arasında yer alırken, bu çalışmada “Gazetecilerin, Travmatik Olayların Bıraktığı Etkiyle Baş Etme Yöntemleri” de incelenmiştir. Sorulara verilen yanıtlardan gazetecilerin travmatik olaylar sonrası ruhsal ve karakter değişimi yaşadıkları, travmatik olaylarla ilgili de farklı şekillerde baş etme yöntemleri geliştirdikleri görülmüştür.

Gazetecilerin bu süreci psikolojik destek alarak aşmaya çalışma yöntemini pek tercih etmediği anlaşılmaktadır. Mülakat yapılan 12 gazeteciden sadece biri, travmatik olaylarla başa çıkamadığı için psikiyatrik desteğe ihtiyaç duymuştur. Çalışmaya katılan çoğu gazetecinin ise travmatik olaylarla başa çıkma yöntemleri arasında yakın çevresiyle hislerini paylaşma ve yakın çevrelerinden tavsiyeler alma, alkol alımını azaltma, uyku düzenini geri kazanma ve spora başlama gibi hayatlarına sağlıklı aktiviteler kazandırmak yer almaktadır. Bunun yanında katılımcıların, daha çok sosyal aktivitelere katılmaya çalışmak, iş stresinden arınmak için çabalamak gibi yöntemlere başvurduğu görülmektedir.

Travmatik olayların gazeteciler üzerinde bazı semptomlar gösterebileceğini ortaya koyan bu kadar araştırma mevcutken bu alanda gazetecilerin yaşadığı duyguların bozuklukları ve travmalarının medya eğitimi veren kurumlar, haber merkezleri ile devlet tarafından göz ardı edildiği bu çalışma sonucunda ortaya çıkan önemli bulgulardan biri olmuştur.

KKTC örneği üzerinden yapılan bu çalışmada, gazetecilerin travmatik olaylardan duygusal ve psikolojik olarak etkilendiği ortaya çıkmaktadır. Literatürdeki birçok araştırmanın da desteklediği bu sonuç, gazetecilerin mesleğe

başladıklarında travmatik olaylarla karşılaşmaya hazır olmadıklarını, travmanın ne olduğunu, etkilerinin, baş etme yöntemlerinin neler olduğunu bilmediklerini ortaya koymaktadır (Dworznik ve Grubb, 2007; Maxson, 2000). Ayrıca, KKTC örneğinde yapılan çalışma sonucunda gazetecilerin, meslekleri boyunca karşılaşacakları travmatik olayların kendilerinde bırakabileceği etkiler konusunda yöneticileri ya da çalıştıkları kurumlar tarafından ikaz edilmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç da Newman ve arkadaşlarının (2003) ölümlü, yaralanmalı ve travma içeren olayları fotoğraflayan 875 foto muhabirleriyle yaptığı çalışmada sonucunda, gazetecilere yaptıkları işin ruh sağlığına olumsuz etki edebileceği konusunda çalıştıkları kurum tarafından çok az oranda (yüzde 11) ikaz edildiği sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Özetle, gazeteciler medya eğitimi aldıkları kurumlarda travmatik olayları nasıl haberleştireceklerini öğrenirken, bu durumlarla nasıl baş edeceklerine yönelik herhangi bir eğitim veya destek almadığı ortaya konmaktadır. Katılımcıların mesleğe ilk başladıkları yıllarda travmayı anlama ile stres belirtilerini tanıma ve başa çıkmayla ilgili bilgiden ve tecrüben yoksun olduğunu ortaya koyan bu çalışmada, gazeteciler bu alanlardaki eğitim eksikliğine dikkat çekmektedir. Ayrı tema olarak işlenen “Profesyonel Destek Ve Travma Eğitimi Konusunda Gazetecilerin Yaklaşımları” konusunda katılımcıların büyük çoğunluğu mesleğe başlamadan önce ve meslek hayatları boyunca karşılaşabilecekleri travmatik olaylara hazır olabilmeleri için kendilerine hiçbir şekilde profesyonel destek sağlanmadığını belirtmiş olup, bu alanda gazetecilere eğitim verilmesi gerekliliğinin altını çizmiştir. Katılımcıların çok küçük bir kısmı ise olayla yüzleşmeden travmayı öğrenmenin mümkün olmadığı görüşünü savunmaktadır.

Sürekli travmatik olaylara maruz kalan kişilerde merhamet yorgunluğu, olayları normalleştirme, sevdiklerini korumaya çalışma, üzerine düşme, ağlama, öfke, agresiflik gibi patlamalar yaşama durumları görülebileceği belirtilirken (Zara, 2011; Şentürk, 2020) araştırma bulgularında da bu durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Travmatik olayların gazeteciler üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışma sonucunda, Kuzey Kıbrıs'ta muhabirlik yapan gazetecilerin, karşılaştıkları travmatik deneyimler sonucunda duygu durumlarında değişiklikler olduğu görülmekte, bu bağlamda gazetecilerin söz konusu durumlarla başa çıkabilmesi için travma eğitimi ve psikolojik destek ihtiyacı ortaya konmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akcan, G. (2018). Travma sonrası büyüme: Bir gözden geçirme. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3(3), 61-70.
- Akdal, T. (2017). Haberciliğin Etik Kodları Bağlamında Gazetecilerin Polis Adliye Haberlerine Vehaber Öznelerine Bakışıyla İlgili Bir Derinlemesine Mülakat Çalışması. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 5(18), 2067-2085.
- Akdal, T. (2018). Haberciliğin Etik Kodları Bağlamında Gazetecilerin Polis Adliye Haberlerine Ve Haber Öznelerine Bakışıyla İlgili Bir Derinlemesine Mülakat Çalışması. Ulakbilge, 5 (18), s.2067-2085.
- Akgül, S. K. (2017). Olağanüstü Durumlar, İletişim Ve Habercilik Yaklaşımları. TRT Akadem2(3), 6-47.
- Akkas, M. A., Hossain, M. I. ve Rhaman, S. (2015). "Causes and Consequences of WorkFamily Conflict (WFC) among the Female Employees in Bangladesh: An Empirical Study". Journal of Business and Economics, 6(12), 2063-2071.
- Alp, S., & Taşkın Şahin, Ç. (2008). Eğitimde Yansıtıcı Düşüncenin Önemi Ve Yansıtıcı Düşünceyi Geliştirme. Milli Eğitim, 37(178), 311-320.
- Altun, F. (2011). Medya etiği ve tarafsızlık söylemi. İş Ahlakı Dergisi, 4(8), 9-24
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık
- Amend, E., Kay, L., & Reilly, R. C. (2012). Journalism on the spot: Ethical dilemmas when covering trauma and the implications for journalism education. Journal of Mass Media Ethics, 27(4), 235-247.
- American Psychiatric Association, D. S. M. T. F., & American Psychiatric

Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5 (Vol. 5, No. 5). Washington, DC: American psychiatric association.

Anar, Ü. İ. E. (2021). Sosyal Medya Ortamında Yer Alan Afet Haberlerinde Etkileşim; İzmir Depremi Örneği. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 11(3), 1129-1147.

APA, A. P. A. (2013). Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders. The American Psychiatric Association.

Atalay, G. E. (2017). Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma. Marmara İletişim Dergisi, (28), 21-32.

Backholm, K. (2012). Work-related crisis exposure: psychological trauma and PTSD in news journalists. Abo Akademi University, Vasa.

Backholm K. and Bjorkqvist, K. (2010). The effects of exposure to crisis on well-being of journalists: A study of crisis-related factors predicting psychological health in a sample of Finnish journalists, Media, War and Conflict, 3(2):138-151. Doi: 10.1177/1750635210368309

Backholm K. and Bjorkqvist, K. (2012). The Mediating Effect of Depression Between Exposure to Potentially Traumatic Events and PTSD in News Journalists. European Journal of Psychotraumatology 3: 2–8.

Backholm, K., & Idås, T. (2015). Ethical Dilemmas, Work-Related Guilt, And Posttraumatic Stress Reactions Of News Journalists Covering The Terror Attack İn Norway İn 2011. Journal Of Traumatic Stress, 28(2), 142-148.

Banar, S. B. (2013). Medyada temel ayrımlar ve etiğe ilişkin değerler. A. Oğuz Ünlüer (Ed.), Medya ve etik (2-18) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Barnes, L. (2013). A Trauma Shake-Up: Are NZ Graduates Being Prepared For The Real World?. *Pacific Journalism Review*, 19(1), 282-289.
- Barnes, M. L. (2016). *Journalism and everyday trauma: A grounded theory of the impact from death-knocks and court reporting* (Doctoral dissertation, Auckland University of Technology).
- Basmacı, G. (2022). İnternet Gazetelerinin Haber Yazım Kuralları Çerçevesinde Analizi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 10(21), 1-23.
- Bayram, S., Duman, R. N. ve Demirtaş, B. (2018). Üç İnsan, Bir Olay, Üç Farklı Travmatik Deneyim Süreci, *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1 (1), 165-182.
- Beam, R. A., & Spratt, M. (2009). Managing Vulnerability: Job satisfaction, morale and journalists' reactions to violence and trauma. *Journalism Practice*, 3(4), 421-438.
- Bellavia, G. M., Frone, M. R. (2005). *Work Family Conflict.*,J. Barling, E.K., Kelloway, M.R. Frone.(Editors). *Handbook of Work Stress*. United States of America: Sage Publications.
- Bıçakcı, A. B., & Okumuş, F. E. E. (2023). Depremin Psikolojik Etkileri Ve Yardım Çalışanları. *Avrasya Dosyası*, 14(1), 206-236.
- Birliği, A. P. (1994). *Mental Bozuklukların Tanısal Ve İstatistiksel El Kitabı (DSM-IV: Diagnostic and statistical manual of mental disorders)*(E. Köroğlu, Çev.). Hekimler Yayın Birliği.
- Bisson, J. I., Brayne, M., Ochberg, F. M., & Everly Jr, Ph D, G. S. (2007). Early Psychosocial İntervention Following Traumatic Events. *American Journal Of Psychiatry*, 164(7), 1016-1019.

- Boyatzis, R. E. (1998). Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development. sage.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. S. N. Şad*, N. Özer** ve A. Atli*** (Çevirenler). Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education, 7(2), 873-898. doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. American Psychological Association.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. Qualitative research in sport, exercise and health, 11(4), 589-597.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Novel insights into patients' life-worlds: the value of qualitative research. The Lancet Psychiatry, 6(9), 720-721.
- Breslau, N., Chilcoat, H. D., Kessler, R. C., & Davis, G. C. (1999). Previous Exposure to Trauma and PTSD Effects of Subsequent Trauma: Results from the Detroit Area Survey of Trauma. American Journal of Psychiatry, 156 (6), 902-907
- Browne, T., Evangeli, M., & Greenberg, N. (2012). Trauma-related guilt and posttraumatic stress among journalists. Journal of Traumatic Stress, 25(2), 207-210.
- Buchanan, M., & Keats, P. (2011). Coping with traumatic stress in journalism: A critical ethnographic study. International journal of psychology, 46(2), 127-135.
- Bulunmaz, B. (2016). Çocuk suçları ve medyanın etik sorumluluğu. Sentez Yayıncılık.
- Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (1999). Facilitating posttraumatic growth: A

clinician's guide. Routledge.

Calumbiran, A. J. (2021). Trauma Vs. Duty: Confronting The Moral Obligation Of Newsrooms To Protect Journalists From Psychological Harm. *Global Media Journal*, 19, 37.

Can, H. (1994). *Organizasyon ve Yönetim*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Can, Halil. (2002). *Organizasyon ve Yönetim*. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi):

Çaplı, B. & Taş, O. (2009). *Kriz haberciliği, Televizyon Haberciliğinde Etik*.

Çaplı, B., Taş, O. (2010). "Kriz Haberciliği". B. Çaplı, H. Tuncel (Ed.), *Televizyon Haberciliğinde Etik*. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara,237-250.

Çatal, Ö. (2006). *KKTC Radyo Ve Televizyon Örgütlerinin Yayın Hizmetleri, Sahiplik Yapısı Ve Haber Üretim Süreçleri*. *Küresel İletişim Dergisi* , 1 (Bahar).

Cengiz, C., & Karataş, F. Ö. (2016). *Yansıtıcı Düşünme Ve Öğretimi*. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(211), 5-27.

Çetin, Z. N. (2019). *İş ve aile yaşamında çatışma ile iş doyumunu ilişkisi: Medya çalışanları üzerine bir araştırma* (Master's thesis, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Çetinkaya, E. (2022). *Kriz Haberciliği Ve Etik: Televizyon Haberlerinde Koronavirüs Pandemisi ATV ve FOX TV örneği*.

Çevik, A. C. (2019). *Türkiye'de Gazetecilik Pratikleri Ve Dolaylı Travma Deneyimleri*.

- Chen, Z. T. (2017). Trauma Reporting And Its Impacts On Journalists: A Case Study Of Leading Chinese News Outlets.
- Chibundu, I. S. & Ishak Md S. A. (2013). A Comparative Analysis of Crisis Reporting in the Malaysian and Nigerian Newspapers. GSTF International Journal on Media & Communications(JMC),Sayı.1 No:1.
- ÇİMEN, S. (2020). Öldürmeyen acı güçlendirir mi? Travma sonrası büyüme ve kolektivistik başa çıkma stillerinin ilişkisi. Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 3(5), 158-174.
- Clarke, V., & Braun, V. (2013). Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The psychologist*, 26(2), 120-123.
- Çolak, B., Kokurcan, A., & Hüseyin, H. Ö. (2010). DSM'ler Boyunca Travma Kavramının Seyri. *Kriz Dergisi*, 18(3), 19-26.
- Coşkun, R., Altunışık, R., ve Yıldırım, E. (2007). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS uygulamalı. Sakarya: Sakarya yayıncılık.
- Coşkun, M. (2020). Kriz Zamanlarında Haber Üretim Süreci. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(48), 274-290.
- Culver, L. M., McKinney, B. L., & Paradise, L. V. (2011). Mental health professionals' experiences of vicarious traumatization in post-Hurricane Katrina New Orleans. *Journal of Loss and Trauma*, 16(1), 33-42.
- Değer, K. (2017). Olağanüstü Durum Haberciliğinin Atatürk Havalimanı Terör Eylemi Üzerinden İncelenmesi . *TRT Akademi* , 2 (3) , 98-115 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/28362/302183>

Demiroğlu, H. (2012). Kriz Haberciliği Bağlamında Domuz Gribi Haberlerindeki Panik Unsurların Belirlenmesi (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).

Demir, D. H., & Balcı, E. V. (2019). Kriz Haberciliği Ve Etik Sorunsalı. Ege Üniversitesi İletişim Fakóltesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, (11), 48-56.

Demir, D. H. (2019) Gezi parkı olayları ve 15 Temmuz darbe girişimi haberlerinin kriz haberciliği kapsamında etik açısından karşılaştırılması (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Demirtaş, Hasan. (2000). Kriz Yönetimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Yıl: 6, Sayı: 23, s. 353-373, Yaz.

Dewey, J. (2010). How we think. Boston: Heath.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-V (2013). Washington, DC: American Psychiatric Association.

Dilara, Ş. (2020). Modernizm Ve Fotojurnalizm Kavramları Bağlamında Hafıza İnşası Ve Merhamet Yorgunluğu (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).

Dolunay, Ayhan ve Keçeci, Gökçe (2016). Copyright Problems in the Turkish Cypriot Law within the framework of Communication Ethics. International Journal of Current Research 8, (12): 43209-43214.

Dolunay, A., & Kasap, F. (2017). Basın Hak Ve Özgürlüklerinin Yeni Medya Üzerinden Değerlendirilmesi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örneği.

Dolunay, A., Ögüç, Ç., & Kasap, (2018) F. Ethics In Communications And New Media Journalism: A Review On The Presentation Of Judicial News In Trnc News Sites.

- Dworznic, G., & Grubb, M. (2007). Preparing for the worst: Making a case for trauma training in the journalism classroom. *Journalism & Mass Communication Educator*, 62(2), 190-210.
- Dworznic, G. (2008). *The Psychology of Local News: Compassion Fatigue and Posttraumatic Stress in Broadcast Reporters, Photographers and Live Truck Engineers*. Doktora Tezi, Kent State University, Kent, OH.).
- Dworznic, G., & Garvey, A. (2019). Are we teaching trauma? A survey of accredited journalism schools in the United States. *Journalism Practice*, 13(3), 367-382.
- Dubberley, S., Griffin, E., & Bal, H. M. (2015). Making Secondary Trauma A Primary Issue: A Study Of Eyewitness Media And Vicarious Trauma On The Digital Frontline. *Eyewitness Media Hub*, 1-69.
- Dufresne, M. (2004). Trying times: Schools teach about the effects of covering tragedies—for students and victims. *The Quill*, 92(2), 27-28.
- Duman, N. (2019). Travma sonrası büyüme ve gelişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 178-184.
- DSM, I. (1994). *American Psychiatric Association: Diagnostic and Statical Manual of Mental Disorders 4. baskı* Washington. DC, The American Psychiatric Association.
- Dworznic, G. (2011). Factors Contributing to PTSD and Compassion Fatigue in Television News Workers. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 1(1), 22-32.
- Embelton, G., Richards, I., Hippocrates, C., Green, K., & Sykes, J. (2003). Covering trauma: suggestions for a more collaborative approach. *Australian Journalism Review*, 25(2), 73-83.

- Erdoğan, E., & Akbulut, N. T. (Eds.). (2021). *Pandemi Sürecinde İnsan ve Toplum*. Eğitim Yayınevi.
- Ergünay, O., Derneği, D. M., & Sekreteri, G. (2009). Doğal Afetler ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Deprem sempozyumu*, 11, 12.
- Ersoy, M. (2014). Kanlı Fotoğraflar Ön Sayfalarda Yer Alıyor.
- Fedler, F. (2004). Insiders' Stories: Coping With Newsroom Stress: An Historical Perspective. *American Journalism*, 21(3), 77-106.
- Feinstein, A. (2006). *Journalists under fire: The psychological hazards of covering war*. JHU Press.
- Feinstein, A., Audet, B. & Waknine, E. (2013). Witnessing Images Of Extreme Violence: A Psychological Study Of Journalists In The Newsroom. *Journal of the Royal Society of Medicine Open*, 5(8), 1-7. DOI: 10.1177/2054270414533323
- Feinstein A, Audet B, Waknine E. (2014). Witnessing images of extreme violence: a psychological study of journalists in the newsroom. *JRSM Open*. 5(8). doi:10.1177/2054270414533323
- Fırat, A. T. A. (2023). Afet Haberciliği: Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sürecinde Sosyal Medyaya Yönelik Bir Değerlendirme. *TRT Akademi*, 8(18), 606-629.
- Figley, C. R. (1998). Introduction. In Charles R. Figley (Ed.), *Burnout in Families: The Systematic Costs of Caring* (s. 7). New York: CRC.
- Figley, C. (1999). *Compassion Fatigue: Toward a New Understanding of the Cost of*

Caring. In *Secondary Traumatic Stress: Self-Care Issues for Clinicians, Researchers, and Educators*, edited by B. Hudnall Stamm, 3–28. Baltimore, MD: Sidron Press.

Figley, C. R. (Ed.). (2002). *Treating compassion fatigue*. Routledge.

Fischer G, Riedesser P. *Lehrbuch der Psychotraumatologie*. München: Ernst Reinhardt Verlag, 1999.

Freinkel, A., Koopman, C., & Spiegel, D. (1994). Dissociative symptoms in media eyewitnesses of an execution. *The American Journal of Psychiatry*, 151(9), 1335-1339.

GENİŞ, B. *Somatik Semptom ve İlgili Bozukluklar ve Bağımlılık*.

Gibson, W., & Brown, A. (2009). *Working with qualitative data*.

Giller, E. (1999). *What is Psychological Trauma?* The Sidran Institute.

Griffin, G. (2020). *Travmayı Ve Travmaya Dayalı Bir COVID-19 Tepkisini Tanımlamak*. *Psikolojik Travma: Teori, Araştırma, Uygulama ve Politika*, 12 (S1), S279–S280.

Gönden, M., & Şafak, A. (2022). *Doğal Afetlerde Gazeteciler ve Travma Deneyimleri*. *Sakarya İletişim*, 2(2), 133-151.

GÜNDÜZ, B. (2020). *Meslek Elemanlarının Yaşadıkları İkincil Travmatik Stres* (Doctoral Dissertation, Istanbul Kent University).

Hannah Storm (2020). “My Mental Health Journey: How PTSD Gave Me The Strength To Share My Story”

Hatton, N. ve Smith, D. (1995). *Reflection in teacher education: Towards definiton*

and implementation. *Teaching and Teacher Education*, 11, 33-49.

Hill, D., Luther, C. A., & Slocum, P. (2020). Preparing Future Journalists For Trauma On The Job. *Journalism & Mass Communication Educator*, 75(1), 64-68.

Hirst, M. & Patching, R., (2007). *Journalism ethics: Arguments and cases* (2nd ed.). Melbourne Australia: Oxford University Press.

Hopper, K. M., & Huxford, J. E. (2015). Gathering Emotion: Examining Newspaper Journalists' Engagement In Emotional Labor. *Journal of Media Practice*, 16(1), 25-41.

İspirli, M. (2001). *Medya Gerçeği ve Haberciler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Jackson, P. T. (2009). News As A Contested Commodity: A Clash Of Capitalist And Journalistic Imperatives. *Journal of Mass Media Ethics*, 24(2-3), 146-163.

Kaçar, İ. (2018). *Medya Çalışanlarının Sosyo-Ekonomik, İş Tatmini, Sendikalaşamama Sorunu Bağlamında İstanbul'da Çalışan Polis Adliye-Ring Muhabirleri Üzerine Bir Çalışma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kahil, A. (2016). *Travmatik yaşantıları olan bireylere yardım davranışında bulunan profesyonel ve gönüllülerin ikincil travmatik stres düzeylerinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kahil, A., & Palabıyıköğlü, N. R. (2018). İkincil Travmatik Stres. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(1), 59-70.

Karataş, Z. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Karaoğlu, R., & Çetinkaya, S. (2022). İlkokul öğrencilerinin yazma becerilerine

ilişkin makalelerin incelenmesi: Tematik içerik analizi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12(3), 2579-2602.

Kay, L., Reilly, R. C., Amend, E., & Kyle, T. (2011). Between A Rock And A Hard Place: The Challenges Of Reporting About Trauma And The Value Of Reflective Practice For Journalists. *Journalism Studies*, 12(4), 440-455.

Kılınç, G. (2017). Toplumsal Travmatik Olaylar ve Aile Ruh Sağlığı. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*, 3(2), 182-8.

Kiger, M. E., & Varpio, L. (2020). Thematic analysis of qualitative data: AMEE Guide No. 131. *Medical teacher*, 42(8), 846-854.

Koçer, M. (2012) Çalışan Gazetecilerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi: Kayseri İli Örneği. *New Communication Technologies*, 1211.

Kokurcan, A., & Hüseyin, H. Ö. (2012). Travma Kavramının Psikiyatri Tarihindeki Seyri. *Kriz Dergisi*, 20(1), 19-24.

Lifton, R., & Faust, D. (2009). Tugging meaning out of trauma. *Nieman Reports*, 63(4), 69-73.

MacDonald, J. B., Hodgins, G., & Saliba, A. J. (2017). Trauma exposure in journalists: A systematic literature review. *Fusion Journal*, (11), 34-44.

MacDonald, J. B., Hodgins, G., Saliba, A. J., & Metcalf, D. A. (2023). Journalists and depressive symptoms: A systematic literature review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(1), 86-96.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual review of psychology*, 52(1), 397-422.

- Massé, M. H. (2011). *Trauma Journalism: On Deadline In Harm's Way*. A&C Black.
- Maxson, J. (2000). Training Journalism Students to Deal with Trauma: Observing Reporters Behave like 'Creeps'. *Journalism & Mass Communication Educator*, 55(1), 79-86.
- McCann, I. L., & Pearlman, L. A. (1990). Vicarious Traumatization: A Framework For Understanding The Psychological Effects Of Working With Victims. *Journal Of Traumatic Stress*, 3, 131-149.
- McMahon, C. (2001). Covering Disaster: A Pilot Study Into Secondary Trauma For Print Media Journalists Reporting On Disaster. *Australian Journal of Emergency Management*, 16(12), 52-56
- McMahon, C. (2005). Journalists and trauma: the parallel worlds of posttraumatic growth and posttraumatic stress-preliminary findings. *DEP*, 29(2.2), 02.
- Melki, J. P., Fromm, M. E., Mihailidis, P., Fromm, M., Maksl, A., Moeller, S., & Fromm, M. E. (2013). Trauma Journalism Education: Teaching Merits, Curricular Challenges, And Instructional Approaches. *Journalism Education*, 2(2), 62-77.
- Mitchell, R., Brennan, K., Curran, D., Hanna, D., & Dyer, K. F. (2017). A meta-analysis of the association between appraisals of trauma and posttraumatic stress in children and adolescents. *Journal of Traumatic Stress*, 30(1), 88-93.
- Muller, D. (2010). Ethics and trauma: Lessons from media coverage of Black Saturday. *Australian Journal of Rural Health*, 18(1), 5.
- Namey, E., Guest, G., Thairu, L., & Johnson, L. (2008). Data reduction techniques for large qualitative data sets. *Handbook for team-based qualitative research*, 2(1), 137-161.

- Newman E, Shapiro B, Nelson S. Journalism and Media during Disasters. In: Neria Y, Galea S, Norris FH, eds. Mental Health and Disasters. Cambridge University Press; 2009:291-301.
- Newman, E., Simpson R., & Handschuh D. (2003). Trauma exposure and post-traumatic stress disorder among photojournalists. *Visual Communication Quarterly*, 10 (1), 4-13.
- Niblock, S. (2007). FROM “KNOWING HOW” TO “BEING ABLE” Negotiating The Meanings Of Reflective Practice And Reflexive Research In Journalism Studies. *Journalism Practice*, 1(1), 20-32.
- Norman, M. (1989). These good men: Friendships forged from war. (No Title).
- Nugent, T., Petroni, F., Raman, N., Carstens, L., & Leidner, J. L. (2017, December). A Comparison Of Classification Models For Natural Disaster And Critical Event Detection From News. In 2017 IEEE International Conference On Big Data (Big Data) (pp. 3750-3759). IEEE.
- Ogunyemi, O., & Akanuwe, J. (2021). Should Journalism Curriculae Include Trauma Resilience Training? An Evaluation Of The Evidence From A Scoping Literature Review And Findings From A Pilot Study.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323- 343.
- Özden, B. (2017). Ulusal Ölçekli Felaketlerin Basında Yansıma Biçimleri: Güney Kore Gemi Kazası Ve Türkiye Soma Maden Kazası Örnekleri. İzmir: Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Özen, Y. (2019). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. *The Journal of Social Science*, 3(5), 362-375.

- Özerkmen, N. (2012). Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet. Akademik Bakış Dergisi, (28), 1-19
- Özlu, A., Yıldız, M., & Aker, T. (2010). Şizofreni hastalarına bakım verenlerde travma sonrası gelişim ve ilişkili etkenler*/Posttraumatic growth and related factors in caregivers of schizophrenia patients. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11(2), 89.
- Öztürk, M. O., Uluşahin, A. (2008). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Pyeovich, C. M., Newman, E., & Daleiden, E. (2003). The Relationship Among Cognitive Schemas, Job-Related Traumatic Exposure, And Posttraumatic Stress Disorder İn Journalists. Journal Of Traumatic Stress: Official Publication of the International Society for Traumatic Stress Studies, 16(4), 325-328.
- Rakshit, R. (2009). Media And Safe Disaster Coverage. Asian Disaster Preparedness Center Report.
- Reinardy, S. (2011). Newspaper Journalism İn Crisis: Burnout On The Rise, Eroding Young Journalists' Career Commitment. Journalism, 12(1), 33-50.
- Rentschler, C. A. (2010). Trauma training and the reparative work of journalism. Cultural Studies, 24(4), 447-477.
- Richards, I. (2005). Quagmires and quandaries: Exploring journalism ethics. UNSW Press.
- Rippon, P. (2023), Holding Back The Tears-Do Court Reporters Really Need Trauma Training?. Journalism Education, 12(1), 70.

- Roberts, C. A. (2011). *Coping with post-traumatic stress disorder: A guide for families* (2.nd. Ed). USA: McFarland
- Sağlam, M. H. (2020). *Günlüklerde yansıtıcı düşünceler*.
- Saygın, A. U. (2024). *Gazetecilik Etik İlkeleri Çerçevesinde Deprem Dönemlerinde Uygulanması Gereken Doğru Gazetecilik Pratikleri*. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1-Deprem Özel Sayısı-), 455-484.
- Scanlon, S. K. (2014). *Quake Aftermath: Christchurch Journalists' Collective Trauma Experience And The Implications For Their Reporting*.
- Schön, DA (1987). *Yansıtıcı Uygulayıcıyı Eğitmek: Mesleklerde Öğretme Ve Öğrenmeye Yönelik Yeni Bir Tasarıma Doğru* . Jossey-Bass.
- Schön, Donald (1983) *The Reflective Practitioner*, New York: Basic Books.
- Schiffers, S., & Coulter, S. (2013). *Downloading Disaster: BBC News Online Coverage Of The Global Financial Crisis*. *Journalism*, 14(2), 228-252. doi. org/10.1177/1464884912460171.
- Sebuktekin, D. (2018). *Travma Sonrası Büyüme, Temel İnançlarda Sarsılma Ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).
- Seely, N. (2017). *Reporting on Trauma: The Effects of Covering Tragedy and Violence*. Doktora tezi, North California University, Chapel Hill.).
- Sevencan, F. ve Çilingiroğlu, N. (2007). *Sağlık Alanındaki Araştırmalarda Kullanılan Niteliksel Veri Toplama Yöntemleri*. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(1), 1-6. Erişim adresi: http://www.thb.hacettepe.edu.tr/arsiv/2007/sayi_1/baslik1.pdf

- Simpson, R. A., & Boggs, J. G. (1999). An Exploratory Study of Traumatic Stress among Newspaper Journalists. *Journalism & Communication Monographs*, 1(1), 1-26.
- Simpson, R., & Coté, W. (2006). *Covering Violence: A Guide To Ethical Reporting About Victims & Trauma*. Columbia University Press.
- Sin, S. S., Huak, C. Y., & Chan, A. (2005). A Pilot Study Of The Impact Of The Asian Tsunami On A Group Of Asian Media Workers. *International Journal Of Emergency Mental Health*, 7(4), 299.
- Siu, A. ve Chang, J. (2011). Coping styles and psychological stress among Hong-Kong University students: Validation of the collectivist coping styles inventory. *International Journal for the Advacement of Counseling*, 33(2), 88-100.
- Smith, R. J., Drevo, S., & Newman, E. (2018). Covering Traumatic News Stories: Factors Associated With Post-Traumatic Stress Disorder Among Journalists. *Stress And Health*, 34(2), 218-226.
- Smith, R., Newman, E., & Drevo, S. (2019). *Covering Trauma: Impact On Journalists*. Dart Center For Journalism & Trauma.
- Spect D. (2018). Violent Videos Put Journalists At Increased Risk Of Post-Traumatic Stress. *The Conversation*.
- Steele, Bob (2001). "Journalists Suffering Trauma: Advice from a Professional." Poynter Online, www.poynter.org/content/content_view.asp?id=5882
- Şafak, A. (2023). *Gazetecilik ve Travma: Sakarya'daki Yerel Gazetecilerin 1999 Marmara Depremi Deneyimleri= Journalism and Trauma: 1999 Marmara Earthquake Experiences of the Local Journalists in Sakarya* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).

- Şar, V. (2017). Savaş Ve Terör Yaşantılarında Travma Sonrası Stres. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 33, 114-120.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of traumatic stress*, 9, 455-471.
- Tekin, H. H., & TEKİN, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Thomas, W. D. (2009), *Journalist*, Gareth Stevens Publishing, USA.
- Toker, A. (2022). Sosyal Bilimlerde Nitel Veri Analizi İçin Bir Kılavuz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 319-345.
- Tokgöz, O. (1994). *Temel gazetecilik (Vol. 6)*. İmge.
- Turgut, T. (2011). “Çalışmaya Tutkunluk: İş Yükü, Esnek Çalışma Saatleri, Yönetici Desteği ve İş-Aile Çatışması İle İlişkileri”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (3-4), 155-179
- Tunçkol, Y. (2001), *Gazetecinin Not Defteri*, Bas-Haş Yayınları, İstanbul
- Türk Dil Kurumu, (t.y.). *Kriz. İçinde Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: Şubat, 3, 2024, <https://tdk.gov.tr/>
- Vaismoradi, M., & Snelgrove, S. (2019). *Theme in Qualitative Content Analysis And Thematic Analysis*.
- Veith, I. (1977). *Four Thousand Years Of Hysteria. Hysterical Personality*, 7-93.
- Vural, İ. K. (2004). “Kriz Haberciliği ve Haberci Kişilik Olarak Anchor-Sinagog,

HSBC Bankası ve İngiliz Konsoloslukuna Yönelik Gerçekleştirilen Terör Eylemlerine İlişkin Bir Değerlendirme” Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü, (ed: Orhan GökçeUğur Demiray), Çizgi Kitabevi, İstanbul.

Yılmaz, B. (2006). Arama kurtarma çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yeşil, M. M. (2014). Gazeteciliğin Etik Kuralları, İhlaller Ve Olası Önlemler: Gazetecilerin Etik Algılaması, Görüş Ve Önerileri-Nitel Bir Araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).

Walsh-Childers, K., Lewis, N. P., & Neely, J. (2011). Listeners, not leeches: What Virginia Tech survivors needed from journalists. *Journal of Mass Media Ethics*, 26(3), 191-205.

Weidmann, A., Fehm, L., & Fydrich, T. (2008). Covering The Tsunami Disaster: Subsequent Post-Traumatic And Depressive Symptoms And Associated Social Factors. *Stress And Health: Journal Of The International Society for the Investigation of Stress*, 24(2), 129-135.

Weiss, A. (2013). The Trauma Ed Gap: Demand High, Supply Low. DART Center For Journalism And Trauma. <https://dartcenter.org/content/new-study-high-demand-for-trauma-training>.

WHO, (2002), Disaster & Emergencies Definition, WHO/EHA Panafrikan Emergency Training Center, Addis Ababa, Ethiopia.

Uzun, R. (2007). İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kütüphanesi 40. Yıl Yayınları

Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma

Sorulari, Örneklem Seçimi, Geçerlik Ve Güvenirlik. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(3), 1-9. Erişim adresi:

<https://dergipark.org.tr/en/pub/gsbdergi/issue/39953/474327>

Yıldırım, S. (2019). Soma Maden Kazasının Kriz Haberciliği Bağlamında İncelenmesi (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi

Yılmaz, B. (2006). Arama-kurtarma çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler.

Yumru, M. (2019). Kitlesele Travmalarda Kayıt. Klinik Psikiyatri, 22(3), 252-253.

Zara, A. (2011). Krizler ve travmalar. Yaşadıkça Psikolojik Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları'nın İçinde (Zara A., Ed.), İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 91-121.

https://dartcenter.org/sites/default/files/leading_resilience__a_guide_for_editors_and_news_managers_on_working_with_freelancers_exposed_to_trauma.pdf

<https://www.poynter.org/business-work/2020/my-mental-health-journey-how-ptsd-gave-me-the-strength-to-share-my-story/> (erişim 24.10.2023)

<https://npistanbul.com/somatik-semptom-bozukluklari> (erişim 18.12.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sias_Otel%27in_%C3%A7%C3%B6kmesi (erişim 17.04.2024)

<https://brtk.net/olumlerin-ve-acilarin-golgesinde-bir-yil-2023/> (erişim 17.04.2024).

<https://www.kibrisgenctv.com/yila-sel-felaketi-ve-selde-4-gencin-hayatini->

kaybetmesi-ile-dovizdeki-artis-ve-ekonomik-kriz-damga-vurdu (erişim
17.04.2024).

Özgeçmiş

6 Ekim 1982 Kuzey Kıbrıs, Gazimağusa doğumluyum. 1999-2004 yılları arasında Doğu Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü'nde eğitim alıp, mezun oldum. 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Atatürk Öğretmen Akademisi'nden Pedagoji Sertifikası aldım. 2006 yılında gazetecilik meslek hayatıma başladım. 2006-Nisan 2007 döneminde Halkın Sesi Gazetesi'nde muhabir olarak çalıştım. Mayıs 2007'de Kıbrıs Medya Grubu bünyesindeki Kıbrıs Gazetesi'nde yaklaşık 15 yıl çalıştım ve bu sürede muhabir, editör ve yönetici (Haber Müdürü, Yazı İşleri Müdürü, Genel Yayın Yönetmeni) olarak görev yaptım. Bu sürede gazete bünyesinde çıkan Ekran Dergisi'nin Haber Koordinatörlüğü görevini yürüttüm. 2022 yılında Yakın Doğu Üniversitesi, Medya ve İletişim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine başladım. Aralık 2022'de dijital alanda yayıncılık yapan Bağımsız Medya Grubu'nda Haber Müdürü olarak göreve başladım, halen burada çalışmaktayım. Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği Yönetim Kurulu'nda 2014-2016 yılları arasında Genel Sekreter, 2022-2024 döneminde de Sosyal İşler Sekreteri olarak görev yaptım. 14 yaşımdan üniversiteden mezun oluncaya dek, bir eczanede çalıştım ve bu alanda kendimi geliştirerek eczacı kalfası oldum.

TRAVMA HABERCİLİĞİ VE GAZETECİLER ÜZERİNE ETKİSİ: KKTC ORNEĞİ (ERGUL ERNUR)

ORJİNALLİK RAPORU

%3	%3	%1	%1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
2	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
3	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
5	acikerisim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
7	www.medikalakademi.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	www.yeterkutlu.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<%1